

F. R. ALBERTINI

SCHOTT

FRANCISCANI
JUS NATURÆ
PUBLICUM,

SEU

PARS TERTIA

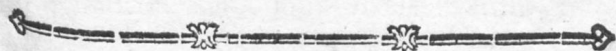
COMPENDII

JURIS NATURÆ, GENTIUM

ET

ECCLESIASTICI PUBLICI.

1789.

DUSSELDORPII,

TYPIS FRANCISCI FRIDERICI STAHL, AULÆ ET
CANCELLARIÆ TYPOGRAPHI,

FRANCIS
JUS
PUBLI

COMPTON
MILITARY
COLLECTOR

1880

THE
LIBRARY
OF THE
CONGRESS

JUS NATURÆ PUBLICUM.

C A P U T I.

*De occasione, origine, notione, fine
& effectibus civitatis & imperii.*

§. I.

Occasio societatis majoris.

Totum mortalium cœtum, five omnium humani generis individuorum collectionem si mente volvamus, indefinita nobis & universalissima occurrit hominum societas & multitudo. In societate ista informi adhuc & indeterminata spectamus homines à provido autore naturæ adaptatos ad ineundas colendasque societates definitas & proprias tum minores, tum majores, prout singulæ ad promovendum bonum five privatum, five commune utiles sunt atque necessariae.

Discussis itaque in parte secunda compendii Societatibus minoribus, progressum facimus

cimus ad *Societates majores*, & quidem quoad præsens vel maxime ad civiles; societatem sacram, ejusdemque genuinam indolem & effectus loco designato perlustraturi, ac debitâ ratione exposituri.

Ex multiplicatis societatibus minoribus devenitur ad societates majores: multitudo familiarum inducit multitudinem habitatorum, & inde pagi nasci solent, oppida & civitates. Non tamen habitacula, mœnia & urbes pro civitate hoc loco spectamus, sed homines & familias civitatem seu rempublicam componentes.

Quoniam vero aucto præsertim familiarum numero singuli patresfamilias nec sibi suisque prospicere sæpe satis possunt de rebus ad sustentationem & ad perfectionem statûs necessariis, neque etiam per semetipsos pares adveniuntur injuriis, furtis, rapinis aliisque incommodis propulsandis; hinc ad conservandam stabiliendamque securitatem tum privatam, tum publicam, aliorum implorandum erat auxilium, idemque recipere polliceri debebant alii: nam vitæ quoad hunc effectum feliciter transigendæ nil obstat magis, quàm indigentia rerum, & metus injuriarum; inde enim nec corporis, nec animi, nec statûs externi bona tueri, perficere & augere valemus.

Dum igitur plures patresfamilias in ordine ad sublevandas indigentias mutuas communicant

municant operas & res ex condicōto, simul atque ineunt pactum de abigendis injuriis, hostibusque repellendis, talis oritur societas major, quæ *status anarchicus* audit; in quo quidem singuli jus perfectum habent in singulos, ut nempe in finem felicitatis & securitatis viribus junctis, mutuisque interveniant auxiliis, quin tamen eorum uni pluribusve singulare in alios tributum sit imperium; quare societas ista *æqualis* est.

Ad fines præmemoratos reipsa obtinendos non undequaque sufficiens visus est merito *status anarchicus*: isthoc quippe in statu debita haud obtinet subordinatio, eo quod ob defectum imperii alter alterius obtemperare jussis non teneatur; quare & enascitur facile, quod ob sententiarum diversitatem, ob studium commodi proprii, ob neglectum æquitatis, justitiæ, aliarumque virtutum, alter ab altero dissideat, deseratur, atque ad inimicitias & odia non sine magno boni communis dispendio commoveatur.

Quæ cum ita sint, communi opus erat *imperio* in ordine ad propositos fines rite, securè ac stabiliter consequendos; consultum proinde fuit, partem aliquam libertatis & æqualitatis naturalis abdicare, eamque in commune transferre imperium, ut sic voluntates singulæ, extra imperium dissidentes, sub imperio, interpositâ etiam, si opus foret, vi coercitivâ, concordessentur.

Tali

Tali igitur occasione & ratione ad *imperium civile*, atque ad societatem & statum inæqualem deveniebatur; in quo nimirum non præpotentia virium, neque petulantia & animorum contumacia, nec ausus effrænati, sed ratio, consilium & competens auctoritas bonum privatam ac publicum determinarent & promoverent. — Conficitur, statum civitatis *adventitium* esse, sive superadditum naturali, non quidem necessarium, seu naturâ *absolutè* postulante, sed *convenienter*, ob motiva præmemorata & alia. Sanè, cum homines ipsa adrentâ naturâ æquales sint (parentalem societatem si exceperis) consequens est, quòd cæterarum jura & obligationes societatum naturæ finibus consentanea quidem sint & adtemperata, non raramen connata, sed factò proprio, vel alieno acquisita, id est adventitia.

§. II.

Origo civitatis.

Motiva civitatem constituendi & imperium, atque resultantia inde jura & obligationes suscipiendi, satis nunc adumbravimus: reliquum est, ut hoc loco nonnulla dicamus de vera civitatis origine. — Primum, quod ante diluvium de civitate occurrit vestigium reperimus in libro *Moyſis*, dum Genes. III. v. 17. dicitur: “ Et ædificavit (*Cain*) civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine filii

“ filii sui *Henoch* „. In civitate illa, utcun-
que forsitan adhuc exigua, speciem quan-
dam Reipublicæ saltem à Caini descenden-
tibus introductam fuisse augurari licet.

Post diluvium quoad rem hanc legimus
sequentia *Genes. 10. v. 8. & seqq.* “ *Cbus*
“ genuit *Nemrod*: ipse cœpit esse *potens in*
“ terra & erat robustus venator coram Do-
“ mino, fuit autem principium regni ejus
“ *Babylon, & Arach, & Achad, & Cha-*
“ *lanne, in terra Sennaar.* De terra illa
“ egressus est *Assur, & ædificavit Niniven,*
“ & plateas civitatis, & *Chale.* *Resen* quo-
“ que inter *Niniven & Chale*: hæc est ci-
“ vitas magna „.

Antiquiores quoque profanas si consu-
lamus historias, varia civitatum regnorum-
que initia in iis deprehendimus: aliæ nimi-
rum ex libero & mutuo concernentium con-
sensu, aliæ ex superna dispositione & de-
signatione imperantium, aliæ ex vi & po-
tentia, aliæ ex aliis dimanarunt fontibus; ita,
ut non unica eadèmq; omnium civitatum
fuerit origo.

Fundamentum societatis, proin & civi-
tatis, consistere in primigeniis nobisque con-
natis facultatibus ad ineundas & colendas
societates reliquas sive minores, sive majores
aptis & adcommodatis, observavimus in
ipso juris socialis exordio. Fundamentum
istud,

istud, siue facultates illæ unâ cum mediis adnexis considerari proinde possunt sub ratione societatis universalis latissimè patentis, cui residuæ cunctæ, tanquam adventitiæ seu hypotheticæ inædificantur. Ex quo fit, quòd jus & origo civitatis & imperii à natura non absolutè præcipiatur, sed tanquam consentaneum & utile naturæ finibus bonoque communi passim & privato adprobetur: igitur origo civitatis ad jus ipsum naturæ comparata, non est absoluta, sed hypothetica.

§. III.

Civitatis Notio.

Occasionem & originem civitatis delineavimus: reliquum est, ut & distinctam ac perspicuam illius notionem siue ideam suppeditemus. — Rectè igitur describitur *civitas*, quòd sit cœtus hominum, qui sui quidem originariè juris sunt, ad tamen ob moriva competentia sub alicujus imperio confociantur. — Salva quidem quoad substantiam in civitate manet colligatorum libertas naturalis; restringitur ipsa tamen siue diminuitur ob fines certos atque proficuos, quos familiæ dissociatæ & extra civitatem existentes adtingere non possent ac proficui.

Membra civitatis, seu, uti loquuntur alii, materia sunt omnes Rempublicam constituentes, adeoque tam *imperantes*, quam
sub-

subditi: tenentur ergo singuli, etsi sub diverso respectu, promovere commune bonum: unusquisque nimirum pro ratione status sui & officii. — Imperantibus incumbit, tanquam legislatoribus æquis & justis, subditos talibus suffulcire ac præmunire legibus, per quas tam privatum, quàm commune subditorum bonum reipsa intenditur ac promovetur, debentque quæ veri patres patriæ omnimodè conniti, ut populorum sibi concreditorum prosperitas & salus sive perse, sive per suos subordinatos præpositos obtineatur atque consolidetur. Insuper curare debent imperantes & competentia adhibere remedia, ut non solum leges latæ ab ipsis, verum etiam leges naturales & divinæ à subditis observentur; & qua advocati ecclesiæ jura illius tueri, ejusdemque leges inculcare tenentur. Sancta hæc imperantium obligatio non consistit in externa quadam nudaque politia; sed ipsam penetrat animam, & intima viscera conscientiæ ligat arctissimè. — Rectè igitur circa hoc objectum concludit in sua *Politica* §. 295. *Eduardus Job.* in modum sequentem: “ Hinc patet error *Macchiavellistarum*, qui principem omni obligatione internâ solvunt, speciem virtutum moralium commendant, illas & religionem pro medio solum habent privata principis commoda promovendi, finesque propositos obtinendi.” Subditi porro justis imperantium legibus plenam ex ipso jure naturæ tenentur exhibere obedientiam,

riam, eosque, qui in ipsorum favorem imperium tenent, revereri ex adfectu simul & in effectu, & sub justa proportione ea interponere media, quæ ad reipublicæ prosperitatem & conservationem sunt necessaria; qui enim vult finem, nempe reipublicæ salutem, velle debet & media in hunc finem requisita. Porro obedientia præstanda est à subditis non ob solum metum pœnarum, aut propter solam spem remunerationis; sed ex sinceris conscientiæ adfectibus; idquod etiam expendit & urget Apostolus *Rom. XIII. 5.* inquit: "Subditi esto-
" te, non solum propter iram, sed etiam
" propter conscientiam."

Præterea membra Rempublicam constituentia sub alio adhuc respectu considerari possunt, & hæc in tres classes dividit *Cl. Zallinger* his verbis: "Alia est classis *quæ-*
" *tuosa* continens agricolas, mercatores, opi-
" fices, aliosque ea procurantes ac inferen-
" tes in civitatem, quæ necessitati vitæ, com-
" moditati, atque honestæ voluptati idonea
" sunt: altera est classis *Senatoria*, complec-
" tens magistratus, ministros religionis, eos-
" que, qui plus temporis atque operæ sci-
" entiarum ac sapientiæ studio, quàm ma-
" num labori tribuunt: tertia est classis *mi-*
" *litaris*, complectens eos, qui armis ac vi-
" hostes internos & externos arcant, cohi-
" bent, expellunt", *Lib. III. J. N. pub. §.*
CXCVI.

§. IV.

Civitatis finis & effectus.

Omnis rectè atque cum ratione sufficiente operans, certum debitumque sibi finem præstituit, & competentem intendit effectum, ad cujus adsecutionem requisita adhibet media. Illi igitur, qui civitatem constituunt, atque ejusdem membra sunt aut imperantia, aut obtemperantia, finem quoque respiciunt, atque speratum intendunt effectum.

Quemadmodum Societatis, ita & civitatis finis generatim consistit in felicitate concernentium universonum; quilibet enim cupit esse felix, ideoque hanc vel istam in societatem, in qua felicitatem intentam majore cum spe & fundamento expectat. — Proximiore verò civitatis finis passim constituitur in *securitate* civium: homines quippe multiplicati numero, propriumque potissimum sectantes commodum, si nullis imperantium legibus continerentur in officio, securitas publica & privata subsisteret neutquam. — Finis iste si reipsa attingatur, speratus civitatis effectus præ manibus est, subsecuta nimirum & constabilita totius mistici hujus corporis salus atque securitas; quem proinde in finem & effectum vires coadunare suas tenentur universi, nempe tam subditi, quàm imperantes; etsi idipsum præcipuò

cipuò incumbat imperantibus ex officio. Ut porro securam & tranquillam vitam agamus, obsecrationes ad Deum interponendas esse monet apostolus I. Timoth. II. i. 2. his verbis: "Obsecro igitur primùm omnium fieri
 " obsecrationes, orationes, postulationes,
 " gratiarum actiones pro omnibus homini-
 " bus: pro Regibus, & omnibus, qui in
 " sublimitate sunt, ut quietam & tranquil-
 " lam vitam agamus in omni pietate &
 " castitate „

CAPUT II.

De natione, origine, divisione & proprietatibus potestatis civilis.

§. I.

Notio potestatis civilis.

Constituuntur civitates, ut finis præstitutus, atque intenta felicitas securius adtingatur & aptius. Ad finis hujus consecutionem vel maximè idonea est civilis potestas & imperium, vi cujus Reipublicæ salus obrinetur, conservatur ac promovetur: nam

Imperium civile est jus perfectum actiones subditorum per media competentia dirigendi ad rectum finem civitati præstitutum. — Summum istud in civitate imperium, seu

seu perfecta cives gubernandi potestas nuncupari solet *Majestas*; unde & *jura* profluunt *Majestatica*.

Tres potissimum species potestatis generatim sumtæ expendimus in *Jure sociali* Cap. I. §. III. — Has in regimine civili speciatim obtinere, suosque diversos sortiri effectus, ex tradita alibi earum notione patescit; quis enim sapientum ignorat, quòd in regimine civili utiliter & necessario vigeat *primo* potestas *legislativa*? Profectò confociata membra politici & moralis corporis hujus ad fines suos rite determinari nequeunt, nisi capiti eorum provisum sit de potestate certis illa directionibus inflectendi, debitisque legibus gubernandi, præmunienti. — Huc pertinet ex parte imperantis *jus strictum* ac perfectum *præcipiendi* ac *prohibendi*; cui proinde ex parte subditorum correspondet *stricta* & *perfecta obligatio* justis legibus *obtemperandi*, utpote quæ à legitimo & competente eorum Legislatore conditæ sunt in ordine ad communem felicitatem promovendam & constabiliendam. — Huc quoque pertinet ex parte imperantis potestas dispensandi, privilegia impertiendi, eximendi &c. quæ quidem singula spectant ad *jura majestatica*, quæ vocantur *immanentia*, quia in ipsis corporis istius politici limitibus continentur, & intra limites istos conquiescunt. — Verùm præter *jura hæc immanentia* existunt & alia, quæ *transeuntia* nuncupantur, quia ex

extenduntur etiam ad Respublicas, nationes ac gentes alias, quæ alia separata corpora politica constituunt. — Huc igitur pertinet *ius indicendi bellum, ineundi pacem, fœdera erigendi firmandique.* — *Regalia* hæc sunt jura; & *majora* quidem, si ex ipsa notione & fine civilis imperii per se se profluant, ipsique imperantis potestati sint intima; *minora* verò, si proficiscantur ex tacito vel expresse populi consensu, sique aliis demum idoneis ac legitimis acquisita sint modis.

Perpicuum est *secundo*, quòd in civili quoque regimine utiliter & necessariò vigeat potestas *inspectoria*; enimverò quis non intelligit, civium securitatem, felicitatem, & salutem Reipublicæ factam tectam conservari non posse, nisi ex parte Regentis attendatur, inspiciatur & examinetur, quid ex parte cujuslibet membri concernentis in separato, atque ex parte cumuli totius aut agatur aut omittatur pro bono civitatis, quinam porro legum sint observatores, & quinam prævaricatores earundem? Profectò si imperans debitâ non polleret auctoritate in civium facta adcuratius disquirendi, ea quoque dijudicare nequiret, collabereturque eo ipso potestas quoque legislativa, penitusque redderetur inefficax.

Regentis igitur cujusque boni est, tum per se, tum per suos legitimè subordinatos habere oculos intentos ad illud omne, quod
in

in Republica agitur, ac cautè sollicitèque circumspicere, investigare & ponderare *an* & *quomodo* à suis concreditis Reipublicæ salus intendatur, promoveatur. Pariter invigilare tenetur in pericula tum interna, tum externa, quæ imminet morum honestati, civium saluti sive quoad bonum animæ & corporis, sive quoad bonum famæ & fortunæ. Curandum omnimode, ne pauperes vel maximè occulti fame tabescant & inedia, & ne divites ad luxum deflectant & prodigalitem: ne vitiiis janua aperiatur, virtutibus autem præcludatur: ne supprimantur innocentes, nocentibus autem fræna laxentur: dispiciendum denique, qua ratione pax conservari, subditorum bona & jura contra invasores tum privatos tum publicos contutari valeant.

Manifestum est *tertio*, ad regimen etiam civile rectè ordinatum pertinere indispensabiliter potestatem *executoriam* & coercitivam: frustra quippe leges feruntur, frustra indagatur in observatores, aut prævaricatores earundem, nisi & legislatori provisum sit de auctoritate & mediis leges ad utilem & necessarium effectum deducendi. Ad quid leges, ad quid causæ inspectio & cognitio, si speratus non possit per media idonea & efficacia impetrari effectus?

Necessum est igitur, ut imperans una cum potestate judiciaria, seu cum jure subditorum

ditorum controversias decidendi, potestatem quoque habeat conclusa deducendi ad effectum, & coercendi puniendique refractarios, simul atque ex opposito modis adtemperatis remunerandi illos, qui æquis & justis legibus & obtemperant, & singularem pro salute Reipublicæ conferunt operam. — Ad potestatem coercitivam quoque pertinent jus armorum, ac jurisdictio criminalis. Pariter ad potestatem executoriam reducitur jus imperantis circa officia & dignitates; veluti jus erigendi tribunalia, collegia, Dicasteria &c. jus item instituendi ministros, consiliarios &c. qui publicis occupantur negotiis, & cum justa ad Regentem subordinatione ea determinant, per quæ Reipublicæ salus sive privata, sive publica promovetur ac consolidatur.

§. II.

Origo potestatis civilis.

De origine Majestatis sive civilis imperii disertaturi, id hoc loco præmittendum duximus, quod ea in causa generatim statuit & explicat Apostolus *Rom. XIII. v. 1. seqq.* videlicet: “Non est potestas nisi à Deo: quæ
 “ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque
 “ qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit..... Principes non sunt timori boni
 “ operis, sed mali..... non sine causa gladium portat (*Princeps*) Dei enim minister
 “ est, vindex in iram ei, qui malum agit. Ideo

“ Ideo necessitate subditi estote, non solum
 “ propter iram, sed etiam propter conscien-
 “ tiam; ideo enim & tributa præstatis; mi-
 “ nistri enim Dei sunt, in hoc ipsum servi-
 “ entes. Reddite ergo omnibus debita: cui
 “ tributum, tributum: cui vectigal, vecti-
 “ gal: cui timorem, timorem: cui honorem,
 “ honorem. ”

Docet itaque Paulus, omnem potestatem
 esse à Deo, quin tamen explicatius dirimat
 id, circa quod permulti Doctores ævi nostri
 tantopere occupantur atque desudant, etsi
 forsitan majore cum labore ac sollicitudine,
 quàm utilitate, necessitate & fructu; videli-
 cet: an civilis potestas profluat à Deo *im-*
mediate, vel duntaxat *mediate*. Sane, sive
 primum statuatur, sive secundum, potestas
 ista divinitus collata rectèque intellecta & ad-
 plicata effectum operabitur omnino eundem.

Potestatem *Sacram* tributam esse ecclesiæ
 à Deo *immediate*, nemo ignorat, atque idip-
 sum in sacris paginis N. T. manifestè conti-
 neretur. Sic *Jesus Matth. XVI. v. 18. & seqq.*
 Petrum ita alloquitur: “ Ego dico tibi,
 “ quia tu es Petrus, & super hanc Petram
 “ ædificabo ecclesiam meam, & portæ infe-
 “ ri non prævaiebunt adversus eam. Et ti-
 “ bi dabo claves regni cœlorum. Et quod-
 “ eunque ligaveris super terram, erit ligatum
 “ & in cœlis; & quodcunque solveris super ter-
 “ ram, erit solutum & in cœlis. ”

Designando videlicet, quod ipse (Jesus) potestatem hanc sacram *immediatè* tribuat Petro, & legitimis ejus successoribus in ecclesiam universam, atque in membra illius singula, quorum utpote omnium sine exceptione ulla, constituitur visibile caput, seu Christi Vicarius cum jurisdictione necessaria ab hoc fonte divino *immediatè* dimanante.

Potestatem sacram exposit *immediatè* quoque tribuit Christus discipulis suis Matth. XVIII. v. 18. “ Amen dico vobis, quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo. ” *Immediatè*, inquam; ad tamen *subordinatè* ad universalem illam & principalem potestatem, quam præviè soli contulerat Petro, utpote in quo universalem suam Ecclesiam tam firmiter ædificaverat, ut ipsæ etiam portæ infernales contra eam prævalere potuerint nunquam gravissimis etiam inattentis adgressionibus, neque prævalituræ sint impostæ.

Potestatem hanc immediatam esse, simul atque subordinatam, nulli subjacet discrimini: videmus namque in humanis etiam rebus, potestatem sæpe à principibus conferri *immediatè* consiliariis, officialibus &c.; veruntamen cum subordinatione ad altiores præpositos. — Profectò, si ullâ in societate subordinationis fuit necessaria, in societate sacra, sive in toto Ecclesiæ corpore ea vel maximè requirebatur;

rebatur; isto enim in morali corpore, cujus caput invisibile etiamnum est Christus, integerrimus ordo subsistere debet, quem tamen sine subordinatione frustra inquisiveris. Insuper in tanta rerum gerendarum, explanandarum & determinandarum ponderositate ac multitudine, & quidem sub unitate doctrinae relate ad omnes Christi fideles, opus omnino fuit subordinatione legali omnium sive majorum sive minorum ad supremum aliquod caput visibile, quod totum regeret corpus, ac propria in idipsum, omniaque illius membra jurisdictione gauderet. Sanè, subordinatio ista si non subsisteret, in rebus dubiis gravissimi etiam momenti tot orirentur sententiae, quot essent capita; adeoque unitati Ecclesiae Dei sat validè provisum non esset à fundatore ejus Christo Domino; quod nemo dixerit. — Hæc per modum *incisi* hoc loco commemorasse sufficiat; propria enim hujus rei sedes locum habet in jure ecclesiastico publico; ubi de hoc uberius.

Legimus item in paginis V. T. quòd Deus ipse nonnullos constituerit Reges: v. g. Saullem I. Reg. X. V. 1: “ Ecce! unxit te Dominus super hæreditatem suam in principem. ” — Et Davidem I. Reg. XVI. vv. 12. 13. “ Et ait Dominus surge, unge eum, ipse est enim. Tulit ergo Samuel cornu olei, & unxit eum in medio fratrum ejus: & directus est spiritus Domini à die illa in David & deinceps. ”

Illud porro norandum, quòd ex notione juris *aequalitatis naturalis* dilucidè profluat, imperantium potestatem ex indole sua non pertinere ad jura *connata*, sed ad jura *acquisita*. Dignitates itaque, eisdemque adnexa jura aut jurisdictiones non ad connatum, sed ad adventitium pertinent statum; eum nempe, qui tractu temporis acquiritur factò proprio, vel alieno.

Imperantes igitur, qui humanà etiam operà, ad præeminentes hasce elevantur dignitates, eoipsò, quo *legitimè* hunc adsecuti sunt statum, potestatem nanciscuntur ab eo, à quo est omnis potestas, à Deo videlicet, qui tribuit omnibus media ad præstitutum finem rectum necessaria: manifestum est autem, quòd ad gubernationem talem, per quam subditorum felicitas seu Reipublicæ salus quæritur & obtinetur, necessaria sit ex parte Regentis debita imperandi potestas: providus namque naturæ Auctor rectum in societate humana intendit ac diligit ordinem, proinde iis, qui legitimè instituti sunt Regentes aliorum, requisitam non potuit non contribuere regendi potestatem. Quamvis ergo ab hominibus sæpe selignantur imperantes; ad tamen debitè lectis, aut alio justo titulo constitutis, Deus competentem elargitur regendi potestatem.

Circa præsentem materiam *Zallinger Lib. III. Jur. Nat. pub. Cap. II. §. CCIV.* in modum loqui-

loquitur sequentem: “ Si *Majestas* non in se &
“ absolute, sed *subjective* consideratur, quate-
“ nus inhæret in certo subjecto, id subjectum
“ à Deo & natura determinatum non est,
“ sed per pactum unionis ac subjectionis de-
“ terminatur; ac si populus per pactum unio-
“ nis in Democratiam coïisse, indeque tran-
“ sîre ad statum aristocraticum vel monar-
“ chicum, haud ægrè intelligitur, quo mo-
“ do *Majestas* à populo transferatur ad pau-
“ cos vel ad unum; neque tum ulla adpa-
“ ret sufficiens ratio recurrendi ad Deum
“ tanquam proximum collatorem summi im-
“ perii; quia & populus tum ipso hoc sum-
“ mo imperio gaudet, tum etiam jure illud
“ transferendi ad paucos, vel ad unum. Si
“ verò statum civilem ab ipsa aristocratiâ,
“ vel monarchia ordiri ponas, ita, ut pa-
“ tresfamilias non aliter in unionem consen-
“ tiant, nisi se subjiciendò paucis vel uni,
“ tum in optimatibus, vel in monarcha tan-
“ quam subjecto inerit *Majestas*, quæ prox-
“ imè à populo non provenit, sed remotè
“ ac mediatè, nempe vi pacti subjectionis,
“ cui per naturam ejus statûs etiam sum-
“ mum imperium responderet. Erit igitur
“ *Majestatis* causa *mediata*, remota, aut po-
“ tius ministerialis à *subjectione* populi; *proxi-*
“ *ma* verò à *Dei* voluntate repetenda. ”

§. III.

Divisio potestatis civilis.

Rectè dividere potestatem civilem, idem est, ac determinare atque expendere varias imperii seu *regiminis formas*. Tres potissimæ formæ regiminis obtinent, *Monarchia* videlicet, *Aristocratia* & *Democratia*. Quælibet harum ratio basisque formarum, rectè intelligenda venit nomine *legis fundamentalis*.

Subjectum, cui inest regendi potestas, est una *persona* aut *physica*, seu unicum individuum, aut *moralis*, dum nempe apud plures numero quidem distinctos, repræsentatione tamen seu moraliter eisdem atque unitos imperandi facultas existit. — Quòd si igitur apud unicum individuum, seu apud unam personam physicam resideat imperandi potestas, *Monarchia* locum habet, & imperans iste jure *Monarcha* vocatur. — Si verò potestas illa pluribus sit tradita *optimatibus*, *Aristocratia* obtinet. — Si denique toti morali corpori, populo nimirum, seu singulis patribusfamilias potestas illa adhærescat, *Democratia*, seu *regimen populare* vocatur.

Istæ regiminis formæ *puræ* esse possunt, si nempe quælibet earum excludat alias; si verò & simul partem formarum aliarum involvant, *mixtæ* nuncupantur; uti si regimen monarchicum sit aristocratico temperatum. Porro

Porro imperium illud, cujus exercitium nullo alio limite, v. g. statuum, est restrictum, *absolutum* audit: *limitatum* verò, seu minùs plenum, si jura suprema sine certo modo per pacta & leges fundamentales adjecta exerceri nequeant. — In *Monarchia absoluta*, constitutio principis *proprie legis* nomine venit; in *Aristocratia* vocari adsolet *Senatùs Consultum*, Magistratùs edictum: in *Democratia omnigena plebis* *scitum* nominatur.

Hoc quoque loco recensendi sunt sic dicti *Monarchomacbi*, qui duplicem excogitavere Majestatem, seu majestaticam potestatem, quarum unam *realem*, alteram *personalem* vocitant. Potestatem *realem* tribuunt populo, contententes, eam durare semper, ac potiore esse potestate *personali*, quæ sola *imperantibus* competeret tanquam res transitoria. — Hujus ineptia hypotheseos vel ex eo patescit, quòd communi Reipublicæ bono non tam faveat, quàm noceat; subditis enim tribuit imperium, & imperantibus subjectionem, & sic tollendo subordinationem tantoperè necessariam, sus deque omnia vertit imperia.

Quoad temperaturam potestatis in exercitio per *limites pactitios* relatè ad eum, qui summum etiam tenet imperium, non tam meam, quàm *cl. Zallingeri Lib. III. Jur. nat. pub. §. CXCIX.* consignatam refero sententiam

am : “ Possibilitatem limitis pactitii impug-
 “ nant eo ex capite, quòd is, qui summum
 “ imperium tenet, nec possit, nec velit ca-
 “ rere mediis ac juribus necessariis ad finem
 “ civitatis obtinendum; ergo dum imperium
 “ acceperat, jura imperii, non obstante pa-
 “ ctorum limite, pro re nata liberè exer-
 “ cet. — Respondeo (*pergit Zallinger*) de
 “ ipsa necessitate agendi quidquam, seu im-
 “ perium exercendi primò judicandum est,
 “ idque judicium spectat ad eos, in quorum
 “ consensu limes pactitius situs est; utrum-
 “ ne civium & civitatis interfit, consentire,
 “ nec ne, aut de jure per expressum pactum
 “ quæsito aliquid relaxare, ipsi judicabunt.
 “ Igitur, qui limitatum imperium accepit,
 “ absoluto uti non potest, neque prætextu
 “ necessitatis ad remedia expresso pacto de-
 “ negata recurrere. Certe imperans civilis
 “ non plus juris accipit, quàm ei per pa-
 “ ctum subjectionis à populo tributum est.
 “ Si ergo jus imperii absolutè tributum non
 “ est, sed sub modo, aut formâ substantia-
 “ li, quæ actui præscripta est per leges fun-
 “ damentales, sequitur, ut absolutum im-
 “ perium exerceri non possit. Incommoda li-
 “ mitis, quæ certis temporibus enascuntur,
 “ judicio limitantium per alia compensantur
 “ commoda, quæ idem limes aliis tempori-
 “ bus adfert, vel per incommoda, à quibus
 “ cives tutos præstat. Actum contra limi-
 “ tem pactitium, & contra leges fundamen-
 “ tales gestum, simpliciter invalidum cense-
 “

“ *Martini*. Tandem in fine hujus discursus Zallinger addit. “ Status imperii Romano-germanici per Art. XVI. §. II. & Art. XXX. §. 6. capitulationis Cæsareæ in eam inducuntur opinionem, ut contra promissa jurata ejusdem capitulationis nequidem sub prætextu salutis vel necessitatis publicæ quidquam validè agi posse sibi persuadeant. „

§. IV.

Commoda & incommoda cujuslibet formæ regiminis.

Tribus potissimis imperii formis recensitis, varia de commodis earum atque incommodis dicenda restant; ubi tamen notandum præviè, distinguendum esse inter incommoda civitatum, quæ ex ipsa regiminis forma hinc inde enascuntur; & inter incommoda seu potius vitia morbósque morales civitatis, qui non tam ex forma regiminis, quàm ex defectu tum imperantium, tum obtemperantium suboriuntur; posteriora namque mala hominum malitiæ ac cupiditati, priora verò ineptæ ipsi civili constitutioni adjudicanda veniunt, veluti dum constitutiones obtinent, quæ per se se turbis internisque motibus ansam præbere sunt natæ.

In statu democratico strictéque populari summam potestatem residere apud totam civitatem.

vitatem sive omnes cives *collective* sumtos pater ex tradita superius Democratiae definitione: unde & elucescit, democraticam regiminis formam proximius ad libertatem naturalem accedere. — Confectarium est, quod cives democratici *seorsim* spectati jure non gaudeant majestatico, imò laesae majestatis rei effici possint, etsi quandam Majestatis particulam habere videantur.

Cùm igitur in Democratia *absoluta* seu simplici, universa civium multitudo communi suffragio decernenda decernat, adeoque multitudo hæc, seu totum istud politicum corpus moralem unam voluntatem repræsentans majestatica exercent jura; consequens est, ut universus hic populus in comitia confluat, locus proinde statuendus, fixique dies, queis de negotiis ponderandis atque decidendis debita ratione tractetur; quare & constituendi sunt officiales, qui occurrentia expediant negotia, & comitorum conclusa mandent executioni; ad tamen non suo, sed populi nomine, Democratia proinde salvâ.

Formæ democraticæ *commoda* passim recensentur sequentia: conservatio potior æqualitatis, minus ligatum exercitium naturalis libertatis, denique exceptio & securitas contra leges & onera magis rigida.

Inter *incommoda* huc spectantia meritò refertur primitus, quod in multitudine sit confusio.

fusio, Dein, quòd consilia tarda sint sæpius, & non rarò temeraria, aut privatae adtemperata utilitati. Quòd conclusa facile propalentur tempore indebito, ipsisque etiam hostibus communicentur &c. Addit *Gribner* Lib. II. c. v. §. II. "Domesticum malum hujus formæ sunt seditiones, factiones, tumultus: unde facile in Monarchiam, facilius in Aristocratiam, aut mixtam Rempublicam degenerat; aliquando & in naturalem statum, dissolutâ compage, recidit."

Democraticos morbos pressè & nitidè exhibet *Zallingerus* Lib. III. *Jur. Nat. pub. Cap. II. §. CCI.* ubi ait: "Morbi Democratia sunt, si cives interius motibus distracti in commune non consulunt: Si homines inepti ac turbulenti opiniones suas feraci pertinaciâ tueri satagunt: Si leges desultoria levitate figuntur, ac refiguntur: Si, qui in administrationem negotiorum electus est, popularem libertatem paulatim absorbet, aut qui opibus prævalent, summam Reipublicæ paulatim adtrahunt, aut ipse populus excussis legibus, judiciis, comitiis, in *Ochlocratiam* seu *turbulentiam popularem* prolabitur."

In statu *aristocratico* summa potestas restringitur ad optimates, videlicet ad primores & Proceres populi, senatorumque collegium: cum verò diversa sint democratici regiminis genera, hinc determinatus ac stabilis optimatum

matum numerus decerni nequit. Porro quædam republicæ perpetuos, quædam temporarios annuósque magistratus habent; insuper optimates aliqui jure electivo creantur, alii jure succedunt hæreditario, prout nempe diversa est Aristocratix ratio. — Illud quoque in hac regiminis forma præcipuè in politicis locum habere potest, quòd uni præ aliis conferatur prærogativa *honoris*; per quod efficitur *primus inter pares*, determinaturque ad potissima expedienda negotia, etsi seorsim spectatus summâ potestate reipsa non gaudeat. — Utrum juxta Bœhmerum ex monarchia, num verò juxta Gribnerum probabilius ex Democratia ortum habeat Aristocratia, nostra parum interest; sufficit indolem ejus nosse & adjuncta.

Commoda Aristocratix perstringuntur sequentia passim: nata à republica communi libertas major & æqualitas: sperata ab optimatibus compluribus amplior judiciorum cumulus atque maturitas: denique suavior civium gubernatio.

Aristocratica *incommoda* etsi tanta non sint, quanta democratica, varia tamen sunt, quæ & hæc premitur forma: generatim factionibus facile scinditur, ita etiam, ut novis quandoque opus sit mutationibus constitutionibusque etiam fundamentalibus. Morbi porro hanc aliquando inficientia formam ferme insanibiles evadunt, si optimates tum ex Zelotypia, tum ex ambitione honorum & officiorum vel retinendorum, vel acquirendorum

dorum inveteratum concipiant odium ; si mutuis machinationibus & se se, & deprompta consilia insectentur ; sique cives ab optimatibus ceu despotæ regantur, legibus fundamentalibus penitus in exilium missis, aut si é contra populus auctoritatem Senatûs invadere & evertere, sibi adtribuere, vel negotia publica ad generales conventus irregulares revocare haud pertimescat.

In statu *monarchico* sceptrum seu potestatem summam tenet & exercet persona singularis una, quæ rectè *Monarcha* vocatur: uti sunt Imperatores, Reges, Duces, Principes, aliæque hujus ordinis personæ sublimes. — Potest tamen in eadem ditione locum quandoque habere condominium, sive *Dyarchia*, quando videlicet summa potestas simul competit imperantibus duobus: at tunc non tam monarchia, quàm aristocratia resultat. — Monarchia, in qua imperanti delata est summa potestas illimitata, nullisque specialibus adligata pactis, *absoluta* nuncupatur & pura, atque in hac summus imperans jura majestatica exercet liberè penitus: Regnum é contra *limitatum* ac monarchia temperata est, ubi ordines & status, ubi capitulationes, ubi leges fundamentales & pacta exercendis juribus majestaticis moderamenti adjiciunt. — Repræsentat ergo Monarcha totum, cui præest, gregem; quia tamen Rex non qualicumque sua actione universitatem repræsentat; hinc alias vocant *actiones regias*, alias

alias *actiones regis*: in prioribus namque regia exercetur jurisdictio, non item in posterioribus.

Commoda Monarchiæ, quæ cæteras regiminis formas probabilius antiquitate, profectò autem dignitate, ordine & potentiâ superat, plurima adinveniuntur. Principalior consociatorum finis, securitas nempe publica, & pax interna in monarchiis rectè ordinatis attingitur facilius, stabiliusque custoditur; media enim huc facientia magis sunt in promptu & magis commodè impenduntur. Porro militicum corpus, quod ab uno præcellente regitur capite, magis digestum compositumque servat ordinem membrorum, quàm illud, quod gubernatur à capitibus multiplicatis numero & sententiâ, & auctoritate paribus. Consilia & conclusa remanent occulta magis, ac statò tempore celeriori mandantur expeditioni & executioni. Vicia castigantur efficacius, & bene de patria meritis ad remunerationes campus patescit amplior. Denique *Subordinatio*, omnium statuum anima quasi princeps, firmiorem nullibi, quàm in Monarchia sedem habet.

Incommoda huc spectantia esse dicunt, majorem, quàm in formis aliis, libertatis naturalis jacturam, si tamen libertas aprâ ratione restricta morale incommodum rectè nuncupari possit: item legum frequentio-rem innovationem ob brevitatem vitæ imperanti-
um,

um, & succedentium voluntatem æternam; quo ex capite novas etiam & novas statûs civilis immutationes non rarè sine incommodis concomitantibus reposcunt alii. — Imperans, si malè consulat subditis, juribus suis abutendo; sique ex opposito incumbentibus officiis & obligationibus non satisfaciant subditi, in Monarchiam morbi introducuntur. Regentes propter populum, non item populus propter Regentes esse passim adferitur: itaque si imperans, utpote qui juribus gaudet majesticis atque regalibus propter felicitatem subditorum, præterea sibi adjudicet dominium proprietatis in res & operas eorundem, depotismum creare censetur. — Possibile est etiam, quod stricta Monarchia in Tyrannidem degeneret; verum privatorum certè non est determinare, utrum aliquis Tyrannus sit exercitio nec ne: anfractuosa hæc est res, magnisque implicata difficultatibus, in qua enodandâ ac figendâ optimus quisque hallucinari potest.

Denique inter illos, qui majesticis imperantium juribus grave nituntur infligere vulnus, *cl. Zallinger Lib. III. Jur. Nat. pub. C. II. §. CCIII.* etiam numerat illos (abs dubio ob paritatem rationis) qui supremam in ecclesia Auctoritatem impetunt, dicitque:
“ Exitialia Monarchiæ & juribus majesticis imperantium principia passim jactitant
“ ii, qui pontificiam in ecclesiâ auctoritatem infringere, & concilia supra Papam adtol-

“ ad tollere ad laborant. Istiusmodi principia
 “ sunt: omnibus perfectis communitatibus, & ci-
 “ vili societati prius, immediatius & essentialius
 “ competit, ut seipsam gubernet, quam alicui bo-
 “ mini singulari, ut totam societatem & com-
 “ munitatem regat. Quamvis populi consensu
 “ jus omne & potestas translata sit in Regem;
 “ tamen respublica semper habitu retinet potesta-
 “ tem; hinc aliam esse majestatem personalem,
 “ quæ imperanti inhæreat, aliam realem, quæ
 “ penes populum maneat. „ Videbis, quæ
 nos supra de monarchomachis diximus.

Tres enumeratæ potissimæ regiminis for-
 mæ igitur aut puræ esse possunt, aut mix-
 tæ; reipsa autem rarius inveneris puras,
 quàm mixtas obtinere regiminis formas: pro-
 miscuè namque Monarchia temperatur Ari-
 stocratia, & Aristocratia ut plurimum non
 paucas insperfas habet particulas Democrati-
 cas. — Ad quæstionem, quænam ex his tri-
 bus regiminis formis perfectior sit, & apta
 magis ad fines societatum obtinendos atque
 conservandos? responderi potest, cuilibet
 formæ suas inesse prærogativas ex una, sua-
 que incommoda ex altera parte, veluti con-
 ficitur ex iis, quæ hucusque retulimus. Ver-
 rùm pensatis comparatisque singulis in han-
 rem influentibus, Monarchia ad fines præta-
 ctos aptior esse videtur, adeoque præstantior
 reliquis, & vel maximè, si Monarchia tem-
 perata sit per præstantiores Aristocratia
 particulas. — Sanè Christus Dominus suam
 fundans

fundans ecclesiam non aliam, quam perfectissimam regiminis formam in eam induxisse omnino censendus est: atvero formam regiminis à Christo pro ecclesia sua universali introductam fixamque esse monarchicam aristocratiam temperatam, boni quique facile elargientur, qui visibili ecclesiae capiti, veroque vicario Christi Jurisdictionem non denegant immediatam in omnia, quaecunque demum, ecclesiae membra; ita tamen, ut & praesules reliqui in greges suos particulares immediatam etsi, tamen supremam & universali subordinatam jurisdictionem habeant.

CAPUT IV.

De modis imperium civile acquirendi & amittendi.

§. I.

Determinantur modi varii civile imperium obtinendi.

Discussis nunc iis, quae tum ad notionem & originem civitatum, tum ad perspicuam ideam, originem, distributionem & adfectiones civilis imperii spectant, ordine quoque distincto investigandum venit atque dimittendum, quinam genuini sint fontes, à quibus potestas ipsa civilis hauritur; quique sint modi, quibus deperditur.

In tribus potissimum formis conquirere & inveniri civile imperium noravimus in prioribus. Itaque si forma regiminis *democratica* fuerit, situmque fuerit civile imperium penes universos seu ingens populare corpus, nascitur imperium *ex pacto unionis*, nimirum ex uniformi, conglutinatioque populi consensu & pacto relate ad totam societatem unitim civilia summa jura participantem. — Quodsi regiminis forma *monarchica* fuerit, aut *aristocratica*, potestas suprema civilis oritur *ex pacto subjectionis* ad unum, vel ad plures imperantes, atque *ex acceptatione* ex parte unius, vel plurium imperantium. — Conficitur ex his, modos acquirendi civile imperium potius esse derivativos & pactitios, quam originarios. Pacta tamen hæc aut *libera* sunt *omnimodè*, aut quodam modo *extorta per bellum*: quocirca tamen notandum, quod & ipsa bella cessare non soleant, nisi per pacta explicita, aut tacita saltem. — Pro illa differentia temporis, qua populus devictus nec expresse, nec tacite consentit in imperium debellatoris & victoris, armorum *justitia* supplet, obtinetque hic *jus belli* certe non aliud, quam quod veri probatique juris qualitatibus insignitum esse dignoscitur: secus autem, si *secus*.

Nanciscendi igitur civile imperium modi præcipui sunt aut *electio*, aut *successio*, aut pars hæc utraque simul, *mixta* videlicet *electioni*

ctioni successio. — Imperium acquiritur *viâ electionis*, dum populus, aut aliæ personæ concernentes legitimè eligunt tempore vacantis imperii personam habilem pro tenendo sceptro aut aliâ Reipublicæ summa potestate, personâ electâ in idem consentiente. — *Viâ successionis* obtinetur imperium, dum ex primævo consensu & decreto populi supremâ potestas eâ ratione ad certas devoluta est familias, ut personâ regnante decedente, resignante &c. proximior ejusdem familiæ persona imperii jure pleno suscipiat habenas, quin aliquâ opus sit electione ulteriore. — *Viâ mixtâ* devenitur ad imperium, dum electio locum quidem habet, ita tamen restricta est, ut aut determinatæ familiæ, aut certo ordini ac morali corpori adligetur eatenus, ut ex alia familia, ex alio gremio eligi nemo possit. Igitur hac ratione tum per jus electivum, tum per jus successivum, viâ proinde mixtâ imperium obtinetur ab acceptante. — Denique imperia, quæ vi armisque justo in bello acquiruntur, plerumque *hereditaria, patrimonialia & pro lubitu alienabilia* nuncupantur.

§. II.

Singularis discussio imperii electivi.

Ad electionem duo potissimum requiruntur: primo, ut reipsa vel ob prædecessoris mortem, vel abdicationem &c. imperium vacet;

vacet; nisi fortè de electione coadjutoris sit quæstio, aut nisi civitas aut societas novissimè erecta primum suum eligat Regentem. *Secundo*, ut eligentes competente in hunc effectum gaudeant jure, aliasque observent leges ad rationem eligentium, electionis, & eligendæ personæ requisitas.

Potest ergo per electionem constitui imperans vel cum limitatione, vel sine limitatione exercendorum Jurium majestaticorum; prout nempe sancitæ vel non sancitæ fuerunt leges fundamentales, sanæ nullique alteri statui aut juri alieno præjudiciosæ capitulationes &c.: his quippe legibus fundamentalibus imperantem adligatum esse, in prioribus observavimus. — “Cæterum (inquit Zallinger Lib. III. Cap. III. §. N. p. §. CCCV III.) Solo concessio jure eligendi, non comprehenditur jus faciendi capitulationes, nisi aliunde probetur.,”

Penes quas præcisè personas jus eligendi resideat, pro omni societate generatim decerni neutiquam potest; igitur pro societatum ratione diversa, diversus quoque eligentium cætus invenitur. — Regulariter eligi possunt omnes, qui nullâ prohibiti, aut inhabilitati sunt lege, aut contrariâ legitimâ consuetudine non præpediti.

Colligitur ex iis, quæ de electio diximus imperio, quòd in casu, quo summus impe-

imperans aut proximè mortuus est, aut ratione aliâ imperium abdicavit, locum suscipiat *interregnum*, pro statu nimirum, quo regnum, aut inæqualis alia societas summo imperante ordinario destituta est.

De statu interregni ejusdemque adjunctis in modum sequentem differit Heineccius Lib. II, Jur. nat. & gent. Cap. VII. §. CXXXII. “Cum verò interregnum sit status civitatis summo imperante ordinario destitutæ, nec tamen populus tunc cessare velit rempublicam, dum de novo eligendo principe consultat; consequens est, ut interea reipublicæ præesse debeant magistratus extraordinarii, quocunque nomine veniant, iique vel nova electione, ordinum suffragiis constituendi, vel, quod consultius est, in antecessum lege publicâ designandi, quorum tamen cessare oportere potestatem, novo imperante electo, facile unusquisque intelligit. Cum verò hi imperantium vice fungantur ad tempus, mirum omnino est, disputare viros doctos, an tempore interregni vera supersit civitas vel respublica, quæque illi forma assignanda sit.”

Porro interrex, vel prorex aut lege constituitur, aut electione. His, tanquam imperii aut regni vicariis, idem comperit, quòd iis, quorum officium administrant, quorumque repræsentant personas, nisi lege speciali eorum

eorum fuerit restricta potestas. Cura etiam novæ electionis regulariter spectat ad ipsos, quin tamen in eorum sit arbitrio, per se se transferendi hanc potestatem in alios; id quippe ad Electorum seu eligentium pertinet collegium: neque etiam Prorex auctoritate propriâ leges fundamentales, vel regiminis formam immutare potest.

§. III.

Perstringitur regni successivi indoles cum adjunctis.

Regnum hereditarium à regno successivo passim distinguunt in eo, quòd Principi competat certa potestas de regno hereditario disponendi, testandi &c.; atvero in regno successivo vel maximè ex voluntate populi successio devolvatur ad proximos decedentis aut resignantis imperantis consanguineos. — Itaque successivum imperium est, quando populi decreto electa est familia quædam imperans, ita, ut ex ea, quamdiu suis in ramis fuerit superstes, persona aliqua semper teneat & exercent imperium, si per leges illa non fuerit inhabilis.

Traditâ hac imperii successivi generali notatione, varias ejus species expendere juvat. Quodsi igitur jus successionis eâ lege sit translatum in imperantem, ut is imperium valeat alienare & transferre in successorem sibi

sibi bene visum, ac liberè à se determinandum, successio *patrimonialis* adpellatur. Sive rò ex lege, populivè consensu ad familiam primi acquirentis eâ ratione transferatur, ut hâc subsistente familiâ jus successionis exclusivè eidem adhærescat, successio *familiaris*, de qua propriè hic est quæstio, nuncupatur. Familiaris ista successio potissimùm abie in *gradualem*, & in *linealem*. In priore pro ratione legum fundamentalium attenditur duntaxat ad gradus; ita, ut is, qui gradu propinquior est imperanti decedenti, inadrento, ex qua præcisè linea descendat, succedat in imperio. Verùm successio linealis à prærogativa lineæ dependet, ita, ut regnum devolvatur ab uno ad alium in linea descendente recta; qua tamen extincta, transitur ad aliam ceteris propinquiorem. — Porro legitimus primogenitus imperantis præfertur reliquis; is quippe vel ex legis dispositione, vel ex consensu populi habet jus quæsitum. Passim etiam obtinet, quòd jus primogenituræ adhæreat illi, qui natus est ante alios descendentes liberos, etsi lucem aspexerit, antequam imperans parens tenuerit sceptrum. Quare ait Heineccius: “Cum in primogenitura tantum ordinis natalium habeatur ratio, nulla ratio est, cur frater natus minor ideo excludere debeat natus majorem, quòd illum (natus minorem) vagientem in purpureis incunabilis aula audiverit.” *Lib. II. §. N. & G. Cap. VII.*

§. CXXXIII.

Successionem linealem dividunt in cognaticam, agnaticam, & mixtam. *Cognatica*, quam & castellanam vocant, est, in qua primogenitus quidem secundogenitum, & mas ejusdem lineæ omnes indistinctim excludit foeminas; ita tamen, ut masculis deficientibus foeminae vocentur in subsidium etiam præ maribus lineæ secundæ. *Agnatica* vel *Salica* successio est, in qua foeminae, & ex iis nati, etiamsi mares sint, perpetuò excluduntur. Denique *mixtam* illam nominant, in qua foeminae non nisi post omnes quarumvis linearum mares admittuntur.

§. IV.

Qua ratione imperium civile amittatur.

Non tenet hoc loco vulgatum istud axioma juris: *per quas causas res nascitur, per eas & dissolvitur*: quasi verò imperium populi consensu adquisitionem, eodem & consensu in contrarium subsequente extingui liberè posset, & sic imperans deponi, legitimoque privari imperio; enim verò familiae aut personæ ad imperium evectæ continuationis jus habent quæsitum vel in perpetuum, vel ad tempus per leges fundamentales definitum, adeoque ab arbitrio turbæ quoad hoc sunt independentes, regnisque privari nequeunt ex capite præmemorati axiomatis: Et profectò causa per quam nascitur istud imperium non est solus consensus populi, sed & consensus

sensus seu acceptatio imperantis; pactum proinde mutuum.

Potest igitur comparari imperium atque referri vel ad individuas personas imperantes, vel ad imperantium familiam, ut in monarchiis, vel ad imperantium familias plures, uti in aristocratia, vel ad totam populi concernentis seriem, veluti in democratia. — Si imperium referatur ad ipsas personas imperantes, liquet, quod earum morte seu vitæ amissione etiam amittatur imperium. Familiæ porro si extinguantur, relatè ad has quoque extingui imperium pariter est manifestum. Si denique ipsa pereat civitas, imperantium quorumcunque potestatem, ob defectum objecti circa quod, evanescere *in exercitio*, per sese quoque perspicuum est.

Illud ergo vulgatum: *civitas, communitas, seu morale corpus non moritur*, eo venit intelligum sensu, quod communitas facultate polleat membra hinc inde deficientia per substitutionem novorum resarciendi, sicque morale corpus seu civitatem ipsam factam tetam conservandi. Quo tamen non obstante emergere, absolutè loquendo, potest casus fatalis & extraordinarius, quo tota gens pereat, & sic unum cum altero corruat. Loquimur autem hoc loco de casu penitus extraordinario, quo particularis quædam corrueret civitas aut communitas; non item de communitatibus illis, quæ provido Dei consilio

filio duraturæ sunt usque ad consummationem sæculi, veluti de vera Christi ecclesia in propatulo est, aut etiam de aliis quandoque regnis civilibus cogitari potest.

Si civitas ambulatoria evadat, & vel liberè, vel necessitate compellente de loco pristino migret in alium, per se loquendo non tollitur unionis ac communionis vinculum, adeoque imperantium jura & obligationes obtemperantium non concutiuntur. — Neque opponi potest facta per Moysem eductio populi Israelitici de manu Pharaonis in *Exodo* descripta: hæc quippe liberatio injustè oppressorum facta est per mandatum summi rerum Arbitri ob rationes urgentes plenissimèque sufficientes.

Potest insuper amitti imperium per abdicationem seu resignationem imperantium, aut, si lege id cautum, per translationem in alterum. — Utrum porro existant imperia tam rigorosè hæreditaria, ut imperans testari de illis valeat sine expresso, vel tacito populi consensu, aut quin populus facultatem de regno disponendi illudque alienandi in principem disertè contulerit, disputant alii, illudque negat *Heineccius Lib. II. §. N. & G. Cap. VII. §. CXXXVIII.* ubi inter alia dicit: “Neque obstant exempla, quæ ex omnibus ævi historia magno numero adcumularunt Grotius, Puffendorffius & alii. Jam enim alios regna divisisse, jam testamen-

“ tis

“tis eadem in alios transtulisse legimus.
“Præterquam enim, quòd non exemplis,
“sed rectæ rationis principiis æstimanda est
“harum alienationum justitia, rectè jam re-
“spondit perillustri Baro de Cocceis *de te-
“stam. princ. part. II. §. XVII. vel effectum
“non habuere illæ alienationes: vel cum consen-
“su populi sive tacito, sive expresso factæ sunt:
“vel etiam vis prævaluit.*”

Resignationi seu renunciationi in regno electivo faciliorem passim jurisconsulti locum elargiuntur, quam in successivo. De posteriore in modum sequentem statuit Griebner *Lib. II. jurisprudentiæ naturalis Cap. X. n. VII.*
“Utrum quis in regno *successivo* pro se &
“liberis suis juri & spei succedendi renun-
“ciare possit, Doctores dissentiunt. Nos
“liberis jam tum natis renunciationem non
“obesse existimamus; quamvis eorum, qui
“nondum nati sunt, alia ratio esse videat-
“tur. Non hic agitur de regno, cujus
“alienandi jus principi competit. Sunt,
“qui omnem renunciationem inanem cen-
“sent; sed nondum natis paternam renun-
“ciationem nocere probabile viderur, quia
“quod jus quis non amplius habet, id nec
“transmittere potest. Non desunt tamen,
“quæ in alteram partem urgeri possunt: ne-
“que omnium regnorum eadem est ratio.
“Liberis jam natis jus succedendi ex prima
“populi voluntate quæsitum est, quod ip-
“sis factò patris adimi requirit.”

Exspirantis imperii rationem adhuc aliam dicunt auctores, si inter imperantem & populum subsistat explicitum pactum, quod *clausulam* seu *legem commissoriam* nuncupant, vi cuius sancitum est, ut, si imperans acceptas aut juratas violet leges fundamentales, imperium amittat. — Verum hæc violatio, si ullibi locum haberet, *legalissimè* utique & irrefragabiliter deberet evicta esse prævi. Quis autem pro casu illo competentem habeat potestatem inquisitoriam, decretoriam & executoriam, pendebit à ratione imperii concernentis, *an* nempe, & *cui* illud sit subordinatum. Illud manifestum est, quòd nemo sibi ipsi jus dicere possit regulariter, proinde populus ipse in negotio tam arduo nequit agere judicem competentem; sed ad alia legitima juris remedia erit convolandum.

Pactum istud explicitum si non subsistat, & imperans leges fundamentales sine eo susceptas violet, propterea imperio privari potest minimè, quia ad summum inde inferri nequit aliud, quàm quòd imperans plus juris sibi adrogaverit, quàm ipsi competit; ex quo tamen excessu nemo imperii amissionem rectè deduxerit.

Relatus apud Zallingerum *Lib. III. §. N. p. Cap. III. §. CCX.* de Martini circa hanc materiam ita differit §. *CCCCXCVIII. seq.*
 “ Etiam depositionem à subditis adtentatam ad

“ ad modos amittendi imperii referre aliqui
“ non dubitant. Cum tamen subditi judi-
“ cium sibi in imperantem adrogare nun-
“ quam possint; ille verò, qui totam civita-
“ tem evertere molitur, eo ipso furore, aut
“ dementia correptus esse videatur, ut eum
“ non jam deponi, sed velut incapacem cu-
“ stodiri oporteret; evidens est, depositio-
“ nem ad modos, quibus majestas pereat,
“ minimè pertinere. Neque magis error,
“ malitia, aut dolus in religione commis-
“ sus principem throno dejicit; quòd nemo
“ in terris eo *civiliter* sit superior: atque li-
“ cet peccet, modò alios non lædat, jure
“ suo aut rebus privari nequeat. Sed & illi,
“ qui licitam putant resistantiam, propterea
“ & depositionem admittere necesse non ha-
“ bent; quòd ab illa ad hanc nulla valeat
“ consecutio.”

In casu fatali & critico, quo imperans in-
cideret in statum, in quo usu rationis ad
debitum regimen necessario esset privatus,
ideoque ab imperio excidere sit putandus,
omnino attendendum est, an isthæc priva-
tio rationis perpetua sit, num verò tempo-
ranea? Quodsi fuerit perpetua, imperans
civiliter mortuus esse reputatur; si verò dun-
taxat temporanea sit, aut fundata supersit,
spes restitutionis longissimè haud elongatæ,
ipsa regiminis amissio locum non obtinet.
Novimus, quæ circa hanc rem nunc in An-
glia agitentur controversiæ.

Denique hoc loco institui potest quæstio, an ejectio legitimi imperantis per injustum regni usurpatorem & invasorem sit privata imperii, & quænam relictis atque ab usurpatore subjugatis subditis incumbant obligationes sive quoad regem ejectum, sive quoad invadentem regnumque occupantem?

Ad dirimendam hanc quæstionem allegatum à Cl. Zallingero §. supra citato adducere juvat Cl. de Martini §. D. seq. ita disserentem: "*Usurpator* vel *invasor* is dicitur, qui sine iusta belli causa vi vel dolo majestatem sibi præripere conatur Hic, si sit extraneus, *invasor* in specie, si subditus, *rebellis* est. — Cum verò ex sola majori virium physicarum quantitate fortior facultas moralis haud intelligatur, nec datur jus victoriæ, nisi accesserit pactum pacis; consequens est, ut secutâ invasione ac usurpatione totius territorii, propterea non desinat civile imperium, sed tantum ejus impediatur exercitium, donec inittä pace & ipsi civitatis regimini legitimè fuerit renunciatum. Quia verò rex ejectus rempublicam administrare nequit, ideo subditi, qui se se invasori subjecerunt, ubi is in quietâ possessione, eidem tenentur obedire, non quidem ex invasoris jure, quod nullum est; sed ob universale bonum: ex quo ille etiam, qui jus imperandi habet, velle non potest, ut populus intereat potius, quàm invasori

" se

“ se submittat. Quare & vi obligationis re-
“ ctoriae teneretur juramentum fidelitatis in-
“ terim non urgere. Quamprimum autem
“ subditi ab imperante defendi possunt, jam
“ obligantur ad eum redire; quia juri alteri
“ quæsito in perpetuum præjudicare neque-
“ unt Itaque fides in vaſori data jus le-
“ gitimi regis minimè tollit, sed propter
“ *conflictum* obligationis se conservandi, cum
“ obligatione rectori civitatis, qui jus suum
“ exercere nequit, præstandi obedientiam,
“ ita fieri oportet exceptionem, ut minus
“ malum majori præferatur. Sanè, si pere-
“ at populus, jus quoque imperantis peni-
“ tus extinguitur; si autem vitandi interi-
“ rûs causâ obediat usurpatori, spes tamen
“ adfulget legitimo regi, ut mutato rerum
“ statu pristina majestatis jura exercere pos-
“ sit. Inde intelligitur, an & quando usur-
“ pator jure occidi queat? — Si enim ipsa
“ duret invasio, omnia *belli jura in extrane-*
“ *um adgressorem* exercere, contra *civem re-*
“ *bellem* verò simul *executionem juris puniendi*
“ non minùs, quàm contra viarum adgres-
“ sorem cuilibet committere licebit. — Post-
“ quam autem in vaſor jam rerum potitus
“ est, & armata populi desit resistantia,
“ standum omnino erit expresso vel tacito
“ parendi pacto, neque quidquam hostile
“ interea tentandum. Quare lex fundamen-
“ talis, aut expressum regis ejecti manda-
“ tum tunc demum valebit, si in vaſor quie-
“ tâ imperii administratione nondum utatur.”

Quo-

Quoniam igitur hæc præactum quæstionis statum penitus exhauriunt; hinc ulterioribus eo super objecto sensis meis propriis exponendis supersedendum judicavi.

CAPUT V.

De Juribus & obligationibus civilibus.

§. I.

Notio ac determinatio jurium & obligationum civilium præcipuè quoad imperantes.

Statum civilem non esse connatum, sed adventitium, in decursu memoravimus sæpe: unde consequitur jura & obligationes inde manantes quoque esse adventitias sive acquisitas in tempore. — Obligationes & jura ex adoptato statu civili resultantia sub triplici potissimum considerari possunt obtutu atque respectu; videlicet ad *imperantem*, ad *communitatem*, & ad *cives singulos*.

Societas civilis inita est à concernentibus sociis ob certos fines eorum felicitati consentaneos & adtemperatos: hos ut debite adsequi valerent, competentibus opus erat mediis; naturalem igitur oportebat imminuere atque restringere libertatem per inita pacta, & quibus singulares civiles obligationes,

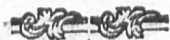

nes, ac specialia jura civilia enascebantur tum imperantis in subditos sive in communitatem, tum communitatis in imperantem, tum comparatè ad cives singulos.

Imperans igitur, qui suscepit onus gubernandi reliquos, oneri huic atque officio adhærescentia, atque ad debitum illius exercitium necessaria acquisivit jura; insuper & contraxit obligationem, præ eminenti huic suo officio, pro bono societatis seu communitatis suscepto, ita satisfaciendi, ut tam publicum communitatis, quàm privatum singulorum civium bonum promoveatur: curare nempe tenetur, ut communitas salva consistat contra exterorum impetus, aut dissidentium etiam rebelliumve subditorum ausus atque conamina; ut publicæ prospiciatur securitati ac tranquillitati, ac generatim tam intestini, quàm exteri reipublicæ hostes coerceantur. — Pariter singulorum civium tenetur defendere vitam, membra, libertatem civilem, honorem, bona fortunæ, & quæ sunt hujus generis alia. Imperanti porro incumbit ex officio, iis, qui passi sunt injuriam, restitutionis beneficium pro possibili procurare realiterque impendere tum per se, tum per tribunalia pro administrandâ justitiâ erecta. — Imperantes ergo tenentur tribunalibus, pro administranda justitia, aliisque publicis gerendis negotiis, erectis providere de consiliariis aliisque viris sincere & rectè tam pro religione, quàm pro statu

D

senti-

sentientibus, qui & concernentibus imbuti debent esse scientiis gerendarumque rerum experientiis; qui non tam in proprium, quàm in commune & publicum commodum operas suas impendunt, & qui sine acceptione personarum ea decernunt, quæ juris, justitiæ & æquitatis legibus sunt consentanea; quique Deo, Religioni, imperantibus, atque subditis sunt fideles.

Præterea imperantes suam quoque in id debent collocare sollicitudinem, ut suis in territoriis à competentibus ponantur & seligantur operadores in vinea Domini, seu in ministerio religionis, qui animarum saluti prospiciendæ, ac religionis causæ gerendæ numero, dexteritate, scientiâ, probitate, expertoque Zelo pares sunt atque probati; qui tanquam genuini pastores animas suas ponunt pro ovibus suis, non tanquam mercenarii fugientes, sed lupos gregem invadere repellentes; qui denique oves non ad venenata, sed penitus infantia deducunt pascua, easdemque intra verum ecclesiæ ovile continent, atque errantes ad illud reducere satagunt viribus universis.

Ad imperantium quoque officium spectat suis in territoriis erigere scholas, academias &c. in quibus juventus erudiarur in iis, quæ religioni & statui utilia sunt & necessaria; enim verò bonum religionis & statûs vel maximè pendet à dignis utriusque partis

partis ministris, quos tamen perperam in-
quisiveris, si juventus debite non fuerit enu-
trita, polita, edocta & informata. — Quis
autem non intelligit, ad utilissimi hujus sum-
mèque necessarij finis consecutionem princi-
palissimè requiri magistros non quidem pru-
rientes auribus, & à veritate auditum aver-
tentes, atque ad falsa & fabulas se suosque
convertentes, sed é contrario doctrinam sa-
nam ac solidam, genuinis naturalibus, di-
vinis, humanisque legibus consentaneam pro-
ferentes, disseminantes, imprimentes? Quis
non intelligit discipulis, qui in verba magi-
stri jurant, perniciosius nil accidere posse,
quàm si ipsis lapis loco panis, serpens loco
piscis, aut scorpio loco ovi porrigatur? Quis
proinde non intelligit religionis ac rei-
publicæ bonum præprimis à bonis, præju-
diciùm verò & malum à malis pendere do-
ctoribus? Quis non intelligit plantas jamtum
radicali veneno infectas tractu temporis suc-
crescere in arbores, quæ nonnisi malos fa-
ciunt fructus, tam sacræ nimirum, quam ci-
vili reipublicæ nocivos atque præjudican-
tes? — Quæ cum ita sint, imperantium est,
eam in rem præcipuam collocare vigilantiam
atque sollicitudinem; curando videlicet,
ut talis obtineat doctrina, quæ veris reli-
gionis & ecclesiæ legibus est adornata, quæ
civilis potestatis fulcimentum est, & susten-
taculum, quæque ecclesiam cum imperio in-
violabiliter neçtens, utriusque salutem &
tranquillitatem promoveri atque conservari.

Præter egregios theologiæ ac juris utriusque doctores opus quoque est facultate medicâ, cui & chirurgica adhærescunt atque subserviunt collegia. In consequentiam juris naturæ quilibet non solum statum suum moralem conservare ac perficere tenetur; verùm etiam obligatur ad conservationem vitæ, sanitatis ac membrorum corporalium. Atverò plurimi emergunt casus, pro quibus ad finis hujus consecutionem clarissimorum medicorum, & expertorum chirurgorum opera penitus est necessaria. — Undequaque igitur convenit, ut imperantes in suis respectivè ditionibus hujus generis scholas & collegia instituant; ut nempe candidatis præclaras has amplexaturis disciplinas facilius tribuatur occasio sine gravissimis sumptibus eâ in causa apud eximios in propria patria professores se se perficiendi, & concurrentes dein proximorum indigentias sublevandi.

Insignem utilitatem, magnâque ex parte necessitatem philosophiæ nemo ignorat, qui in hac palæstra desudavit. Omnes igitur illius partes maximoperè sunt commendabiles. — Illud porro testatur experientia, quòd perspicua & pressa argumentandi ac concludendi ratio in omnibus utcunque etiam eminentibus causis summi valoris sit & energiæ; adeoque brevis & tersa ratiocinandi, argumentandi atque concludendi methodus, é disciplina logicali minimè eliminanda, quin

quin potius perficienda est, emungenda ac retinenda. Physicalia quoque experimenta non solis physices candidatis, sed & aliarum sublimium disciplinarum auditoribus omnino commendari merentur ob multiplicem & singularem eorum utilitatem. Matheseos quoque præcepta in facultate philosophica explicatè ac solidè tradenda veniunt.

Ad reliquas classes, quas inferiores nuncupant, quod adtinet, perspicuum est, suas cuilibet inesse prærogativas utilitatésque: id tamen advertere liceat, quòd idioma latinum præcipuò excolendum sit, nullòque sub prætextu negligendum. Summa hujus linguæ utilitas vel ex hoc solo elucescit, quòd ea sit unica, quæ universalis est, quæque proinde in rebus agendis ac communicandis nexum gentium cum gentibus fabricare potest & consolidare. Et quare, quæso! multiplex & maximus scientiarum thesaurus, qui in omnium respectivè disciplinarum libris sive vetustioribus, sive recentioribus idioma- te latino conscriptis delitescit, obserari deberet & occludi per latinæ linguæ subpressionem & neglectum?

Sed quid de utilitate indefectibilique necessitate scholarum trivialium, vel maximè ruralium dicam? Tenera juvenus est imbuenda notitiis ac principiis religionis pro consequenda felicitate æterna; est & excolenda notitiis ad felicitatem temporalem requisitis.

Utrum?

Utrumque præstari debet per magistros idoneos, atque in utroque foro adprimè versatos. Utrum, & qua ratione magistri pro his causis sive in urbibus, sive in oppidis & pagis instituti & instituendi qualificati sint & tincti, neque imperantibus, neque civibus potest esse indifferens; proinde non abs re foret, si à *professoribus normalibus* tam instituti, quàm instituendi magistri triviales examinarentur, capaces inventi adprobarentur, sed adhuc insufficientes in schola normali debitè erudirentur, quousque muneri tam momentoso & ponderoso validè & cum pleno effectu humeros submittere possent pro bono religionis ac reipublicæ.

Notum est denique, quòd præter causas literarias ipsi imperantes paternam suam sollicitudinem quoque impendant artibus mechanicis, mercaturæ & commerciis, agriculturæ aliisque rebus permultis, quæ bono publico & privato perutilia sunt atque necessaria.

§. II.

De officiis subditorum in specie.

Imperans esse nemo potest sine subditis; & imperantium juribus correspondent officia & obligationes subditorum. Quoniam verò obligatio legibus & jussis imperantium obtemperandi originariè enata potissimum est

est ex pactis, adeoque ad statum pertinet adventitium; hinc præter obligationem subjectionis, subditis etiam competunt jura, ut tum per imperantem, tum per concernentes alios respublica rectè gubernetur, commune bonum promoveatur, & sic finis societati præfinitus attingatur tam per gubernantium, quàm obtemperantium concursum & adjutorium.

Obligaciones civiles subditorum triplicis præcipuè sunt generis; videlicet relatè ad imperantem, relatè ad communitatem, & relatè ad se se sive ad cives mutuò; perfecta enim reipublicæ salus obtineri aut subsistere nequit, nisi cum debito imperantis influxu rectaque gubernandi ratione, etiam ex parte subditorum memoratæ tres obligaciones in effectum deducantur.

Obligaciones subditorum erga imperantem reduci ad veram, sinceram & promptam obedientiam ac fidelitatem, indicavimus modò supra Cap. I. §. III. *J. N. publ.* ubi & generatim obligaciones imperantium perstrinximus. — Cùm porro imperans in suos subditos habeat *jus perfectum*, in effectus nempe civiles huc pertinentes; idcirco reciprocè oritur *obligatio perfecta* ex parte subditorum obsequendi in iis omnibus, quæ æqua sunt & justa, atque ad forum hoc pertinentia. Id per se parulum est, quòd subditis nil contra conscientiam, contra leges naturales, divi-

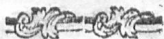

divinas & ecclesiæ injungi possit ac debeat. —
 Cùm ergò obligationes subditorum sint perfectæ; hinc etiam inviti ad earum adimplerionem justis & adtemperatis mediis coactivis compelli possunt ab imperantibus, id quod potestati coercitivæ intimum est.

Porro obligationes subditorum erga imperantes aut *negativæ* sunt, tales nempe, quæ semper & sine interpolatione fluunt; aut *affirmativæ*, quæ hic & nunc, occurrentibus nempe & exigentibus circumstantiis ponendæ sunt.

Ad *obligationes negativas* spectat, nunquam interponere vim contra jussa etiamsi dura, vel ad speciem injusta imperantium: summo imperio nunquam ponere impedimentum etiam quoad ejus exercitium: nullo penitus modo subditos alios contra imperantem instigare & excitare: imperantium aliorumque consilia pro bono patriæ neutiquam propagare hostibus, aut insidias struere reipublicæ: imperantium leges nullo prorsus conamine eludere aut inefficaces reddere.

Vel maximè huc etiam pertinet gravissima & sancta obligatio, sub nullo demum prætextu ad *crimen læsæ majestatis* concurrenti, multò minus nefandum, sacrilegum ac nigrum hoc crimen perpetrandi. — Committi verò potest *crimen læsæ majestatis*, si quidquam adtentetur contra summa jura majesta-

jestatica, & contra ipsam imperantis dignitatem, aut, quod impiissimum est, si contra ipsam imperantis personam machinatio fiat & actio pessima. — Si machinatio fiat in everisionem civitatis, & imperantis interitum, *crimen perduellionis* committitur. — Præterea ad obligationes subditorum negativas pertinet, pro omni tempore abstinere à disseminandis scintillis *rebellionis*, multò minus rebellionem ipsam suscitare aut suffulcire, animo videlicet doloso, tumultu, conspiratione & armis publicam civitatis tranquillitatem & securitatem turbando, pessumdando, aut justum vinculum inter imperantem & subditos rumpendo. — Factiones denique & seditiones omnino vitandæ sunt.

Adfirmativa subditorum obligationes potissimum reducuntur ad debitam ipsis reverentiam, obedientiam, & fidelitatem, quæ stans temporibus actibus positivis eisdem sunt impendendæ. — *Reverentia* imperantibus est exhibenda, non solo animo, verùm signis quoque externis sensibilibusque; verbo nimirum & opere. Reverentia itaque debita imperantibus sincero concepta sit animo penitus oportet; insuper verba de imperantibus proferenda ita componi debent, ut eorum honori ac dignitati nequiquam præjudicent, quin potius eandem commendent; sunt enim cum reverentia nominandi. Utinam & hoc singuli debitè observarent erga summos ecclesiæ præsules! — Re denique ipsâ honor & respectus

ſpectus debitiffimus tribuendus eſt imperantibus.

Obedientia debita imperantibus pariter ex ipſa imperii notione diffluit; quam & denuo urget *Paulus* Heb. XIII. 17. “Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis; ipſi enim pervigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri.” Subditi ergo tenentur juſtis imperantium legibus ac juſſis plenam & efficacem præſtare obedientiam, effectu nempe ſecuto; ab hoc enim rei publicæ ſalus maximè dependet. Neque etiam exceptio locum habere poteſt intuitu perſonaliſſimum qualitatum in imperantibus obmolvendarum; quia etiam diſcolis, ſi ullibi eſſent, obediendum eſt. “Regem honorificate. Servi ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis.” *I. Petr. II. vv. 17. & 18.*

Fidelitatem legitimis imperantibus impendendam & impenſam conſtituere partem fundamentalem ſtatûs rectè ordinati, nemo ignorat: unde & quilibet imperans felicem ſe exiſtimat, ſi habet ſubditos rei ipſa fideles. Fidelitas iſta ſummum conciliat amorem & nexum inter imperantes & ſubditos; nam proinde eſt, ad proſperitatem publicam contra inſultus in- & externos tuendam & conſervandam. — Sed non in ſolo adfectu, verum etiam in effectu iſtam oportet exercere

re fidelitatem: in eventibus & necessitatibus particularibus æquè ac publicis fidelis populus adfistere imperanti minimè renuit, bene conscius, salutem reipublicæ sine salute imperantis non subsistere. — Ipsa etiam juris naturæ principia consultando, edocemur, quoad fidelitatem vel maximè, præter honorem, & in causis adpertinentibus obsequium, exceptionem & exemptionem locum non habere, sed omnes omnino status esse comprehensos & obligatos, ut fideles sint imperantibus.

Præter obligationes subditorum ergà imperantem, sunt & aliæ, quas *communitati* impendere tenentur. Communem societatem inière cives in ordine ad consequendam securitatem felicitatemque communem; huic igitur communitati prospiciendum est, atque in ejus bonum singula membra suas debent conferre operas, ita quidem, ut bonum commune prævaleat privato.

Obligationes hujus generis iterum aut *negativæ* esse possunt, aut *affirmativæ*. In consequentiam *obligationum negativarum* subditi abstinere tenentur ab omni illo, per quod communitas sive in juribus, sive in aliis quibusque possessionibus, sive in bono pacis, tranquillitatis ac concordiae &c. lædi posset atque turbari, nil penitus moliendo, quod ulli communitatis bono officit. Speciatim ac præcipuò contra has obligationes impingunt, qui

qui graves discordias per civitatem disseminando, toti civitati parant interitum; “ nam omne regnum divisum contra se, “ desolabitur: & omnis civitas vel domus “ divisa contra se, non stabit., *Matth. XII.* 25.

Adfirmativarum intuitu obligationum cives, generatim loquendo, ad bonum commune, cujus percipiunt fructum, suas debent contribuere operas, debitasque ac bene regulatas expensas: sanè, qui sentit commodum, debet & sentire onus; & qui in communitate vivit, etiam communitatem suffulcire tenetur. Cùm porro status militaris civitatem defendat cum expositione vitæ ipsius; hinc & cives pro civitate conservanda, hostibusque propulsandis statui militari varia tenentur impendere auxilia & officia; uti in transvehendis rebus ad bellum & exercitum pertinentibus, in militibus hospitio recipiendis, in necessitatibus nonnullis suppeditandis &c. — Omnis porro, qui vult finem, huc nempe pertinentem communitatis incolumitatem, rationabiliter & velle debet media, ad publicam hanc incolumitatem obrinendam & conservandam reipsa necessaria: quilibet ergo pro rata conditionis & statûs ad communem hunc finem efficaciter concurrere tenetur.

Sunt denique obligationes singulares, quas civis concipi aut unus subditus alteri præstare debet. Quamvis autem unus subditus

ditus non dependeat ab alio, neque ejus subjaceat jussis; tamen eo ipso, quo quis communitatis efficitur membrum, etiam varias contrahit obligationes erga altera membra eundem statum civilem cum adnexis juribus & obligationibus participantia. Nul- lus ergo alterum in jure adquisito turbare, aut *viâ facti* contra alium civem jus sibi dicere aut vindicare audet; quia in statu civili cessat *vis privata* jus suum persequendi. Circa rem hanc notum est *decretum Marci imperatoris L. credit. 7. D. ad leg. jul. de vi privata*; hujus tenoris: "Cum Marcianus diceret, vim nullam feci: Cæsar dixit, tu vim putas esse solum, si homines vulnerentur? Vis est & tunc, quoties quis id, quod deberi sibi putat, non per judicem reposcit. Non puto autem nec verecundiae, nec dignitati tuæ convenire, quidquam non jure facere. Quisquis igitur probatus mihi fuerit, rem ullam debitoris, non ab ipso sibi traditam, sine ullo judice temerè possidere, eumque sibi jus in eam rem dixisse, jus crediti non habebit. "

Actiones porro illæ devitandæ sunt, per quas civis civem conjicit in discrimen amittendæ virtutis; quò pertinent prava conventicula, aut inductiones aliæ nefandæ contra bonum animæ, nexæ non rarò cum amissione honoris, sanitatis bonorùmque fortunæ. Item vitari illa debent, per quæ alii deveniunt in dese-

defectum annonæ, aut commercii rectè tractandi ; quò pertinent monopolia , rerum pretia fraudulenter & ultra modum aucta, insuper & genus omne fœnerationis , pariter lusus multiplicati, illi præcipuò, ad quoscum expensione magni pretii admittitur & adtrahitur & juvenis & civis non sine ingente familiarum detrimento.

§. III.

Qua ratione quis subditus efficiatur, & esse desinat.

De subjectione civili quæstionem hoc loco duntaxat moveri, manifestum est atque confectarium ex iis, quæ circa materiam hanc substratam acta sunt atque digesta. Potest autem quis constitui civis, dum civitas primitus oritur, seu primam suam nanciscitur existentiam per populi consensum, & imperii acceptionem ex parte imperantis. Potest & quis effici civis, civitate jam tum præviè constiturâ, suoque in vigore regulatæque formâ subsistente.

Quodsi civitas oriatur primitus, subjectione civilis constituitur per pactum unionis, & subjectionis : notant quippe Authores passim, quòd juramentum fidelitatis, aut homagium imperanti præstitum subjectionem potius confirmet, quàm in radice producat ; eo quod fidelitatis juramentum quis deponat, quia

quia subditus est, non autem tunc & per id subditus efficiatur, quia jurat. — Si vero *civitas jam præviè fuerit constituta*, subjectio civilis ortum trahit à *nativitate*; liberi namque patris quoad hoc conditionem sequi ac suscipere reputantur. — Sed quia & *exteri* inter cives cooptari possunt, hinc subjectio civilis exordium ducere quoque potest per *receptionem*; quò & pertinet jus indigenatus.

Desinit subjectio civilis per id, quòd quis desinat esse civis: duobus autem potissimum modis id contingere inter vivos potest; *ejectione* nimirum, & *emigratione*. — *Ejectione* civis jure civitatis ipsaque territorii inhabitatione privatur ipso invito; quia autem nemo invitus jure suo privari potest, nisi commiserit delictum, ob quod præhabito jure justè privandus est, hinc patulum est, *ejectionem* non esse arbitrariam ex parte ejicientium, sed competentem probatamque debere præsupponere rationem sive causam.

Emigratio fieri potest ex parte civium, imperante aut reluctante, aut consentiente. Quodsi imperans consentiat, emigrationi nullum ponitur obstaculum, eademque licitè, cæteris paribus, perfici potest. Si verò dissentiat imperans, legemque positivam emigrationi opposuerit, eandem illicitam censeo, quia imperantem id statuendi rationem invenisse sufficientem omnino supponi debet, & aliunde certum est, justis imperantium legibus obtemperandum esse.

An emigratio in genere spectata, speciali
 videlicet lege non obistente, licita sit, di-
 sputant authores, plurimis in affirmativam
 conscendentibus sententiam. Non abs re erit
 eam in causa referre adserta *L. B. de Ickstatt,*
in opusc. jurid. var. arg. Tom. 1. pag. 293. & seq.
 Ita differentis: "Quamdiu cives in republica
 " & territoriis securitate & tranquillitate vitæ
 " fruuntur; jus emigrandi ipsis non compe-
 " tit. *Demonstratio.* Cives reipublicæ ad
 " vires suas in commune civitatis bonum
 " pro possibili conferendas, ex pacto & sub-
 " jectionis civilis vinculo obligantur. A pa-
 " cto, rebus sic stantibus, & ubi nulla ab
 " eodem recedendi causa subest, recedere
 " non licet. Ergo neque civibus ab hoc
 " pacto recedendi, & subjectionis civilis ne-
 " xum dissolvendi facultas erit, quamdiu
 " justa & sufficiens causa non suberit. Enim
 " vero justa & sufficiens causa nulla subesse
 " concipitur, quamdiu finem, ob quem in
 " civilem cœtum coaluere, salutem scilicet,
 " securitatem & tranquillitatem vitæ con-
 " junctis in republica viribus consequi va-
 " lent; tamdiu itaque à pacto illo recedere,
 " & subjectionis nexum exuere non pote-
 " runt. Quapropter cum emigratio sit mo-
 " dus, quo à pacto illo receditur, & civi-
 " lis subjectionis nexus dissolvitur, emigran-
 " di jus civibus seu subditis minimè compe-
 " tere constat, quamdiu securè & tranquil-
 " lè in republica ipsis vivendi facultas sup-
 " petit. — Quando subditi seu cives in re-
 publica

“ publica nec securè amplius, nec feliciter
“ vivere valent; jure emigrandi gaudent.
“ *Demonstratio.* Ideo in civilem societatem
“ coivere cives, ut securitate vitæ fruere-
“ tur; ipsa ergo civilis societas rectè confi-
“ deratur ut medium, quo mediante finem
“ hunc suum conjunctis viribus consequi in-
“ tendunt. Enim vero ex hypothese theo-
“ rematis civitas medium aptum & suffici-
“ ens esse desit, quo finem communem ob-
“ tineant; cessat igitur ratio, cur in eadem
“ ulterius persistant, utpote quod stolidita-
“ tis potius, quàm sapientiæ argumentum
“ foret. Quin itaque hoc casu subditis aliò
“ extra rempublicam domicilia sedesque suas
“ transferendi, consequenter emigrandi fa-
“ cultas integra sit, dubium non est.”

Tandem cl. Author pag. 296. sequentem
subnectit observationem: “ Licet regulis à
“ nobis constabiliter sua constet veritas, nec,
“ stricto juri inhærendo, sub aliis determi-
“ nationibus subditis sive sigillatim, sive tur-
“ matim discedendi facultas competat; re-
“ stantur nihilominus mores gentium ple-
“ rarumque, & in specie germaniæ nostræ,
“ quòd singulis aliò lares translaturis raro
“ obstaculum *objiciatur*, sed sine multâ ratio-
“ num allegatione liber discessus pateat;
“ modò, quem vocant, censum emigratio-
“ nis persolvant, neque arctiore servitutis,
“ aut subjectionis nexu constricti teneantur,
“ nec juri emigrationis in specie renuncia-

“ verint ; nec denique intempestiva sit emi-
 “ gratio , cùm singulorum etiam discessus
 “ insigne bono publico damnum inferre
 “ queat. Observantiæ hujus hæc videtur
 “ esse ratio , quòd in tanta civium homi-
 “ nùmque affluentia unius paucorumve ab-
 “ scessum vix sentiat respublica , & si qua est
 “ jactura , ea aliunde confluentibus , aut ac-
 “ cersitis incolis facile refarciri valeat ; im-
 “ moderato autem hujus juris abusui per
 “ exceptiones hic indigitatas sat superque
 “ consultum sit. „

Denique à *jure emigrandi* , quod dicitur
 facultas subditi , abdicatâ civitate in aliam
 rempublicam se transferendi , ibique suum
 domicilium , sedemque melioris fortunæ
 constituendi , differt *jus transmigrandi* , utpo-
 te quod situm est in facultate , non quidem
 extra territorium , sed in alium ejusdem
 territorii locum commigrandi sedis ibidem
 figendæ gratiâ. Emigrantes itaque territo-
 rium , transmigrantes verò duntaxat domi-
 cilium mutant.

Aliud adhuc est *jus transplantandi* , vi cu-
 jus imperanti competere dicitur facultas
 imperandi subditis , ut ab una provincia in
 alteram eidem imperanti subiectam , aut ab
 uno ejusdem territorii loco in alium sua
 transferant domicilia sedesque fortunarum.
 Utrum hoc , & pro quo casu spectet ad
 stricta jura majestatica , disputent alii.

§. IV.

*De securitate in - & externa, atque de
politia.*

In omni republica bene ordinata opus esse
tam internâ, quam externâ civium ac civi-
tatis securitate, insuper & recto ordine sive
politiâ rite digestâ nemo ambigit. Hunc igi-
tur in effectum & imperans, & subditi suam
conferre operam omnino tenentur ex juri-
bus & obligarionibus utrique parti respectivè
incumbentibus.

Per securitatem *internam* nil intelligitur
aliud, quàm id, per quod cives securi red-
duntur relatè ad concives suos : *externa* au-
tem in eo consistit, per quod civitas & cives
ab extraneis machinationibus & hostibus tu-
ri præstantur. *Securitas interna* dispesci so-
let in publicam, & in privatam. *Publica*
est, quæ totam respicit civitatem seu rem-
publicam, tanquam unam personam morâ-
lem, eandem reddendo securam, ne civilis
nexus rumpatur, genuina reipublicæ forma
turbetur, civile imperium conculcetur, ener-
vetur, aut penitus evellatur. *Privata* respi-
cit singulorum civium personas, libertatem,
bona famæ ac fortunæ &c., simul atque
competentia jura singula hæc retinendi ac
vindicanadi.

Recta determinatio, ordóque rite dige-
stus pertingendi ad fines præmemoratos in

republica aut regno, civitatis *politia* nuncupatur; quæ & passim definitur: *Scientia præctica salutem hominum in societate viventium promovendi*. Res ista ad tria potissimum reducitur capita; videlicet ad republicam rite constituendam, administrandam, ac defendendam.

Circa regulas *politiae* antiquissimi modo philosophi sua sententia depromserunt suasque institutiones. De legum proprietatibus locutus est *Solon*; fusius de materiâ politica tractarunt *Socrates*, *Plato* & *Xenophon*: sed specialius rem hanc tradidisse *Aristotolem*, delimitur ex editione Basileensi operum ejus anno 1563. intitulatâ: *Aristotelis Stagyrîtæ tripartitæ philosophiæ opera omnia* &c. ad *D. Maximilianum austriam Bohemice & Romanorum regem, Cæsarem designatum*.

Ex *politia* rectè ordinata derivari rerum publicarum ac regnorum salutem, securitatem proinde tam internam, quàm externam, ad sufficientiam colligitur ex iis, quæ de imperantibus, ac subditis hucusque regulimus, é quibus & patet, patebitque ex variis adhuc sequentibus, qua ratione civile imperium rite constituatur, administretur & defendatur.

Varia ad securitatem internam adhuc pertinentia & facientia præcepta tradit *cl. Zulinger Lib. III. I. N. p. Cap. V. §. CCXXI. v. deli-*

delicet: "Ut dissolutioni morum, ut licentiæ
" & protervitati hominum improborum, ut
" injuriis, maledicentiæ ac calumniis severæ
" leges instar aggerum opponantur; ac co-
" hibeatur dissipatio patrimonii, temperen-
" tur computationes, quæque sunt generis
" istius.

" Ut libertatem civilem, quam leges na-
" turæ ac civitatis reliquam fecerunt, contra
" vim potentum etiam imbecilliores salvam
" teneant favore & patrocínio legum: unde
" & patriæ, & herili potestati aliquando
" limites ponendi sunt; neque permittenda
" coacta matrimonia, quæ difficiles habere
" exitus solent.

" Ferenda non sunt clandestina civium
" conventicula, eoque minus, quo majore
" pertinaciâ occultari volunt consilia sua,
" statuta & negotia; *omnis enim, qui malè*
" *agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut*
" *non arguantur opera ejus: qui autem facit ve-*
" *ritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera*
" *ejus, quia in Deo sunt facta. Joan. III. 20.*
" 21. » Ita ille.

Media porro securitatem externam con-
servandi contra insultus hostium residere pe-
nes imperantem, nemini dubium est. De-
bent igitur concurrere subditi ad media ist-
hæc penes imperantem facta recta tenenda,
omnibusque modis necessariis suffulcienda.

Æraria , armamentaria , forralitia , compe-
tens militum copia & disciplina , annonæ
sufficientia &c. , providâ imperantium disposi-
tione & curâ recto debent ordine esse insti-
tuta , ut hostes repelli valeant , & pax confer-
vari : nam “ cum fortis armatus custodit attri-
“ um suum , in pace sunt ea , quæ possidet. ”
Luce XI. 21.

Denique ex eo , quòd nulla respublica
regnumque nullum subsistere possit atque
florere sine religione , id quod etiam anti-
quissimos fassos esse legislatores ac philoso-
phos observavimus in J. N. priv. §. III.
pag. 14. , consequitur , quòd & imperanti-
bus & subditis vera religio præ omnibus
cordi esse debeat. Religio igitur omnibus
viribus est protegenda ; unde & imperantes
ecclesiæ advocati instituti sunt. — Quid por-
ro religionis intuitu incumbat imperantibus ,
& quousque isthoc in negotio eorum pote-
stas se extendat , demum quinam sint fines
seu limites potestatis sacræ & laicæ , favente
Deo determinabimus ex professo in jure ec-
clesiastico publico , utpote in quo sedem ei
propriam assignavimus in præfatiuncula huic
compendio præmissa.

CAPUT VI.

De sumtibus pro bona reipublica requisitis.

§. I.

Expenduntur causæ, & potissimi fontes publicarum expensarum.

Imperantium vel maximè est, securitatem tam internam quàm externam promovere, consolidare ac conservare; atverò fines isti adtingi nequeunt sine sumtibus: subditi igitur justas suas requisitasque contributiones interponere tenentur.

Causas huc facientes clarè exponit *Justinianus Novell. CLXI. c. 2.* dicens: “Una hæc
 “ res potentiæ nostræ studio est, ut pro-
 “ vinciæ & bonis gubernentur legibus, &
 “ tutò inhabitentur: neque non ex præsi-
 “ dum justitia fructum capiant, & tributa
 “ publica sine querela inferantur; neque
 “ enim aliter conservare licet republicam,
 “ nisi pientissimæ præstationes importentur
 “ in publicum, ex quibus 1. Et militares
 “ nutriuntur copiæ, ut resistatur hostibus,
 “ & per agros ac urbes aguntur excubiæ:
 “ Perfruuntur item reliqui ordines attributis
 “ sibi salariis. 3. Reparantur quoque muri
 “ & urbes: 4. Denique omnia alia prove-
 “ niunt,

“ niunt, quæ communem subditorum utilitatem concernunt. ”

Singula isthæc inædificata esse principiis justitiæ & æquitatis, æquus quilibet rerum arbiter sine hæsitatione confitebitur. *Militaribus copiis* pro bonis suis officiis sua debetur merces & remuneratio; enim vero, “ Quis militat suis stipendiis unquam? ” I. Cor. IX. 7. Imperans porro sua provida gubernandi ratione securitatem publicam per militares copias conservando, stipendia ipsis procurare & solvere non tenetur è bonis suis propriis: ergo tributa in hunc finem necessaria præstare debent subditi.

Præprimis insuper in rebus publicis & regnis proportionata remuneratio tribuenda est illis, qui publicis civilibus funguntur officiis; idque non in honore duntaxat, sed & in pretio, seu competente salario; “ dignus est enim operarius mercede sua, ” *Luc. X. 7.* quæ & veritas altâ juris naturæ voce ac ratione urgetur. Pertinent etiam huc universi, qui suas ex officio pro bono publico consecrant operas. Id certum quòd salus reipublicæ multum dependeat à perfectâ administratione & functione eorum, qui in publicis constituti sunt officiis; at vero horum zelum, diligentiam & obligationem augeri per hoc, quòd ad eos diffluat recompensatio eorum labori commensurata, nemini dubium esse potest.

Non exiguas quoque expensas in bonum reipublicæ faciunt imperantes, dum extruunt, reparant atque conservant *publica ædificia, vias publicas omnibus tantopere proficuas, fortalitia, Pontes, mæna & portus*, quæque sunt alia hujus generis plurima. Igitur in hos aliósque fines subditi concurrere debent per tributa imperantibus præstanda; imperantes enim non ex propriis, sed ex contributis bonis providere tenentur communibus commodis & necessitatibus. — Competit porro imperanti sustentatio suæ dignitati correspondens; quem in finem passim adsignata sunt certa bona ad augustum canonem pertinentia, quæ & bona coronæ, vel domania vocant: à quibus tamen distincta sunt imperantium bona patrimonialia, & alia, quæ titulo quovis justo sibi propria effecerunt.

Hoc etiam loco memoranda sunt bona, quæ imperantes concernunt ratione *fisci* strictè sumti, veluti mulctæ & confiscationes; aut in sensu latiore, ut loca deserta, varii montes, thesauri, mineralia, forestalia, salinæ, carbonaria, adjacens seu angustis locis inclusum mare, fluvii sua territoria adtingentes cum adnexis juribus atque proventibus, &c.

Itaque scaturigines seu fontes, è quibus derivantur subsidia pro manutenendis gubernandisque regionibus necessaria varii sunt pro territoriorum varietate. — In rem hanc
maxi-

maximè contribuunt commercia debitè regulata & florentia, agricultura rectè instituta solertique labore ad suos provecta apices, simul atque à pernocivis ferarum nimis copiosarum incursionibus contutata; item res pecuaria, aliàque media, é quibus subditi, ceu scaturiginibus sibi non obstructis, tributa haurire possunt, quæ imperantibus justè sunt expendenda.

§. II.

De jure exigendi tributa & vectigalia.

Tributa, quæ stabili territorii lege præstanda sunt à subditis pro suarum ratione possessionum, *ordinaria* vocantur; si verò speciali emergente necessitate indicuntur & postulantur à imperantibus pro singularis hujus necessitatis sublevatione *extraordinaria* dicuntur. Postulare ac percipere tributa, ad imperantia spectat jura majestatica, quod proinde jus perfectum est, atque in ipso imperio & subjectione fundatum, respicitque pro fine reipublicæ salutem, & internam externamque securitatem. Intervenit igitur ratio pacti utrimque suscepti, ex parte imperantis nempe recto ordine cuncta gubernandi & administrandi, atque ex parte subditorum ea præstandi subsidia, quæ eum in finem requiruntur.

Quamvis

Quamvis autem jus istud sit *absolutum* per se se, potest tamen quoad modum esse *limitatum*, si per leges fundamentales restringatur; quo casu ordines, aut provinciæ status sunt audiendi, ne subditi ultra modum graventur.

Præter tributa jure præstanda; tribui quoque debent vectigalia. "Cui vectigal, vectigal.,," *Rom. XIII. 7.* — Porro justis imperantium sanctionibus deberur obedientia, etiam pro foro interiore conscientiæ; atvero leges huc pertinentes justas esse nemo iverit inficias: ergo vectigalium solutio obligat pro utroque foro; adeoque sic dicta *meræ pœnalitas* locum non obtinet. Idem dicendum, de oneribus aliis, quæ mercibus rebusque aliis legitimè sunt imposita.

Solvendum, sive reddendum esse censum, præter rationes hucusque adlatas: conficitur etiam ex eo, quod refert *Matth. Cap. XXII. v. 15. seqq.* "Pharisæi consilium inierunt, ut caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum herodianis dicentes: magister, scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo; non enim respicis personam hominum; dic ergo nobis, quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non? Cognitâ autem Jæsus nequitiam eorum, ait: quid me tentatis, hypocritæ? Ostendite mihi numisma censûs. At illi obtulerunt
" illi

“ illi denarium. Et ait illis Jesus: cujus
 “ est imago hæc & superscriptio? Dicunt
 “ ei: Cæsaris. Tunc ait illis: *reddite ergo*
 “ *quæ sunt cæsaris, cæsari; & quæ sunt Dei,*
 “ *Deo.* Et audientes mirati sunt, & relicto
 “ eo abierunt.,,

Jus imperantium reposcendi tributum &
 censum, imponendi vectigalia & onera rebus
 alia vel maximè evolvitur ex fine rempubli-
 cam rectè gubernandi; enumerata enim pun-
 cta sunt totidem media ad memoratum fi-
 nem gradatim pertingendi: & aliunde no-
 tum est, quòd is, qui habet jus ad finem,
 jure quoque gaudeat ad ordinata media in
 hunc finem necessaria. *Ordinata* inquam:
 nam exactiones *immodicas* à ratione mediis or-
 dinati desciscere, nemini dubium est. — Ju-
 sta insuper servari debet proportio, quin
 personarum acceptio interveniat. Quocirca
 inquit *Heineccius Lib. II. §. N. & g. Cap. VIII.*
 §. *CLXXII.* “ Cùm communis reipublice
 “ onera communibus erogationibus ferenda
 “ esse ipsa æquitas doceat; consequens est,
 “ ut unus civis præ reliquis non sit oneran-
 “ dus, adeoque ei, cui re suâ communis sa-
 “ lutis utilitatisve causâ carendum est, ex
 “ arario vel arca publicâ satisfieri debeat;
 “ & si vel maximè id non in continenti
 “ fieri possit, id tamen postea suo jure exi-
 “ gant illi, qui re sua exciderunt.,,

§. III.

De administratione ærarii.

Tributa, vectigalia aliique reditus debita ratione colligi, in ærarium referri atque dein in usus publicos impendi, proinde rectè administrari debent. — Officia isthæc in republica necessaria sunt, bona sunt, recta sunt; etsi variis sint exposita periculis, adeoque viris concedenda rectè ac conscientiosè sentientibus, ne imperantes & subditi defraudentur.

Circa rem hanc *Zallinger Lib. III. §. N. p. CCCXXI.* loco sui adducit *Zechium* inter alia sic perorantem: “Nolo mentionem facere de administratoribus publicam pecuniam malitiosè intercipientibus & retinentibus, contra quos agit lex *julia de residuis*: neque de aliis non administrantibus, qui publicas pecunias furripiunt, quos persequitur lex *julia peculatus*; sed de iis solummodo administratoribus loquor, qui nolunt quidem dolosè fisco principis, aut ærario publico detrimentum inferre, rationesque acceptorum & expensorum reddituum accuratè exhibent; nihilominus interim, quamdiu pecunias in manibus teneant, iis utuntur ad propria commoda, negotiando, emendo census annuos, prædia &c.

Pergit

Pergit Zallinger : “ De his accuratius
 “ agens (*Zecbius*) sequentia potissimum pro-
 “ fert: Leges graviter prohibent, ne colle-
 “ ctores pecunias diutius apud se retineant,
 “ aut mutuas ex ærario sumant, aut ad ali-
 “ as necessitates sine sublimium potestatum
 “ jussione transferant, nisi malint gravissimâ
 “ severitate suam licentiam coerceri. ,”

“ Sunt administratores , qui pecunias
 “ ærario inferendas, vel ad publicos usus &
 “ occurrentes necessitates expendendas, sem-
 “ per in promptu ratione officii habere de-
 “ bent. Atque hi, si lucrum quærunt ex
 “ pecunia principis vel reipublicæ, contra
 “ gravissimas leges, & muneris sui obliga-
 “ tionem delinquent, omnique percepto lu-
 “ cro privari possunt, præcipuè in casu,
 “ quo res frugiferæ ex hac pecunia sunt
 “ emtæ ; potest enim fiscus eas cum lucris
 “ inde provenientibus vindicare vi legum,
 “ quæ militi, vel pupillo, vel ecclesiæ id
 “ permittunt. Omissâ hac vindicatione vil-
 “ las emtas, & annuos census fieri ementis
 “ credo ; cum ipse planè non præsumatur
 “ gerere negotium principis, nec, ut po-
 “ nitur, ad lucrum principis ex publicis pe-
 “ cuniis quærendum obstringatur. Igitur
 “ lucrum ex ejusmodi pecunia quæsitum,
 “ imitâ forsitan societate cum mercatore,
 “ censetur ex propria industria partum,
 “ proindeque secundum vulgata juris prin-
 “ cipia transire ad dominium administrato-
 “ ris,

ris, qui tamen gravis culpæ & pœnæ re-
um se facit; quia interest reipublicæ ejus-
modi pecunias semper teneri paratas ob
improvisos casus, in quibus vel princeps
ad communem utilitatem iis indigebit, vel
administrator impotens reddetur ad eas ex
suis facultatibus compensandas. »

Alia est conditio administratorum, ceu
eorum, qui gabellas, aliâque tributa exi-
gunt, quique certo & destinato tempore
rationes reddunt, & collectas pecunias,
quas interim suo periculo tenent, non
ante illud tempus ærario inferunt. Hos,
ait cir. auctor, satisfacere videri, modo
statuto tempore id præstent, neque antè
id tempus dicuntur esse in mora: conse-
quenter non obligantur ad interesse quan-
titatis non solutæ. Quando autem inter-
esse non deberur, multò minus potest pe-
ri lucrum, quod exactor fecit; cum illud
sub proprio nomine tantum fecerit, &
quidem, si velimus verè loqui, ex pecu-
nia propria: nam tales exactores videntur
obligati ad pecuniarum restitutionem in
genere, ita, ut periculum sit penes ipsos,
si aliquo casu periret pecunia. Possunt
igitur singulos nummos in specie sumtos,
tanquam proprios permutare, & ad quos-
cunque contractus impendere, modò fa-
cultates eorum eò se extendant, ut desti-
nato tempore solutionem principi, vel rei-
publicæ præstare possint; interim enim non
pos-

“ possunt dici morosi : nam ille, qui habet
 “ dilationem à lege, non dicitur esse in
 “ mora. „

§. IV.

*De jure imperantis circa privata subdito-
 rum bona.*

Jus sive dominium eminens penitus esse distinctum à dominio proprietatis, observavimus sæpius. — Quantumvis igitur competat imperantibus jus istud eminens, vi cujus respublicæ rectè gubernantur; subditi tamen bonorum suorum dominium proprietatis retinent, quin id imperantibus sit proprium.

Quoniam verò ex injuriâ temporum ac circumstantiarum casus necessitatis emergere possunt, quibus ob conservandum bonum commune publicamque securitatem, privatorum bona alienari debent aut destrui; fieri id ipsum & potest & debet, quia bonum commune prævalet particulari, & quia quodlibet civitatis membrum pro conservanda civitate ipsa id conferre tenetur & consecrare, à quo pro tali momento temporis reipublicæ salus, aut interitus pender.

Circa hoc inquit Heineccius Lib. II. §. N. G. Cap. VIII. §. CLXX. “Cum verò dominium illud eminens potissimum se se exserat

“ exferat in ftatu extraordinario, vel urgen-
 “ te neceffitate; confequens eft, ut impe-
 “ ranti fas fit, tempore belli privatorum
 “ agros castris occupare, iisdem monumen-
 “ ta operaque publica imponere, fegetes
 “ pabulando colligere, vias publicas novas,
 “ deficientibus vetustioribus, per civium
 “ fundos munire, ædes suburbanas, ubi Han-
 “ nibal ante portas eft, destruere, & quæ
 “ funt hujus generis alia. ”

Neceffitas ifta extrema effe poteft, aut
 duntaxat vera & gravis. In effectus memo-
 ratos aliõsque, extremam non folùm ne-
 ceffitatem fufficere, fed & gravem reipfa
 fubfiftentem, aut proximè certõque immi-
 nentem, fana docet ratio. — Confequitur,
 prætextus quæfitos & coloratos fub neceffitatum
 fpecie fictos in hac caufa nil operari legitimè,
 nihilque adferre patrocini. Pientiffimorum
 igitur imperantium eft, à confimilibus
 ufurpationibus & exactionibus tum exem-
 plis, tum legibus & pœnis coercere illos,
 quos subordinatos tenent in officio adpertinente
 conftitutos.

Meretur hic iterum audiri *Zallinger* §.
 CCXXXII. ubi & *Justinianum* adducit: “ Si
 “ fubditorum bona à furibus ac latronibus
 “ tuta effe vi legum debeant; potiore jure
 “ exigent, ne quid à propriis magistratibus,
 “ iudicibus & præfectis periculi & fraudis
 “ patiantur. *Evit absurdum*, inquit *Justinia-*
 “ nus

“ nus Nov. VIII. C. 10., si eos quidem, qui
 “ vilibus capiuntur furtis, ipsi torquebunt,
 “ & non primitus quiescunt, donec reddant
 “ furta; ipsi autem innoxii manserint in
 “ maximis constituti furtis „

CAPUT VII.

De administratoribus Reipublicæ.

§. I.

Constituendi sunt officiales undequaque idonei.

Imperantibus concessa est jurisdictio in suos
 subditos, sive potestas tum per se, tum per
 subordinatos constitutos in officio viros rem-
 publicam ita gubernandi, ut præstituti fines
 debite attingantur. — Horum ab electione
 virorum salus reipublicæ plurima ex parte
 dependet; manifestum est quippe, quòd ex
 bonâ civitatis aut regni administratione
 grande bonum, é contra ex administratione
 mala malum ingens enascatur. Imperantes
 itaque idoneos feligendo & instituendo mi-
 nistros, consiliarios &c., ingentem reipubli-
 cæ salutem parant atque contribuunt ex offi-
 cio; adeoque in eorum delectu summè pro-
 vidam debent adhibere circumspèctionem &
 curam, ut quâ patriæ patres subditorum sibi
 concreditorum felicitatem tam per se, quàm
 per suos administratores omnimode pro-
 moveant.

Hujus

Hujus intuitu delectûs occurrere possunt indigni, digni, vel digniores. — *Indigni* judicandi sunt illi, qui aut aperto per leges introducto laborant impedimento, aut officio, de quo agitur, debitè gerendo sunt impares. — *Digni sunt*, qui à memorato impedimento immunes, ex parte intellectûs competentem habent scientiam & in agendis prudentiam, & ex parte voluntatis sinceram, probam rectamque intentionem, & in aliis sufficientiam officio, ad quod ordinantur, in bonum reipublicæ cum fructu sperato satisfaciendi. — *Digniores illi sunt*, qui memoratis qualitatibus in gradibus magis eminentibus, ac præcellioribus insigniti adveniuntur.

Quodsi convenient duo, quorum unus majore quidem ornatus est scientiâ, alter verò, scientiæ etsi quodammodo minoris, adtamen undequaque sufficientis, per officii istius administrationem præ alio majorem uberiorémque reipublicæ fructum referre dignoscatur, hic alteri præferendus esse judicatur; quia per id reipublicæ finis, salus nempe uberior, propius attingitur.

S. Thomas circa acceptionem personarum, & materiam præsentem ita differit:
 “ Quia personarum acceptio est, cum ali-
 “ quid personæ attribuitur præter propor-
 “ tionem dignitatis ipsius; considerare oportet,
 “ quòd dignitas alicujus personæ po-
 “ test

“ rest adtendi dupliciter: uno modo simpli-
 “ citer & secundum se; & sic majoris digni-
 “ tatis est ille, qui magis abundat in spiri-
 “ tualibus gratiæ donis: alio modo per com-
 “ parationem ad bonum commune. Contrin-
 “ git quandoque, quòd ille, qui est minus
 “ sanctus, & minus sciens, potest magis
 “ conferre ad bonum commune propter po-
 “ tentiam vel industriam secularem, vel
 “ propter aliquid hujusmodi, . 2. 2. q. 63. a. 2.

Distinguenda etiam sunt officia realia si-
 ve onerosa ab iis, quæ duntaxat titularia seu
 honoraria dicuntur: nam in distribuendis ho-
 norariis non tantopere ad subjecti capacita-
 tem adtenditur, quantopere in distributione
 officiorum onerosorum, quorum intuitu im-
 pingi potest contra justitiam distributivam.

Præter viam distributionis etiam ^{viam}
electionis devenire quis potest ad officia in
 republica sive sacra, sive civili. — Ipsa rei-
 publicæ salus exigere videtur, ut cum jure
 suffragii connexa sit obligatio præferendi
 digniorem; jus enim suffragii in sua radice
 profluit ex eo, quòd eâ ratione bonum com-
 mune meliore quovis modo promoveatur;
 qui profectò non attingitur finis, si rejecto
 digniore vota restringantur ad eum, qui
 communitatis bonum dictâ ratione promo-
 vere aut nescit, aut omittit. Eligentibus ira-
 que gravis incumbit obligatio, sine parria-
 litis studio, sine personarum acceptione, si-
 ne

ne respectu commodi proprii, & sine motivo quocunque sinistro suffragia sua conferendi illis, qui bonum commune, sive salutem omnium magis magisque procurare sollicitè volunt, & possunt.

Possunt insuper obtineri officia per *concursum*, dum nimirum à superiore competente publica indicitur convocatio concurrentium, eâ lege, ut illi, qui præ aliis eminentiora circa materias substratas exhibuerint specimina, ad ea, quæ præ manibus sunt, officia promoveantur.

Nemo non videt, quòd inter eos, qui concursum convocant, & inter concurrentes interveniat *pactum*. Confectarium est, quod ei, qui se se digniorem probavit, præferentia debeat ex stricta justitia; adeoque si postponatur aut negligatur, gravis eidem infligatur injuria resarcienda ab eis, quorum culpa fuit illata. Concurrentes itaque pro rata majoris probatæ dignitatis & capacitatis jure gaudent *perfecto* in eos, quorum interest rem hanc determinare ex officio.

De collatione officiorum libera, videlicet extra electionem, concursum, pactum onerosum &c., sequentia statuit *Zallinger Lib. III. J. N. p. §. CCXXXVI.* "Munera ac dignitates, quæ liberæ collationis sunt, generatim dignioribus conferenda esse, dubium non est; secus enim penitus tollitur æmulatio

"latio eorum, qui ad publica munera se se
 "præparant, languescit ardor studiorum,
 "ac conatus se se perficiendi. Non tamen
 "negare ausim, supremum dispensatorem
 "munerum ac dignitatum promovere ali-
 "quando posse, omissis dignioribus, etiam
 "minus dignum, qui tamen obeundo offi-
 "cio impar non sit; quia penes supremum
 "dispensatorem non modò potestas esse de-
 "bet bona communia dispensandi ex rigore
 "justitiæ, sed etiam per viam gratiæ, præ-
 "sertim si qua intervenit causa, quæ gene-
 "ratim in commune bonum redundat. Illud
 "manifestum, si indignis conferantur mune-
 "ra & dignitates, tum quidem publicæ rei
 "administrationem maximè turbari, bonos
 "torpescere, honestam æmulationem defer-
 "vere, & à dignis quoque munera negligi."

§. II.

De obtinendis debita ratione officiis.

Pervenienti ad officia & dignitates varia
 quidem viæ seliguntur; num verò recta sit
 semita quævis, quæstio est alterius indaginis.
 Mediis ineptis atque illicitis hunc quærere
 & adtingere finem utique absonum est, &
 jure prohibitum; id quod & passim connec-
 titur cum præjudicio aliorum ad idem offi-
 cium rectè aspirantium, simul atque cum
 damno boni communis; quoniam inversâ hac
 ratione promoti communi non tam, quàm
 pro-

proprio commodo invigilare solent & incumbere. Meritò porro timendum, ne illi, qui non reformidarunt officia indebitè obtinere, eadem quoque indebitè sint administraturi.

Itaque præter qualitates subjecti superioris recensitas, debitus requiritur modus ad officia isthæc pertingendi. Possunt debentque imperantes officia conferre dignioribus, aut profectò reipsa dignis; num verò illos, qui irregulariter, modisque vitiosis officia quærunt, dignos ex omni parte, ac reipublicæ utiles judicare possint, quilibet causæ istius conscius facile definiverit. Illud omnino confectum est, quòd illi, qui pro consequendis officiis illicitas artes exercent, ab eorum adsecutione repudiandi sint.

Illi porro, qui officia acceptant & adèunt, dum tamen suæ insufficientiæ, imbecillitatis & ignorantiaë sunt conscii, gravissimæ conscientiaë laqueis se se implicant, & tam privato, quàm communi bono in decursu gravia infligunt vulnera, ad quæ viâ restitutionis sananda omnino tenentur. Optimè etiam monetur *Eccli VII. 6.* “Noli quærere fieri
“ judex, nisi valeas virtute irumpere ini-
“ quitates: ne fortè extimescas faciem po-
“ tentis, & ponas scandalum in æquitate tua.”

§. III.

De dimissione ab officiis.

Possunt obtineri officia variis modis; unde & fit, quòd in privatione officiorum habenda sit ratio indolis officii istius, de quo agitur. — Illud statuendum pro regula, *neminem rationabiliter invitum & sine culpa spoliandum esse officio legitimè acquisito.* Ubi tamen notandum est, officia alia esse *temporaria*, sive determinato temporis spatio adfixa, alia verò *perpetua*, quæ non nisi cum morte possidentis extingui solent. In *temporariis* tradita obtinet regula pro omni tempore præfixo, cui tale officium adligatur; atvero in *perpetuis* tota *habilitatis & vitæ ratio* adrenditur.

Porro officia possunt esse *hereditaria* seu *personalia*; quæ proinde post mortem possidentis transeunt ad competentem familiæ hæredem. Quodsi ex parte possidentis tanta interveniat culpa, ut is officio hoc sit privandus, culpa isthæc hæredi non nocet, qui proinde jure succedit.

Siquis v. g. extraneus postulatus publicum sit nactus officium per specialia pacta inita cum principe, magistratu &c., à tali officio dimitti nequit, quamdiu stipulatis satisfacit conditionibus, neque deest officio debite administrando. Si nihilominus officio privaretur, læderetur *justitia*, ac subintraret ex parte

parte lædenti obligatio restitutionis. — Officia, quæ sub multum onerosis obtinentur conditionibus, veluti sub expensione gravis summæ pecuniæ, sub dimissione alterius præhabiti boni officii, aut cum onere ineundi cum determinata persona matrimonii &c., perpetua, seu ad tempus vitæ duranti censentur.

Ab officiis, quæ sunt collationis omnino liberæ & gratiosæ, si quis dimittatur, sufficiens utique etiam ratio suffragari debet; qua non subsistente, si non justitia, ad tamen naturalis æquitas læditur. — Siquis plecteretur cassatione cum infamia, pergrave legaliterque evictum subesse deberet delictum; secus enim justitia violaretur, ob violatum jus perfectum, quod quivis habet in famam suam.

An vulgatum istud: *promoveatur, ut amoveatur*, contineat principium rationis sufficientis, dubitari potest. — Si motivum unicum promovendi aliquem ad officium novum sit hæc, ut ab eo, quod tenet, officio amoveatur, ratio naturalis sufficiens non intervenire videtur; eo quod tunc non tam ad ipsam pro bono publico officii administrationem, quam ad peculiarem personæ circumstantias in munerum distributione attendatur. Aliunde etiam confectum est, quod officia non sint propter personas, id est, non contribuenda præcisè ob bonum personale

nale illius, cui de eo providetur, sed personæ propter officia, ita nimirum, ut talibus sint conferenda subjectis, quæ ea non tam in bonum personale proprium, quàm in bonum commune administrant. — Nihilominus vulgatum istud locum habere potest, si sufficiens suadeat ratio quenquam à præhabito amovendi officio, eundemque promovendi ad novum etiam nobilius, cui administrando & vires requisitas, & voluntatem promtam habere omnino dignoscitur; id quod in similibus eventibus ex parte promoventium observari supponitur.

CAPUT VIII.

De concurrentibus ad debitam

justitiæ administrationem.

§. I.

*De suprema jurisdictione civili, ejusdemque
subjecto.*

Definitionem ac divisionem potestatis sive imperii civilis tradidimus supra in J. N. P. Cap. II. § I. ubi & concernentes illustrationes subnexæ conspiciuntur. — Potestas isthæc seu jurisdictio civilis, quatenus etiam judicaria est, pro debita justitiæ administratione summè est necessaria; enimvero sine ea securitas

curitas & tranquillitas nec obtineri, nec conservari, nec restitui potest: quis namque & res suas, & sua jura integrè obtinere, quietè conservare, & debitè recuperare potest, si potestas ista suprema non subintret, ac tribuat cuique, quod suum est?

Potestatem illam supremam residere apud imperantem, nemini dubium esse potest, si ratio *imperantis* & *judicis* debitè ponderetur: eadem quippe utriusque est notio: unde & imperii tenere habenas, & competentis judicis exercere officium idem ipsum omnino visum est nationibus universis: & dum Israelitæ apud Samuelem petebant Regem, in modum loquebantur sequentem: "Constituere nobis *Regem*, ut *judicet* nos, sicut & universæ habent nationes.," *I. Reg. VIII. 5.*

In tanta populorum ac negotiorum multitudine potestatem judiciariam non per solos imperantes exerceri posse nemo non videt: unde necessum est, ut pro ratione amplitudinis statuum instituantur collegia judicum subalternorum, qui in partem sollicitudinis vocati, secundùm regulas justitiae & æquitas causas occurrentes decernant, modo quidem, quo fieri potest brevior ac melior; etenim partes concernentes longis inutilibusque fatigare & exhaustire ambagibus, ab ipso sanæ rationis tribunali damnatur.

Cùm porro nemini fas sit involare in jura aliena, perspicuum est, jurisdictionem
ci-

civilem se se non in alios, quàm in civiles extendere effectus, atque in personas huic foro subjectas; nam neque in causa ad jurisdictionem non pertinente, neque in personam non subjectam jus dici potest; & notum est aliunde, quòd in jure dicendo major nequeat defectus committi, quàm defectus jurisdictionis.

Imperantibus itaque ceu iudicibus supremis, eorundemque subalternis, aut delegatis comperit concernentium subditorum causas cognoscere atque dirimere. Huic potestati judiciariæ correspondet obligatio ex parte subditorum in prosecutione juris se se eidem subjiciendi, neque sibi ipse ipsi jus dicendi; id quod si quis adrentaverit, alium viâ facti re privando, quam suam esse judicaverit, spoliolum committitur, subintrat regula: spoliatus ante omnia est restituendus; item: pendente lite nihil innovetur.

Quia denique potestas judiciaria in ipsa summorum imperantium jurisdictione continetur, hinc omnium tribunalium ab imperante erectorum potestas propriè *derivata* censeri debet, etsi certo sanòque sensu etiam *ordinaria* vocari possit, aut debeat. — Cl. Zallinger rem hanc in modum expendit sequentem: "Quia jurisdictio ex fine civitatis pro-
"luit & cum summo imperio cohæret, id-
"circo omnis alia judiciaria potestas in ci-
"vitate

“vitate & causis civilibus per se censetur
“subalterna ac demandata ab imperante;
“quod non obstat, quo minus secundum
“receptam divisionem jurisdictio alia dica-
“tur *ordinaria*, alia *delegata*; illa enim exer-
“cetur ex munere proprio, sed tamen de-
“mandato ab imperante: hæc ex commis-
“sione juris, vel hominis, estque distincta
“à jurisdictione illius, cujus nomine, vice
“& auctoritate exercetur. Nihil igitur ju-
“dici subalterno citius agendum est, quam
“ut noscat limites potestatis sibi demanda-
“tæ; si enim excedit, usurpat jus, quo ca-
“ret, ac injuriam infert cum litigantibus,
“tum superiori, cujus auctoritatem sibi ar-
“rogat. Ex varietate, quâ jurisdictionis à su-
“premo imperante in subalternos iudices
“derivatur, nascitur diversitas fori pro cau-
“sarum & personarum conditione. Est fo-
“rum *ordinarium*, *extraordinarium*, *com-
“mune*, vel *singulare* relatè ad certas per-
“sonas; quale est forum *militare*, *academi-
“cum* &c. Denique relatè ad causam & per-
“sonam simul jurisdictioni subjectam aliud
“competens, aliud incompetens vocatur.”

Lib. III. F. N. p. Cap. IX. §. CCX. 4.

§. II.

De Judicio.

Jurisdictio seu potestas judiciaria tributa
est imperantibus, ut justo judicio contro-
versas

versas subditorum causas dirimant, tribuendo cuique quod suum est, insuper & securitati publicæ per adtemperatam delictorum castigationem prospiciendo.

Ratio itaque seu *notio* iudicii passim fitur in eo, quòd sit recta ex parte iudicis competentis discussio ac definitio causæ, quæ agitur inter actorem & reum. — *Divisio* iudicii abit in *civile*, de quo potissimum hoc loco, & in *criminale*. In iudicio civili maxime intenditur commodum privatum ex parte illius qui litem movet; atvero in criminali debita punitio ac repressio delictorum filum ducit.

Conficitur ex his, quod in iudicio tres personæ principales in scenam prodeant, videlicet iudex, actor, & reus. Actor ille vocatur, qui litem contra alium movet, reus autem contra quem causa instruitur, sive accusatur, sive jam à parte rei sit reus, sive non. — Vices accusatoris sive actoris in causis criminalibus supplere possunt sufficientia delicti commissi indicia & signa huc facientia, utpote quæ per semetipsa loquuntur & accusant.

Quemadmodum in aliis, ita & in causa iudiciali specialiter attendendus est finis, qui consistit in eo, quòd per maturam & imparbialem causæ ventilatæ discussionem & imdefinitionem enascatur ac concernentibus impendatur

pendatur illud, quod ipsis de jure competit. Hunc in effectum & finem necessarius est ordo judicarius. Spectanda quoque sunt jura & obligationes judicis, simul atque partium litigantium: vel maximè attendenda est veritas rei, bona fides, ac merita causæ.

Quidquid repugnat conscientiæ personarum in judicio concurrentium, illud etiam juri naturæ repugnat, adeoque nullo furo, nullaque formalitate sanari potest saltem pro hoc interiore conscientiæ foro: unde etsi quis casu tali pro foro externo justificatus esset, minimè tamen oppositi conscius rem hanc pro judicata suscipere posset, aut sibi adtribuere, quod sibi non competere noscit. Judices etiam acutissimi sunt homines, proinde falli possunt & decipi, idque quandoque decernere justum, quod secundum allegata & probata in foro externo tale videtur; etsi à parte rei injustum sit & iniquum. "Homo enim videt ea, quæ parent; Dominus autem intuetur cor", *1. Reg. XVI. 7.* Huc etiam pertinet illud, quòd judex condemnare nequeat illum, quem privatâ certaque scientiâ noscit innocentem, etsi in foro externo reus esse probetur; jus enim naturæ cedere nequit juri humano: atverò damnare innocentem juri naturæ repugnat.

Aprè igitur juris naturæ consulti ordinem judicarium dividunt in naturalem, & in civilem. Naturalem eum nuncupant ordinem

nem iudicii, qui generatim in accurata causæ cognitione atque in singulis ad hanc cognitionem necessariis, insuper & in sententia & illius executione consistit. *Civilis* permultas continet formalitates ad causæ cognitionem & decisionem à jure utiliter ac providè præscriptas, secundùm quas proinde ordo procedendi ac sententiandi instituendus est atque tenendus saltem ab omnibus iudicibus subalternis: Summi quippe imperantes formalitatibus istis à se se constitutis derogare possunt, gaudèntque jure causam dirimendi de plano, dum ipsis de veritate constat ad sufficientiam.

Ordo judiciarius naturalis pro cognitione causæ tria potissimùm deposcit capita; videlicet petitionem actoris, citationem & exceptionem rei puncto juris & facti, & probationes, earumque elisiones quatenus id res ventilata patitur.

Sed & juris & ordinis naturalis est notissimum istud & justissimum juris consultorum effatum: *audiatur & altera pars.* Sanè non parum luminis causæ substratæ adfunditur, si ea, quæ ab actore sunt allegata, à denunciato expendantur. Deinde naturalis quoque inelamat vox rationis, neminem esse damnandum, nisi præviè habuerit copiam se defendendi, ac sua jura probandi ac manutenendi; multa enim auditâ solâ parte unâ induens rerum faciem nunc hanc, sed longe aliam

aliam tunc, quando & audita fuit altera pars: quisquis igitur *auctor facti* aut re ipsa est, aut esse infimulatur, in causam vocandus est, & debita ratione audiendus, antequam ferenda sententia. Profectò, qui facile credit, facile decipitur: unde iudices, ac superiores in ferendis sententiis omnem tenentur declinare præcipitantiã, ne cum damno & injuria tertii causam ineptè dijudicatam exposita frusta laborent, dum plaga facta est insanabilis. — Circa hanc etiam materiam in S. Scriptura legimus sequentia: “Festus (*præses provinciæ*) Regi indicavit de Paulo, dicens: vir quidam est cærelictus à felice vinctus, de quo, cum essem jerosolymis, adierunt me principes Sacerdotum & seniores judæorum, postulantes adversus illum damnationem; ad quos respondi: quia non est romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur, præsentem habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.” *Act. XXV. 14. 15. 16.*

§. III.

De iudice.

Iudicis officium est gravissimum, ac ponderosius implicatum obligationibus; virum ergo reposcit scientiã insignem, ac virtute præfulgidum, talem nempe, qui ducente scientiã ac prudentiã *potest*, & purã recteque ordinatã

dinatâ intentione *vult* administrare justitiam, in cujus administratione genus omne partialitatis constantissimè ac longissimè abrigendum est: neque respectus humanus, neque præpotentia virium, aut æris, neque caro & sanguis, quæque hujus generis sunt alia, in sanctuarium istud ullum unquam audebunt movere pedem; judices porro inflexibiles esse debent atque inexorabiles, quando agitur de justa ferenda sententia, quin ullum vel ad preces, vel ad recommendationes, vel ad munera & oblationes respectum habeant; agitur enim hic de jure tertii, quem suo privare jure nemo audeat sub titulo qualicunque; rectè namque passim adseritur, quod tribunal judicis sit portus innocentiae, & tutum contra injurias refugium; à quo neminem excludere, & in quo neminem suppressere licet; sed singulis tribuendum est illud, quod ipsis de jure competit relatè ad universos etiam quacunque dignitate resurgentes. — Fiat justitia, & pereat mundus: quippe non mundana, sed sana & justa motiva justitiæ causam dirigere debent atque dirimere.

Varii sunt scopuli, quos devitare tenentur judices. Cavendum iis est à perturbantibus & irritantibus animi passionibus, in quibus animale sæpius rationale superat, ut ita causa tam in inquisitione, quàm in decisione permultum patiatur: sanè non parum nocent furor, & abripiens iracundia, vi cujus nec

nec actor, nec reus debitè auditur, proin
 nec causa concernens rectè decidi potest. —
 Porro timor amittendi amicos aut consimile
 quidquam, & cupido acquirendi pecuniam,
 munuscula &c. officio judicis gravissima so-
 lent infligere vulnera. Timor iste, talisque
 cupido potius in proprium judicis, quàm in
 partium litigantium propendent emolumen-
 tum. Omnis denique contra unum vel alte-
 rum præventio abscindi debet, adeoque spe-
 cialis adfectio personæ in causam judicii in-
 fluens, & omne odium personale scrupulosè
 vitanda sunt & excludenda.

Itaque post impartialem, circumspectam
 summèque diligentem causæ discussionem,
 intellectis nempe, rectèque expensis proba-
 tionibus & exceptionibus judex ferre tene-
 tur sententiam definitivam meritis causæ un-
 dequaque adtemperatam, quin ipsi sit libe-
 rum in causis ambiguis aut æquè probabili-
 bus sententiam ferre pro amico; id quod si
 fuerit ausus, lædit jus tertii, atque ad resti-
 tutionem tenetur.

Probabiliora igitur & alteram partem
 vincentia argumenta sectari debent iudices,
 & in horum consequentiam dicere ac pro-
 mulgare sententiam. Væ igitur illis, qui pro
 accipiendo pretio quasi venales habent sen-
 tentias, aut qui pretiis mediantibus senten-
 tiam definitivam pronuntiant pro elargitore
 pretii, etsi rationes & argumenta decidendi
 sunt

sint in pleno æquilibrio; aut, quod pejus est, si sententiam ferat iudex pro eo, cujus causa ipsi forsitan probabilis videretur, etsi causam illius, contra quem fertur sententia, probabiliorem conspiciat.

Quodsi in tempore, quo post discussionem requisitam probabilior & victrix adparebat causa partis unius, sententia in hujus fuerit lata favorem, ac proinde res transierit in iudicatam; postea autem dilucidè certòque inveniatur, causæ partis oppositæ indubitatum jus adsistere, ac pristinam victricem adplicatam ex errore fuisse parti in se succumbenti, sententia erit non reformanda solùm, sed etiam revocanda; enimverò veritati certæ cedere debet præsumptio vi cuius prior erat pronunciata sententia; insuper & nullibi cautum est, quòd nudus ritulus rei iudicatæ competens sit titulus transferendi dominia rerum, aut in materiis aliis consimilem operandi effectum. — Nil dolendum magis est, quàm si ex præcipitantia iudicum criminalium quis condemnerur, qui post sententiæ executionem innocens invenitur; cautissimè ergo procedere debent iudices in discutiendis decernendisque causis criminalibus.

Defectus hucusque memorati etsi hinc inde gliscere possint in iudicandas ac decidendas causas, oppidò tamen supponi non debent; sed potius reipublicæ bonòque communi

muni non parum interest, ut iudicum ac tribunalium autoritas omni demum modo suffulciatur ac conservetur contra frivolos & iniquos competentium iudicum accusatores & actores, qui proinde in defectu probationis puniendi sunt exemplariter.

§. IV.

De actore & reo.

Correlativa sunt actor & reus; quia unum sine altero locum habere nequit, etiamsi a principio causæ incertum sit, utrum actor re ipsa jure procedendi gaudeat, & an incusatus tanquam reus revera talis existat. — Notio actoris figitur in eo, quod ille sit, qui alium juris experiundi causâ in iudicium vocat; reus é contra, cui lis movetur per imputationem facti, quod actor allegat, & de quo suas nititur adducere & in effectum deducere probationes.

Quamvis pro manutenendo, aut recuperando jure suo processus quandoque necessarii sint; nihilominus pruritus actorum nonnullorum ad causas hujus generis excitandas & intruendas omnino refrænari deberet, ne homines isti effrænes & se, & incusatos conjiciant in mare illud magnum, quod partium litigantium & opes, & animi tranquillitatem deglutire solet. Sanè amicabile compositio etsi quodammodo tenuis,

pluris passim valere dicitur, quàm processus utcunque pinguis.

Quasi verò ad vindicandam justitiam necessum fuerit procedere ad contentiosam & judicialem actionem, tam actori, quam reo suæ incumbunt obligationes. Nosse ac perpendere debet actor, quod delicta, debita, & facta non præsumantur, sed debitâ ratione probari debeant: unde actor nihil probans, passim calumniari censetur, & à judice non solum reprehendendus, sed etiam puniendus erit; secus enim præbebitur ansa, loco veritatum mendacia & calumnias in tribunalibus ac judiciis non sine gravi detrimento partis inculatæ exhibendi.

Reus, qui voluntarius dicitur, dum motu proprio se in judicio sistit, aut necessarius, dum etiam invitus in litem vocatur, debito modo ad exhibita & interrogata respondere tenetur: aut si exceptionem habeat vel contra competentiam fori, vel contra ipsam judicis personam, vel alio sit munitus privilegio, horum competentem debet subministrare informationem. Denique tam actor, quàm reus justam judicis sententiam suscipere, eique acquiescere tenetur, nisi fundamentam adhuc rationem habere sibi videatur appellandi ad judicem superiorem.

In causis judicialibus partes litigantes interponere solent operam advocatorum & procuratorum

curatorum. — Advocati munus ponderosum est, ac permultis obnoxium obligationibus. Requiritur ex parte ipsorum plena scientia, ac pura conscientia: unde nusquam licet suscipere causam, cui debite gerendæ requisitam non habent scientiam & experientiam, aut quam agnoscunt penitus injustam, vel ita situatam, ut exilissima supersit spes eam evincendi; quare etiam sic dicti probabilistæ, qui nempe causam quamcunque, dummodo quodam modo ac tenuiter probabilis videatur, proprii emolumenti gratiâ suscipiunt, passim suspecti habentur. Id tamen verum est, quod causa, quæ à principio duntaxat verè probabilis videbatur, in decursu per illustrationem aëtorum probabilior imò penitus certa evadere possit, adeoque suscipere causas verè probabiles, etiamsi opposita à principio videatur probabilior, jus naturæ non vetat. Advocati etiam transactionem in rebus civilibus suadere non possunt, dum convicti sunt, quod causa delata sit penitus injusta; fieret enim tertio, causæ suæ plenam justitiam ignorant, injuria. — His igitur similibusque ut possit opportunè occurri incommodis, jure ordinatum est, & merito, ut advocati sint probati atque legales, & suis in exhibitis propria subsignent nomina.

Quoniam partes litigantes tum ob distantiam loci, tum alias ob causas impedimento sæpè laborant causas suas tractandi personaliter; hinc & fas est ipsis præter ad-

vocatos adsciscere, suoque nomine constituere procuratores, quorum officium est, causam sibi demandatam non obiter ac perfunctoriè, sed cum diligentia exactissima gerere atque peragere, id quod ex ipsa causarum judicialium indole diffluit, utpote quas omnium concernentium personarum plena exactitudo concomitari deber. — Quod si igitur procurator fuerit in mora culpabili, aut quod pejus est, in dolo malo, damnum inde emergens principali suo resarcire tenetur, eò quòd ob pactum interpositum enascatur ex parte principalis jus perfectum in procuratorem causam susceptam exactè gerendi in consequentiam obligationis perfectæ inde resultantis ex parte procuratoris. Confitur ex his, quòd tota procuratoris facultas quoad hoc pendeat à mandante seu principali, cujus mandatarius constituitur. Hoc igitur mandato deficiente, procurator adrogatorius seu falsus erit, ac processus reputabitur irritus, æquè, ac si audita non fuisset pars altera.

§. V.

De Jurisdictione criminali.

Jurisdictionem criminalem indigitari Rom. XIII. 4. his verbis: “ Si autem malum feceris, time; (Principem) non sine causa gladium portat; Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.” passim

sim adferitur: *gladius* quippe potestatem in vitam & ipsam necem designare putandus est.

Naturalis suffragatur ratio, quòd tam gravia hinc inde in societate humana grassentur crimina, quæ non nisi per justam eorum necem, qui iis obnoxii sunt, elidi possint atque finiri. Securitas publica manutenenda est ab imperantibus, adeoque & media in hunc finem necessaria sunt adhibenda, dummodo in se se innoxia sint, nullique legi alteri repugnantia; & sanè securitas & vita innocentum præferenda est vitæ illorum, qui cruentâ perfidâque malitiâ hæc impetunt & violant bona. — Aliunde etiam compertum est, quod aliarum generis omne pœnarum sit insufficiens ad amolenda flagitia superius memorata, & hujus generis alia, relatè ad populi multitudinem in officio continendam; sicut enim in humanis nil pretiosius ipsâ vitâ judicatur, sic quoque nil rimetur anxè magis, quàm tanti amissio boni. Sicut porro ad conservationem corporis physici requiritur, ut abscendantur membra putrida; ita quoque de corpore civili philosophandum esse videretur.

Quemadmodum penes imperantem non est sola puniendi potestas, verùm etiam vera obligatio; sic etiam obligatione ligatur vitia non solum quomodolibet puniendi; sed ita punien-

niendi, ut pœna sit commensurata delicto, tali namque ratione vitia debite refrœnantur, & securitas publica conservatur. — Illud tamen ex eo non inferas: ergo nequidem *jus aggratiandi* competit imperantibus. Nam aggratiatio, quæ hinc inde in casibus extraordinariis ac specialibus locum obtinet, non tollit finem per pœnas generatim intentum. Interim frequentior indulgendi & aggratiandi usus passim improbatur, quia per id finis generalis, publica nempe securitas, infirmaretur; eò quod facinorosi quasi generalem concipere possent atque fovere spem, fore, ut in casu deprehensionis & apprehensionis idem aggratiationis beneficium ipsis impendatur, quod ad alios hucusque copiosè defluxit. — Illud certè cavendum, ne aggratiati delinquentes, qui præmeditatis, malitiosis, ac qualificatis sunt implicati flagitiis, plenæ restituantur libertati; crimina quippe, quæ isti expost non sine maximo reipublicæ detrimento committunt, iis quoque imputanda veniunt, qui homines, quos proximo denuo nocivos fore aut sciebant, aut scire seu prævidere debebant, libertati restituant.

Gaudent igitur imperantes jurisdictione etiam criminali, proinde potestate hac uti debent, quatenus salus reipublicæ à debita illius administratione dependet: nam per pœnas delictis commensuratas res malæ propulsantur, bonæ verò consolidantur. — Est autem pœna *malum passionis inflictum ob*

malum actionis. Vocatur porro *pœna malum passionis*, non eo tamen sensu, quasi *pœna*, quæ est aptum medium mala extirpandi, mala esset in se se; sed eatenus duntaxat, quatenus ipsa mala seu afflictiva est illi, cui infligitur. Omnis igitur *pœna* præsupponit *malum actionis*, ita quidem, ut *actionis* istius *malum* reipsa sit imputabile illi, qui *pœnam* sentit; secus enim *punitio* non tam *rationem adtemperati medii pœnalis*, quam *crudellem voluptatem ex solo delinquentis dolore captam haberet*, idquod *tyrannidem* sapit, adeoque *procul a finibus justitiæ relegendum est*: *pœna* igitur rectè dicitur *mensura culpæ*.

Dividi *pœna* solet in *asscuratoriam*, vi cuius quis ponitur extra statum ulterius nocendi; in *medicinalem*, vi cuius reus inducitur ad exuendum animum ulterius delinquendi, ac ad penitus resipiscendum; & in *exemplarem*, vi cuius quis ita punitur, ut & alii ejus intuitu *pœnæ commoveantur ad abstinendum à malo*, juxta illud: *felix, quem faciunt aliena pericula cautum*. — Insuper *pœna criminalis* dividitur in *capitalem*, & non *capitalem*: *capitalis* est, per quam infertur aut *mors naturalis*, aut *mors civilis*, nempe per *mediam*, vel *maximam capitis diminutionem*, adimendo *libertatem*, vel *jus civitatis*: unde tres recenseri solent *pœnæ capitales*; videlicet *ultimum supplicium*, quæ vocatur *maxima*, *damnatio ad triremes*, *metal-*

ralla &c., quæ dicitur *media*, & deportatio
 in insulam, quam *minimam* vocitant. —
 Pœna criminalis *non capitalis* est, qua quis
 salvâ vitâ naturali & civili coercetur & cas-
 tigatur, uti fit per relegationem, fustigatio-
 nem, amputationem alicujus membri, stig-
 matis inustionem &c. — Aptè etiam hoc
 loco inseritur notio pœnæ *talionis*, quæ sta-
 tuitur contra calumniatores, sive contra ac-
 cusatores falsi criminis. Consistebat ergo
 pœna talionis in eo, quod falsi criminis ac-
 cusator eadem deberet luere ac subire pœ-
 nas, quas de jure subire debuisset accusa-
 tus, si reipsa probatus fuisset obnoxius cri-
 mini, de quo falsò fuerat accusatus. — Hæc
 tamen pœna, etsi justitiæ sit inædificata le-
 gibus, atque effectum contra calumnias pro-
 ducere optimum omnino valeat, extra usum
 passim esse posita conspicitur.

Circa subjecta, quibus infligi possunt
 pœnæ, jure positivo varia statuuntur, quæ
 juri naturæ adprimè consonant; horum igitur
 nonnulla hoc loco adferre juvabit; nempe:
 “ Sancimus; ibi esse pœnam, ubi &
 “ noxia est — peccata suos teneant aucto-
 “ res; nec ulterius progrediatur merus,
 “ quàm reperitur delictum „ *Leg. sancimus,*
 22. c. *de panis.* Item: “ Propinquos, notos,
 “ familiares procul à calumnia submovebi-
 “ mus, quos reos sceleris societas non fa-
 “ cit. Nec enim affinitas, vel amicitia ne-
 “ farium crimen admittunt. „ *Leg. cit. C.*
 “ cit.

cit. — Denique : “ Crimen , vel pœna
 paterna nullam maculam filio infligere po-
 test. Nam unusquisque ex suo admisso
 fori subicitur , nec alieni criminis suc-
 cessor constituitur „ *Leg. crimen. 26. D.
 de pœnis.*

Neque hæc dissonant juri divino in sa-
 cris paginis *Exodi XX. 4. 5. & 6.* in mo-
 dum sequentem consignato : “ Non facies
 tibi sculptile , neque omnem similitudi-
 nem , quæ est in cœlo desuper , & quæ
 in terra deorsum , nec eorum , quæ sunt
 in aquis sub terra. Non adorabis ea , ne-
 que coles ; ego sum Dominus Deus tuus
 fortis , Zelotes , *visitans iniquitatem patrum
 in filios , in tertiam & quartam generationem
 eorum , qui oderunt me : & faciens miseri-
 cordiam in millia his , qui diligunt me ,
 & custodiunt præcepta mea „*

Enimvero singularem felicitatem haud
 relinquere filiis parentum ad idololatriam
 pessimè deflectentium non tam pœna , quam
 justa privatio beneficiorum illorum censi
 debet , ad quæ jus nullum quæsitum ha-
 bent præcipuò filii à talibus parentibus des-
 cendentes : aliunde etiam privatio ac cala-
 mitas ista undequaque idonea est ad con-
 cernentes quoscunque à nefandis hisce facti-
 tionibus absterrendum ac retrahendum. —
 Videmus porro in humanis etiam rebus
 quandoque puniri familias ob delictum enor-
 me

me capitis, uti in pœna perduellionis, quæ
tamen relatè ad familiares, seu familiæ
membra capitalis non est, nisi & hi in per-
duellionem conspiraverint.

Quoad Hæredem defuncti rei passim
statuuntur sequentia: 1. quòd hæres iste ex
delicto defuncti non teneatur ad pœnam,
nisi nova obligationis causa solvendi mulctam
pecuniaraim accesserit aliunde. 2. Quòd
id contingere possit, si post litem contesta-
tam, in qua agitur de persecutione pœnæ
pecuniariæ, reus hæres moriatur. 3. Et
quidem à potiore, si ejusmodi pœna per
sententiam jam modò fuerit dictata. 4. Si
quid ex delicto defuncti jam ad hæredem
pervenerit. 5. Si ipse defunctus damnum
compensare tenebatur in conscientia é bonis
ad hæredem transmissis, & quidem ante
judiciis sententiam. 6. Si in causa criminali
solvendæ sint expensæ. Denique 7. si reus
ex conscientia criminis, cui confiscatio &
publicatio bonorum adhærescit, mortem
sibi ipsi intulerit.

Præterea quandoque contingit, ut ex
societate colligata peccet non unus aut al-
ter, sed multitudo ipsa, sive cumulus, aut
pars ejus spectabilis numero: quocirca se-
quentia proponit *S. Thomas Aquin.* 22. q. 108.
art. 1. ad 5. “ Quando tota multitudo pec-
“ cat, est de ea vindicta sumenda, vel quanti-
“ tum ad totam multitudinem, sicut ægypti
“ tii

“ tli submersi sunt in mari rubro, perse-
“ quentes filios Israel, ut habetur Exod. XIV.
“ & sicut Sodomitæ universaliter perierunt
“ Gen. XIX. vel quantum ad magnam mul-
“ titudinis partem, sicut patet Exod. XXXII.
“ in pœna eorum, qui vitulum adoraverunt.
“ Quandoque verò, si spectetur multorum
“ correctio, debet severitas vindictæ exer-
“ ceri in aliquos paucos principiores, qui-
“ bus punitis cæteri terreantur; sicut Do-
“ minus Numer. XXV. 4. mandavit suspen-
“ di populi principes pro peccato multitu-
“ dinis. Si autem non tota multitudo pec-
“ cavit, sed pro parte; tunc si possint ma-
“ li secerni à bonis, debet in eos vindicta
“ exerceri, si tamen hoc fieri possit sine
“ scandalo aliorum: alioquin parcendum
“ multitudini, & detrahendum severitati. ”

CAPUT IX.

De Legibus.

§. I.

Notio Legis.

Idea legis ex indole sua superioritatem in-
dicat & subjectionem, simul atque finem,
ob quem ista existit: quippe lex concipi ne-
quit, si non referatur ad superiorem su-
prema potestate seu jurisdictione munitum,

& si non respiciat subditos, in quorum gratiam atque favorem, in publicam nempe felicitatem, ipsa est lata.

Itaque *lex* passim definitur, quòd sit *stabilis agendorum & omittendorum ratio à potestate publica communitati præscripta & promulgata in ordine ad bonum commune promovendum ac consolidandum.* —

Legis igitur ratio *stabilis* esse debet, non eo quidem sensu, quasi in se se esset immutabilis, quæ immutabilitas soli convenit legi naturali absolutæ; sed quod ex intentione legislatoris maneat invariabilis pro omni illo tempore, quo illam aut immutare, aut abrogare non exigunt circumstantiæ ac generale bonum communitatis. Differt ergo *lex* per stabilitatem suam à simplici præcepto, aut peculiari jussu & mandato, et si id etiam ab ipso imperante procederet; hæc enim non tam communitati, quam privatis personis imponuntur ad speciale tempus, & ob rationes maximè privatas.

Præscribitur *lex* à potestate publica; etenim potestas legislativa non cuilibet competit superiori; verùm iis duntaxat, qui summam in subditos jurisdictione pollent. Sane, cum subjectum legis sit universus subditorum cumulus, qui totus legi se subicere tenetur, & finis legis universale hujus societatis bonum, consequens est, quòd leges nemo

nemo ferre possit, qui supremâ in totam societatem jurisdictione, seu potestate publica non gaudet: unde etiam extra territorium jus dicenti non paretur impunè. — Differt igitur lex à *consilio*, utpote quod ex regula suaforia depromptum per se non obligat, cum tamen lex, utpote ex regula obligatoria diffluens ex indole sua veram imponat obligationem illis, qui legislatoris jurisdictioni sunt subjecti.

Differentiam legis & consilii Puffendor-
 fuis de j. N. & G. lib. I. c. 6. n. 1. & 4.
 in modum tradit sequentem: “ A consilio
 “ lex differt, quòd per illud, rationibus ex
 “ ipsa re petitis, ad suscipiendum quid aut
 “ omittendum, adducere quis conetur illum,
 “ in quem, saltem quoad præsens nego-
 “ tium, potestatem non habet; sic, ut ob-
 “ ligatio nulla ei directè adferatur, sed in
 “ arbitrio ejus relinquatur, sequi velit con-
 “ siliium, an minus: etsi consiliium obliga-
 “ tionem præbere possit, quatenus notitiam
 “ alicui imprimat, quæ obligationem parit,
 “ aut auget. Sic medicus pro imperio ne-
 “ quit ægroto præscribere, quid ipsi adhi-
 “ bendum, quibus abstinendum; sed dum
 “ ostendit, quid huic salutare sit, quid ex-
 “ itabile, ægrotus illud amplecti, hoc fu-
 “ gere tenetur, non ex jure, quod in ip-
 “ sum medicus habet, sed ex lege naturæ,
 “ quæ unicuique curam vitæ & incolumita-
 “ tis suæ imperat. Lex verò, licet & ipsa
 “ suis

" suis non debeat carere rationibus, hæc ra-
 " men propriè non sunt causæ, quare ipsi
 " obsequium præstetur, sed potestas præci-
 " pientis, qui, ubi voluntatem suam signi-
 " ficavit, obligationem subito adfert om-
 " nino juxta præscriptum suum faciendi,
 " etsi fors ipsi rationes præcepti ita liquido
 " non adpareant . . . in genere lex com-
 " modissimè videtur definiri per decretum;
 " quo superior sibi subiectum obligat, ut
 " ad istius præscriptum actiones suas com-
 " ponat. "

Illud fatendum, quòd voluntas & po-
 testas legislatoris sit causa obligans *immediata*
 parendi; etsi rationes legis liquido non ad-
 pareant: nihilominus etiam verissimum est,
 quòd sola legislatoris potestas atque volun-
 tas legem conficere & imponere nequeat,
 si justum ac sufficiens motivum, simul atque
 justa, æqua & honesta legis materia, rec-
 túsque finis in legem non influant. " Ratio-
 " nabile sit obsequium vestrum. " Rom. XII.
 v. 1. — Procul ergo à pientissimis justisque
 legislatoribus sit illud: *Sic volo, sic jubeo,
 stat pro ratione voluntas.* Huc igitur spectan-
 tia legis requisita ex S. Isidoro adsignantur
Cap. Erit autem lex 2. dist. 4. ibi. proferuntur
 in modum sequentem: " Erit autem
 " lex honesta, justa, possibilis, secundum
 " naturam, secundum patriæ consuetudi-
 " nem, loco temporique conveniens, ne-
 " cessaria, utilis, manifesta quoque, ne ali-
 " quid

quid per obscuritatem in captionem continet, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta. Sanè, notum istud: *conditur utilitatis gratiã* lex, non condentis, sed eorum, pro quibus conditur, utilitatem respicit; videlicet non privatum imperantium, sed commune obtemperantium bonum publicamque salutem. Dirigit insuper lex mores subjecti populi versus bonum publicum; ita nimirum, ut per actiones debite per legem regulatas & institutas tota societas præstitutam adtingat felicitatem; quem & in finem concurrere debent universi, quo proinde sensu lex quoque *generalis* esse debet.

Quoad privilegia à generalitate exemptionis inquit author libri *de l'authorité des deux puissances, Tom. præ. chap. II. de loix*: "Privilegia, quæ sunt derogatio à lege generali, primo intuitu aliena esse videntur à natura legis: interim tamen illuc referri possunt hoc sensu, quòd derogationes istæ factæ esse non debeant in favorem aliquorum membrorum, vel certorum corporum (*moralium*) nisi cum respectu ad bonum commune seu generale; ut videlicet invitentur & excitentur ad servendum statui, aut ut per hoc remunerentur ob servitia statui exhibita." Idem esto iudicium de exemptionibus relatè ad tribunalia concernentia. Privilegia igitur & exemptiones non vulnera legum, sed potius

H 2 ad

ad earum observantiam incitamenta, aut præmia ob singularia præstita servitia & obsequia nuncupari debent.

§. II.

De promulgatione legis.

Ad legis essentiam pertinere jurisdictionem competentem legislatoris, veluti & legis justitiam, nemo est, qui ambigit; nemo enim imperare potest, qui imperandi non pollet facultate legitimâ, neque imperare illis, ad quos suum se se non extendit imperium, vel etiam circa objecta, quæ sunt extra vel ultra terminos suæ jurisdictionis; insuper ex genuinis, iisdemque manifestis juris naturæ principiis elucescit, quod nullus imperare queat illicita & injusta; proinde quod commissiones & omissiones injustæ nequeant sub ullâ lege comprehendi; nusquam enim aut ratio, aut Deus ipse, à quo est omnis potestas, facultatem statuendi illicita & iniqua tribuit ulli hominum.

Promulgationem legis necessariam esse ad illius obligationem, pariter in aprico est; nam sine promulgatione nequit ipsa devenire ad notitiam eorum, qui juxta eandem suas debent instituere actiones; & nemo actiones suas regulare potest secundum id, quod ignorat, neque cognoscere potest: unde *Justinianus L. leges. 9. cod. lib. 1. tit. 14.*
in-

inquit: "Leges sacratissimæ intelligi ab omnibus debent, ut universi præscripto earum manifestius intellecto, prohibita declinent, & faciant præcepta." — Et S. Thomas 1. 2. q. 90. art. 4. ait: "Promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quòd lex habeat suam virtutem."

Necessariam igitur esse publicationem legis nemo dubitat; sed controvertunt nonnulli, utrum etiam ipsa legis promulgatio pertineat ad legis essentiam? Quæstionem hanc potius theoreticam, quàm practicam scrupulosius hoc loco excutere nolumus: sufficit, quòd lex non obliget, nisi fuerit publicata. Interim author *de l'autorité des deux puissances Chap. II. de loix maxime premiere* ita resolvit: "Publicatio est necessaria ad validitatem legis, & in consequentiam juris naturæ indispensabilis."

Circa promulgationem legis Petrus de Marca *de concordia sacerdotii & imperii lib. II. cap. XV.* statuit sequentia: "Promulgatio legum ideo necessaria est, quoniam, qui legum sententiam ignorant, nullâ religione ad observationem teneri possunt: unde præcipua cura post leges conditas hæc fuit apud græcos & romanos, ut publicè proponerentur, & tabulis, columnis, vel axonibus affigerentur. Nolo antiquos mores res repetere; cum satius sit iis immorari, quorum usu quotidiano, valent omnia ju-

" di-

« dicioꝝ tribunalia. Extat apud Justinianum
 « novella constitutio (*Novell. 66. ut factæ no-*
 « *væ constitutiones C. 3. §. 1. & 3.*) quæ mo-
 « dum publicandarum legum præscribit,
 « & earum vim cohibet, donec reddita
 « fuerint in commune manifestæ. . . . Hæc
 « autem promulgatio eo ordine procedit,
 « ut constitutio à principe (ad præfectos in
 « prætorio) dirigatur: qui edictis publice
 « propositis eam in civitate, ubi sedes præ-
 « fectoriana instituta est, omnibus notam
 « reddant, deinde eam mitrant ad omnes
 « præsides provinciarum, qui legem in me-
 « tropolitana civitate, & in cæteris civita-
 « tibus provinciæ publicari curabunt. Civi-
 « tatis nomine non singulæ urbes & oppi-
 « da alicujus provinciæ intelligebantur, sed
 « illæ tantum, quæ in laterculo imperii de-
 « scriptæ, civitatum nomine & dignitate
 « erant insignitæ; quæ fere omnes, sub
 « christianis imperatoribus, episcopatibus
 « decoratæ sunt. »

Quoad promulgationem legum ecclesia-
 sticarum idem ill. author cap. cit. ita loqui-
 tur: « Sed in controversiam deducitur, an
 « leges ecclesiasticæ promulgari debeant per
 « provincias, an vero sufficiat, eas in ro-
 « mana curia publicatas fuisse? Hinc stat
 « Joannes Andreae & plerique ex Italia au-
 « thores, qui solam in curia romana pro-
 « mulgationem requirunt. Panormitanus ve-
 « rò, & omnes fere galli, germani & his-
 « pani,

“pani, qui quæstionem istam adtigerunt,
 “imò & Cajetanus, unus é purpuratis pa-
 “tribus, necessariam esse per singulas pro-
 “vincias legis ecclesiasticæ publicationem
 “contendunt validissimis rationibus.”

Sed faxint superi, ut universi fideles
 ad suscipiendas leges pontificias tam procli-
 ves essent, quàm paratus est summus pon-
 rificex ad easdem ubique promulgandas!

Inter promulgationem legis, & ejus exe-
 cutionem adtemperatum intervallum tempo-
 ris esse necessarium, tale nimirum, quo ad
 omnium concernentium notitiam lex deve-
 nire potest, sana ipsa docet ratio: unde
 etiam legislatores tempus determinare so-
 lent, quo ab emanatione & promulgatio-
 ne legis incipit ejusdem obligatio & exe-
 cutio. Sic v. g. *Tridentinum ff. 24. cap. 1. in*
decreto de reformatione quoad executionem
 hujus decreti ita statuit: “Decernit insu-
 “per (*sancta Synodus*) ut hujusmodi decre-
 “tum in unaquaque parochia suum robur
 “post triginta dies habere incipiat à die
 “primæ publicationis in eâdem parochia
 “factæ numerandos.” — Præterea pro di-
 versitate legum, locorum ac ditionum va-
 ria pro executione legum intervalla jure po-
 sitivo constituuntur.

§. III.

De acceptatione legis.

Quæstionis status ventilatur utique de lege justa, de lege utili aut necessaria, de lege procedente ab eo, qui legislativâ gaudet potestate, de lege denique suis requisitis absolutâ numeris. Utrum lex talis seu quoad suum valorem, seu quoad suam virtutem dependeat ab acceptatione populi sive subditorum, disputant varii.

Hujus intuitu controversiæ in memoriam revocare juvat, quòd in consequentiam juris naturæ imperantibus debitè præcipientibus debita sit præstanda obedientia, & quidem ex jure & obligatione utrimque perfectis.

Cùm igitur imperans plenam habeat auctoritatem ac potestatem justas ferendi leges, per quas bono communitatis debita ratione prospicitur, consequens est, quòd ad legis valorem non requiratur consensus populi; non enim populo, sed imperantibus tributa est potestas leges condendi in regiminis formis à merâ democratia distinctis; adeoque neque necessaria, neque utilis est voluntas populi ad legis essentiam sive naturam constituendam. Itaque subditi, utpote qui legibus plenam tenentur exhibere obedientiam, opponere se nequeunt voluntati imperantium justas leges statuentium, multò minus eas invalidas reddere possunt;

secus enim eorum recalcitratio & inobedientia culpabilis non foret, id quod nemo dixerit. — Ex jure imperantium leges ferendi, atque ex obligatione subditorum legibus hisce parendi pariter consequitur, quòd subditi legum istarum virtutem sive effectum elidere non audeant, proinde quòd leges neque quoad hoc punctum ab acceptatione populi dependeant; perinde namque habere, aut legem non esse, aut legis impedire, vel annihilare effectum; quia utrobique legis finis, communitatis nempe felicitas, non adringitur. Et sanè non video, quomodo conciliari hæc duo possint, nempe: quòd in casu resistentiæ subditi essent culpabiles, quia intimatæ legitimi imperantis voluntati resisterent; & non essent culpabiles, quia hæc ipsa eorum resistentia annullaret legem, legitimi sui imperantis voluntatem annuntiantem & manifestantem? quomodo enim per actionem malam simpliciter nulla reddi possit legislatoris voluntas justam statuens legem, maximè cum hæc subditorum mala actio seu voluntas nullâ autoritate nittatur, ægerrimè concipitur.

Hanc circa materiam author *de l'autorité des deux puissances Tom. prem. chap. II. de loix, maxime II.* in modum concludit sequentem: “ Juxta confessionem omnium politicorum, pœnæ per edicta latæ suam habent executionem contra refractarios statim post promulgationem. Hæc igitur edic-

« edicta suam habent validitatem indepen-
 « denter ab acceptatione subditorum. Inu-
 « tiliter etiam hic allegaretur regula Gra-
 « tiano inserta: *leges instituuntur, cum pro-*
 « *mulgantur: firmantur cum moribus utentium*
 « *adprobantur.* Hæc regula intelligi nequit,
 « nisi de stabilitate, quam accipit lex per
 « observantiam; convenitur enim, quòd ge-
 « neralis & constans non usus abroget le-
 « gem, quando imperans tacet. Non lo-
 « quimur hic, nisi de legibus humanis;
 « quia leges aliæ non sunt in potestate hu-
 « manâ. Lex accipit ex moribus firmitatem
 « stabilitatis, non firmitatem auctoritatis.
 « Hæc est juris consultorum interpretatio. »

Addi potest, quòd lex lata & promul-
 gata, quæ tamen ad usum generalem & con-
 stantem non deducitur, abrogetur non per
 renitentiam & voluntatem subditorum, sed
 per voluntatem imperantis, qui legem tulit,
 eamque ulterius urgere & valere non vult,
 ob circumstantias, in quibus speratus legis
 effectus frustratur. Profectò, per quas causas
 res nascitur, per has & dissolvitur: atverò lex
 per voluntatem populi non est nata, adeo-
 que nec per eam, sed per voluntatem im-
 perantis dissolvi potest. Cùm ergo subjec-
 tus populus non habeat potestatem legem
 condendi, consequens est, quòd nec pote-
 state gaudeat legem dissolvendi. Rationes
 porro hucusque allatæ militant tam pro ec-
 clesiasticis, quàm civilibus legibus; pertinent
 enim

enim ad generalem legis indolem five naturam,

Illustrissimus *Petrus de Marca Lib. II. de concordia sacerdot. & imp. Cap. XVI.* nititur quidem quoad utramque partem probare oppositum; verum *Cl. Bæbmerus in suis observationibus Cap. XVI. obser. XI. subnexis* aptè respondet in modum sequentem:

“ Sententia est illustrissimi auctoris (*Petri de Marca*) leges robur non habere, donec à populo acceptatæ fuerint, quam hypothesein postea etiam ad leges ecclesiasticas applicat. — Graviter tamen eam ipsam (*Petri de Marca sententiam*) impugnavit auctor in tract. de libertatib. ecclesiæ gallicanæ anno 1689. Leodii edito, qui libro 2. cap. 6. seqq. non tantum contrarium adstruit, sed etiam ad singula auctoris argumenta respondet. — Ut in hac lite legitimè versemur, necessarium erit, de legibus civilibus primum quæstionem hanc movere. ”

“ Quæstio, prout ab auctore nostro formatur, huc redit. An ad legis vigorem consensus populi requiratur, ut cives iis non aliter teneantur, quàm si commodas & utiles suis rebus judicaverint? — Quæ quæstio sine dubio neganda, si ita accipi debeat, ut à consensu subditorum legis vigor dependeat. Ita enim imperans sum-

mus

" mus leges non daret, sed adinstar sena-
 " rūs in republica democratica romana prin-
 " ceps censeret, populus verò juberet: cum
 " tamen in statu monarchico populus vo-
 " luntatem suam in principem transtulerit,
 " & ita, quæ ad dirigenda negotia spectant,
 " non suum interponere possit arbitrium,
 " sed sequi voluntatem ejus, cui se per
 " subjectionem obligavit ad meram obedien-
 " tiam. Leges feruntur invitis & injustis,
 " imò ejusmodi hominibus, qui variis du-
 " cuntur voluntatum concupiscentiis, qui-
 " bus respUBLICÆ semper abundant. Niti-
 " mur semper in veritum. Si itaque consen-
 " sus subditorum esset expectandus, leges
 " revera omni destituerentur efficaciam, cum
 " rarissimè subditi ad illas accipiendas duci
 " possent. Quin, cum imperantis sit, in
 " publicum consulere, ipse quoque aestima-
 " bit, quid reipublicæ utile vel consulum
 " esse possit, non populus. Optimè *Plato*
 " in politico S. de regno p. m. 552. vim legum
 " exprimit hoc dialogo: H. Legem cerni-
 " mus ad hoc ipsum niti, quali hominem
 " quendam pertinacem & imperitum, qui
 " nihil, quàm quod ipse constituisset, fieri
 " permittat; sed nec rogari etiam, *siquis*
 " novi præter illius ordinem potius meliusque ali-
 " cui videatur. S. Vera loqueris; ita enim,
 " ut dicebas, lex homines cogit. — *Æquè*
 " pulchrè *Seneca epist.* 49. sententiam nostram
 " confirmat his verbis: *Legem brevem esse*
 " oportet, quo facilius ab imperitis teneatur,
 " velut

"velut emissa divinitus vox sit, jubeat, non dis-
 "putet. Nihil mihi videtur frigidius, nihil
 "ineptius, quàm lex cum prologo: mone, dic,
 "quid me velis fecisse. Non disco, sed pareo.
 "— Longè consultius est, leges non ferre,
 "& cives moribus suis ut vivant permitte-
 "re, quàm leges latas arbitrio subditorum
 "committere, quoipsò non possunt non
 "inanes evadere.,"

§. IV.

De divisione legum.

Tres potissimum species legum in socie-
 tate reperiuntur humanâ, per quas ipsa ad
 suos ordinatè fines dirigitur: videlicet lex
 naturalis, lex divina, & lex humana.

Legis naturæ perspicuam definitionem
 tradidimus *in jure nat. priv. Cap. I. §. II.* Lex
 ista profuit ab ipso summè provido auctore
 naturæ Deo, à quo & omnium hominum
 insita est animis, sive in omnium mortalium
 cordibus scripta. Promulgatur lex ista ab
 ipsa naturali ratione, aliisque adminiculis,
 quæ in jure naturæ privato fufius adsigna-
 vimus. Hæc igitur lex legum quarumcun-
 que aliarum basis est, ac fundamentum, &
 obligat universam societatem humanam,
 utpote quæ tota legis hujus particeps est,
 eoquod ipsa connata sit universis, ita etiam,
 ut ejusdem dictatus potissimos cognoscere

valeant, si præjudiciis ac passionibus non laxent habenas, atque in principia indicativa seu promulgativa competentem impendant operam.

Lex divina est positivum Dei verbum per revelationem communicatum hominibus tanquam regula fidei & morum. Continetur autem revelatio aut *in sacris scripturis*, aut *in traditione divina*; traditio enim divina est verbum Dei non scriptum in libris canonicis seu sacris paginis, sed doctrina ex ore Christi docentis immediatè apostolos procedens, vel à spiritu sancto iisdem dictata, & ab eis viva voce ecclesiæ tradita, & continua successione sine fili hujus abscissione in posteros usque ad nos derivata, & a vera ecclesia tanquam doctrina fidei & morum habita semper. — Differt à traditione divina *traditio apostolica*, quod hæc ab apostolis ex instinctu spiritus sancti primò viva voce sit profecta, & ab ipsis usque ad nos per majores intermedios transmissa, quamvis in sacris libris & epistolis non sit expressa.

Opportunum erit & instructivum aliqua ad doctrinam scriptam & traditam pertinentia adducere ex Tridentino Ss. 4. uti sequitur: “ Sacrosancta œcumenica & generalis tridentina synodus in spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea tribus apostolicæ sedis legatis, hoc sibi perpetuo

petuo ante oculos proponens; ut sublatis
 erroribus puritas ipsa evangelii in eccle-
 sia conservetur; quod promissum ante per
 Prophetas in scripturis sanctis, Dominus
 noster Jesus Christus Dei filius proprio
 ore primum promulgavit, deinde per
 suos apostolos tanquam fontem omnis &
 salutaris veritatis, & morum disciplinæ
 omni creaturæ prædicari jussit: perspi-
 ciensque, hanc veritatem & disciplinam
 contineri in libris scriptis, & sine scripto
 traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore
 ab apostolis acceptæ, aut ab ipsis aposto-
 lis, spiritu sancto dictante, quasi per ma-
 nus traditæ, ad nos usque pervenerunt,
 orthodoxorum patrum exempla secuta,
 omnes libros tam veteris, quam novi testa-
 menti, cum utriusque unus Deus sit auc-
 tor, nec non traditiones ipsas, tum ad
 fidem, tum ad mores pertinentes, tan-
 quam vel ore tenus à Christo, vel à spiri-
 tu sancto dictatas, & continua successione
 in ecclesia catholica conservatas, pari pie-
 tatis adfectu ac reverentia suscipit ac ve-
 neratur.

Lex igitur divina pro omnibus lata ho-
 minibus, eosdemque dirigens ad finem uni-
 versis præstitutum, nempe ad felicitatem
 æternam, universalis quoque est, & obligans
 omnes. — Omnes homines ab eodem pro-
 toparente Adamo descendisse, ostendimus
 in jure Nat. priv. Cap. II. §. III. Neque etiam
 du-

dubitamus, divinam legem latam pro omnibus, etiam provido Dei consilio devenisse in omnium notitiam. Sit, quod nonnulli detecti sint populi, qui debitam revelationis verbi cognitionem actualem non habebant verum, nonne patres eorum eam semel imbuti, ipsam negligere, excutere aut spernere potuerunt tractu temporis? Docet experientia, quod ipsum Evangelium multis in regionibus prædicatum & disseminatum, in plagis istis ob causam allegatam, fixam non amplius habeat sedem. Porro de partibus nostri globi terraquei tantopere inaccessis, ut nulla unquam cum hominibus eas incipientibus potuerit haberi communicatio, probationes desiderantur.

Qua etiam ratione sic dicti lunicolæ, aut aliorum planetarum prætensi inhabitatores conciliari possint cum verbo divino, ac cum Christo Domino angelorum & omnium hominum capite, ægerrimè intelligitur. Sane, si spectemus inter alia illud, quod consignatum est *Matth. XXV. 31. 32. 34 & 35*.

“ Cùm autem venerit filius hominis in majestate sua, & omnes angeli cum eum tunc sedebit super sedem majestatis sue, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis: & statuet oves quidem à dextris, hædos autem à sinistris; tunc dicet rex his, qui à dextris ejus erunt: venite benedicti patris mei

“ mei possidete paratum vobis regnum à
“ constitutione mundi &c. „ Item illud,
quod legitur *Philipp. II. II.* “ In nomine
“ Jesu omne genu flectatur cœlestium, ter-
“ restrium, & infernorum; & omnis lingua
“ confiteatur, quia Dominus Jesus Christus
“ est in gloria Dei patris. „ Non obscu-
re intelligitur, quòd omnes in via salutis
existentes homines agnoscere debuerint Chri-
stum; quod non aliter, quàm per ipsum
ad hunc portum salutis pertingere quis va-
leat; insuper &, quod in universali hoc
judicii die comparituri sint omnes, qui un-
quam exire viatores ad regnum, in quo
Christus sedet ad dextram patris, qui & in
ultimo judicio ipsos usque adeo angelos ju-
dicabit. Cùm verò Christus neque in luna,
neque in Saturno, neque in aliis à terra
distinctis planetis in formâ Dei-hominis ex-
riterit, videat quis, quomodò istius generis
incolæ viatores homines partem in Christo
habeant. — Mea profectò firmissima est
sententia, quòd omnis quiscunque demum
fuerit, qui ullatenus non cognoscit & ag-
noscit filium Dei incarnatum, salvus esse
non possit. — De imaginariis istis incolis
conferatur etiam *Genesis*.

Denique *Lex* alia est *humana*, descen-
dens ex jurisdictione ac suprèma potestate,
quæ data est principaliter à Deo hominibus
summa dignitate refulgentibus in ordine ad

populum sibi commissum debitè regendum,
atque ad præfixum finem deducendum.

Quemadmodum *jurisdictio* isthæc est duplex, *sacra* nimirum, atque *civilis*; ita & duplex est humana lex, scilicet *ecclesiastica* & *civilis*. Tradidit Deus Ecclesiæ suæ spiri-
tualem potestatem etiam legislativam in membra Ecclesiæ, tendentem vel maximè in salutem eorum ac felicitatem æternam: tradidit & imperantibus civilibus summam potestatem civilem, reipublicæ salutem temporalem principaliter respicientem. — Sunt igitur duo summa corpora, sive duæ societates, *sacra* nempe & *civilis*, quarum quælibet *jurisdictione* gaudet penitus distinctâ, ita nimirum, ut neque *jurisdictio* *sacra* dependeat à civili, neque *civilis* à *jurisdictione* *sacrâ* quoad indolem utriusque potestatis: utraque proinde imperium habet separatum, simul atque separatos fines: quo tamen non obstante verum est, quòd utriusque potestatis, felicitatis nempe æternæ ac temporalis promotio, osculari se se mutuò debeant sicut pax & justitia; adeoque, quod neutra potestas alteri ponere debeat obstaculum; sed quòd potiùs una debeat suffulcire alteram, ne funesta utriusque potestatis subditis oriatur collisio in detrimentum tam æternæ, quàm temporalis salutis.

Lex tam sacra, quàm civilis est aut universalis sive *communis*, aut privata seu *particularis*; unde & *jus* aliud est *commune*, aliud *particulare*. Primum conditur à potestate humanà absolutè supremà pro reliquis communitatibus universis ipsi subordinatis; atverò secundum adficit communitates *particulares* particulari imperanti subjectas.

§. V.

De respectivo legum ordine, & de lege pœnali.

Partitio legis in tres classes principales, videlicet in naturalem, divinam & humanam, certam legum istarum dignitatem & ordinem involvit; ex quo ordine proinde evolvendum est, quid in legum harum collisione sit statuendum.

Legem naturalem potiore esse legibus positivis conficitur ex eo, quòd leges positivæ sint inædificatæ legi naturali tanquam earum basi ac fundamento. Porro inter leges positivas divinam prævalere humanæ manifestum est ex eo, quòd voluntas humana subjecta esse debeat voluntati Dei: unde *S. Aug. de verbo Domini. Serm. 6. c. 8.* inquit: "Sicut non debemus obedire prætori contra voluntatem principis; ita à potiori non oportet obedire principi contra voluntatem Dei." — Profecto cum

legislatores humani potestatem suam acceperint à Deo, nemini in mentem venire potest, quòd Deus potestatem dederit hominibus contra suam potestatem divinam, seu potestatis divinæ everfivam, aut elifivam.

Potestatem ecclesiasticam cum potestate civili comparantes, respicere potissimum debent ad principalem utriusque potestatis finem, quem intuitu legum ecclesiasticarum in æternâ, & ratione legum civilium in temporali felicitate consistere supra indigiravimus. Felicitatem æternam præferendam esse temporali sanus nemo ambigit: quod si igitur ambæ collidantur, priori potius insistendum est, quàm posteriori. — Supponitur autem passim, quòd pientissimi principes, ceu fideles filii sanctæ matris ecclesiæ, in cujus sinu quiescunt, per leges suas civiles piam hanc matrem potius suffulcire, quàm ullo demum modo eam arrodere, aut laceffere, omni demum studio conentur, sicut & ecclesia nunquam justas principum leges persequitur.

Cùm etiam principes sint advocati Ecclesiæ, causas illius in necessario eventu suscipere debent, sanctasque defendere leges, quin ipsis fas sit viâ legislativâ in sanctuarium irrumpere; nemo enim leges scribere potest Ecclesiæ, nisi spirituali seu sacra sit munitus jurisdictione; At vero principem sæcularem jurisdictionis sacra esse expertem & incapacem, conventum est apud omnes.

Hic igitur legum ordo servandus, 1. Quòd nulla penitus lex possit opponi legi naturali absolutæ, quin eo ipsò à dignitate & naturâ legis excidat ob rationes in jure privato naturali fusius adsignatas. — 2. Quòd lex nulla humana sive sacra sive profana possit opponi legi divinæ, ob causam supra allegatam. — 3. Quòd justæ legi ecclesiasticæ vulnus infligere, eam tollere, suspendere, aut impedire nequeat lex civilis, neque lex sacra possit justas leges civiles impetere, aut eis ponere obstaculum. — 4. Denique quòd lex particularis non possit derogare legi universali; neque quòd inferior dispensare valeat in lege superioris.

Contra obligationem & executionem legis naturalis & divinæ nullum obtinent locum privilegium, exemptio, & contraria consuetudo: nam utriusque legis hujus auctor quoad primam simile quid indulgere non potuit, & quoad secundam illud non voluit. — Humanarum intuitu legum res se se habet aliter; adeoque exceptiones memoratæ in his locum habere possunt opportunum, ac circumstantiis consentaneum.

Quæri hoc loco potest, quid ergo sentiendum de legibus *pænalibus*? — Solent authores quoad hoc dividere legem in *pænalem mixtam*, & in *merè pænalem*. Prima non continet, nempe legislatoris imperium non transgrediendi, insuper & *comminationem*

nem pœnæ. Secunda nil nisi pœnam comprehendere dicitur, ita, ut legislator tali lege noluerit obligare subditos in conscientia, sed prævaricatoribus duntaxat injungere & infligere pœnas. Dubitatur itaque & controvertitur, utrum præter leges pœnales mixtas ab omnibus admittas & passim vigentes, etiam admittendæ sint leges *pure seu merè pœnales*?

Quæstio igitur, an leges *merè pœnales* inferendæ sint catalogo legum propriè summarum, resolvenda videtur *negative*: nam neque cum traditâ superius *notione* legis, neque cum legis effectu immediato, *obligatione* videlicet, neque cum *sine* legis concordant leges istius commatis.

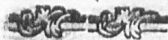
Imprimis cum legis *notione* non conveniunt; enimverò id, quod est *stabilis* agendorum & omittendorum ratio, seu regula per legitimam auctoritatem publicam populo *præscripta*, quod proinde constituit regulam morum, illud non est *purè pœnale*, sed internum etiam adficit forum conscientia. Igitur sic dicta lex *merè pœnalis* non participat naturam sui divisi, adeoque é naturâ propriæ legis excidit.

Deinde lex *merè pœnalis* non coheret cum immediato & inseparabili propriæ legis effectu, qui consistit in *obligatione*. Correlativa sunt jus perfectum imperandi, & obligatio

gatio perfecta obediendi: Dum igitur imperans justam fert legem, indispensabiliter inde resultat obligatio ex parte subditorum justæ legi parendi; & quidem non solum propter iram, aut propter pœnam adnexam, verùm etiam propter conscientiam.

Denique leges merè pœnales non conciliantur cum *sine* legum: etenim finis legum est, bonum commune promovere ac consolidare, quare & imperantibus potestas legislativa est tributa; quam proinde ex hoc fine & capite exercere tenentur. Sed quis ignorat, subditos persuasum habentes, varias leges imperantium non obligare in conscientia, sed in solâ crumenâ, millenas astutias & artes inquirere ad principes & magistratus decipiendum, & sic sæpe sæpius cadere in foveam in duplo, triplo &c. non sine familiarum ruina id amittendi, quod subtrahere moliebantur? Quis insuper non sentit per existimatas leges merè pœnales non preparari & induci subditorum animos etiam ad alias leges transgrediendas, quæ sub merè pœnali speciem aut delineantur, aut adparent? Consequitur ex his aliisque rationibus, sic dictas leges merè pœnales bono communi & privato magis officere, quàm proficere, proinde illas esse legum palæstra esse eliminandas: nocent quippe tam imperantibus, quàm subditis.

Unde etiam *Puffendorffius*, etsi in *jur. Nat. & Gent. Lib. VIII. C. III. §. IV.* leges merè pœnales propugnaverit, in fine tamen addit sequentia: “Addimus autem
 “ & hoc, non debere esse leges purè pœna-
 “ les, seu quæ nihil aliud intendant, quàm
 “ ex multâ lucrum facere.”

Et *Cl. Riegger*, etsi in *dissertatione editâ anno 1744.* differat in modum sequentem: “Quidam omnem legem præcipientem,
 “ aut verantem obligare conscientias con-
 “ tendunt; quia in omni lege est potestas cum
 “ voluntate obligandi, & in violatione inobe-
 “ dientia, quæ peccatum est. Itaque nequidem
 “ in potestate legislatoris esse putant, non obliga-
 “ re, si legem ferre velit. Alii verò fieri posse
 “ se, cum quibus & ego sentio, judicant,
 “ ut legislator verè præcipiat, non modo
 “ ordinet, aut dirigat, quin tamen peccet
 “ legis transgressor; quia potest eum nolle
 “ obligare ad culpam, sed tantùm ad pœ-
 “ nam, ut tamen vera lex sit. Potest enim
 “ lex absolutè poni hac intentione, ut ad
 “ solam pœnam obliget; qui præcipiendi
 “ modus, utpote finem habens rectum,
 “ non est contra rationem legis, nec con-
 “ tra rationem justitiæ. Nam pœna sine
 “ culpa, non tamen sine causa incurri po-
 “ test.... Lex pœnalis obligat judicem, ut
 “ secundùm eam, pœnam decernat.... Post
 “ laram sententiam reo incumbit obligatio,
 “ ut patienter sine obluçtatione pœnam sub-
 “ eat.”

Attamen idem *Riegger* aliter iterum statuit in institutionibus jurisprudentiae ecclesiae. P. II. §. XLII. ubi inquit: "Quam (legem) scholastica merè poenalem vocat, figmentum est subruendis legibus aptum. Mixtarum autem, quas illi appellant, non satis ex arte diversam faciunt speciem. Nullam enim esse legem prohibentem, satis certum est, quae non & prohibeat actum, & plectat temerarios violatores."

§. VI.

De Dispensatione Legis.

Notio dispensationis figitur in eo, quòd sit provida juris relaxatio facta per legitimam potestatem. Solet etiam dispensatio nuncupari *venia legis*. — Dispensationis effectus in eo consistit, ut lege, vel canone vim suam obtinentibus, illi, quibus impenditur dispensatio, a vinculo & obligatione legis solvantur.

Convenit igitur, ut dispensatio sit provida; nixa videlicet principio rationis sufficientis. Uri per leges, ita etiam per dispensationes verum intendi debet bonum. Itaque dispensationes impertiri, per quas bonum usque adeo commune pateretur, valde inconcinnum foret, & recto legum spiritui oppositum. — Ratio sufficiens, motivum honestum & aptum, atque exigentiae cir-

cumstantiarum undequaue adtemperatum, ducere debent legiflatores in ordine ad tribuendas difpenfationes cujuscunqne generis, & relatè ad perfonas qualescunqne demum.

Difpenfare porro nullus in lege potefl, qui talem legem ferendi poteflatem non habet; ficur enim legem condere, ita & in eâ difpenfare efl actus jurifdictionis, qui nunquam fuos extra limites excurrere potefl, aut adplicari. Potefl tamen legiflator fuam poteflatem alteri delegare, vi cujus hic cum certis perfonis, aut ad certum tempus difpenfare potefl non tam propriâ, quàm delegatâ authoritate. Ex quo fit, quòd poteflas ifthac delegata nec præfinitum tempus, nec designatum objectum ac perfonas excedere poffit.

Cùm porro inferior non poffit difpenfare in lege fuperioris, manifeflè liquet, quod is, qui *jus commune* condere non potefl, etiam auctoritate propriâ in *jure communi* nequeat difpenfare, fi nempe fiftatur in regula. — Attamen in *Hypothefi* confenfus exprefli aut taciti fupremi legiflatoris, aut in vim confuetudinis legitimè vigentis contingere id potefl hinc inde, & in aliquibus caufis.

Caufa igitur difpenfationis fufficiens eflle debet iuffa; ex quo confequitur, quòd difpenfationem impertientes difpenfandi caufas

fas maturo & impartiali debeant submittere examini, antequam ad dispensationum elargitionem procedant. In dispensationibus porro non propria dispensantis, sed communis & dispensatorum utilitas quaerenda est atque sectanda, ne alias loco utilis dispensationis funesta emergat dissipatio.

Quemadmodum dispensantes habere debent rationes in hunc effectum sufficientes, ita proinde illi, qui dispensationem implicant, rationem sufficientem, ob quam dispensationem petunt, in medium adducere debent: unde, si loco competentis ac requisitae rationis fraudulenter motiva allegent falsa, inepta, supposititia, obreptitia &c. impingunt & contra conscientiam, & dispensatio falso motivo nixa iis proficere nequit: supponitur quippe in concessione dispensationum: *si preces veritate nitantur*. Aliae igitur dispensationes sunt verae, aliae existimatae, seu perperam impetratae.

§. VII.

De Interpretatione Legis.

Leges quandoque minus sunt clarae, ita etiam, ut hinc inde genuinus earum sensus vix adtingi possit atque intelligi: illustrativis, ac declarativis igitur opus est saepe adminiculis, ut lex intelligi possit & debite adimpleri.

pleri. In finem hunc maximè deservit *apud legum interpretatio.*

De hac *L. B. de Ickstatt Tom. I. opusc. I. C. I. § 4. II.* ita loquitur: “ Ideo leges
 “ ad facta sive casus obvenientes applicari
 “ queunt, quòd eadem in facto occurrant
 “ determinaciones, quæ legem ingrediuntur.
 “ Quapropter ut leges applicari possint, de-
 “ terminaciones legum evolvendæ, sive,
 “ quod idem est, leges *interpretandæ* sunt;
 “ ut adeo interpretari leges nil aliud sit,
 “ quàm determinaciones legum distinctè
 “ evolvere. *Interpretatio* verò legum erit
 “ *distincta evolutio determinationum leges ingre-*
 “ *dientium, & circumstantiarum sub quibus ob-*
 “ *ligant.* Cùm determinaciones & circum-
 “ stantiæ, sub quibus lex obligat, mentem
 “ legis absolvant; patet, eum rectè inter-
 “ pretari leges, qui mentem genuinam le-
 “ gum assequitur. “

Alii sequentem *interpretationis notionem* suppeditant; nempe, quod sit congrua per aliud clarius explicatio verborum legis, ordinata ad concipiendum verum legis sensum à legislatore intentum.

Dividitur passim interpretatio in *authenticam*, in *usualem*, & in *doctrinalem*: quam divisionem insinuat glossa in Leg. 37. D. de Legibus. — Interpretationem illam dicunt *authenticam*, seu *legalem*, quæ vel ab ipso legis-

legislatore, vel ab ejus successore fit per legem aliam prioris declarativam, quæ proinde eandem, ac ipsa lex declarata, auctoritatem obtinet. Huc referuntur juris effata sequentia: *Ejus est legem interpretari, cuius est eam condere.* Item: *Unde Jus prodiit, interpretatio quoque procedat.* — Spectari etiam hoc loco potest illud; quòd, cùm quilibet sit interpres verborum suorum, etiam legislator sit interpres suarum legum.

Interpretatio *usualis* nomen participavit & rationem ab eo usu, quem leges latae & promulgatae sortitae sunt; puta ab usu & promulgatae voluntate probato: consuetudine namque seu usus introductus, à legislatore saltem in decursu suam efficaciam obtinere debet & auctoritatem. Sano igitur hoc sensu dici potest; *quod consuetudo sit optima legum interpres.*

Interpretatio *doctrinalis*, quam & magisterialem vocant, illa est, quæ a probatis legum explanatoribus, doctoribus nempe ac professoribus suppeditatur. — Quòd hæc interpretatio non superet auctoritatem hujusmodi explanatorum per se manifestum est; ubi & patet, quòd ista interpretatio majorem minoremve certitudinem faciat, prout doctorum consensus est numerosior, & interpretandi ratio uberior. — *Doctrinalis* hæc interpretatio dividitur in *declaratoriam* & *extensivam*. *Declaratoria* est con-

grua expositio obscuritatum in lege existentium; extensiva autem est ea, per quam fit ampliatio legis ad ea, quæ in lege clarè non exprimuntur: hæc tamen interpretatio locum habere nequit, ubi lex objectum, ad quod extenditur, ne tacitè quidem comprehendit.

Circa divisionem interpretationis Cl. Heineccius Lib. 1. jur. nat. & gent. §. CIV. breviter ita statuit: "Præterea prout legem interpretatur: vel ipse legislator, vel judex, aliusque, cujus ad officium pertinet legem factò applicare, vel jurisperitus, eatenus illa interpretatio vel *authentica*, vel *usualis*, vel *doctrinalis* appellatur; ubi primæ fundamentum est *voluntas legislatoris*, alterius *usus forensis*, postremæ *applicatio regularum interpretationis*.

Divisionem hucusque adlatam non admittit Cl. Banniza in *subsidiis interpretationis doctrinalis pac. vel. & westp.* ubi inquit: "Interpretatio vera legum, aut pacificationum *unica* tantum est, nempe *doctrinalis*, eadem semper est *declarativa*, saltem hoc sensu, quòd ipsam dubiam imperantium, aut paciscentium voluntatem declarat. Vulgò sic dictæ interpretationes, *usualis* atque *authentica*, malè pro interpretationibus veris & propriè dictis venduntur."

Et sanè, si in rigore loqui velimus, res ita se habet; interpretatio enim *authentica* non tam legis explicationem, quam ipsam legem novam complectitur, eòquod proficiscatur à voluntate imperantis non tam *explicantis*, quam *jubentis*. Et interpretatio *usualis* usu forensi, ipsiusque imperantis consensu tacito firmata habet naturam legitimæ consuetudinis, adeoque potius ad ipsas leges, quam ad legum interpretationem referenda venit. Denique distinctio inter interpretationem *declarativam* & *extensivam* minoris quoque momenti videtur: nequit enim lex ritè extendi ad illud, quod in se non comprehendit saltem tacitè: atverò, si fiat interpretatio ejus, quod in lege continetur, interpretatio propriè erit *declaratoria*.

Interpretationis *doctrinalis* sequentes potissimum ex jure postulatae statuuntur *regulæ*: 1. Verba legis clara interpretationem non admittunt. 2. Verba legis secundum significationem propriam sunt intelligenda & accipienda, nisi manifestè constet, aliam fuisse legislatoris intentionem. 3. Unde, si de mente legislatoris aliunde constet, interpretatio potius juxta legislatoris intentionem, quam secundum nuda verba facienda erit; quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni. Item, quia intelligentia dictorum ex causis dicendi adsumenda; eòquod non sermoni res, sed rei sit sermo subjectus. 4. Lex generaliter & in-

indistinctè est intelligenda ; ubi enim lex non distinguit , ibi neque nos distinguere debemus. Si verò in ipsa lege distinctio , aut exceptio contineatur , huic quoque insistendum erit : sanè , exceptio firmat regulam in contrarium. 5. Ubi eadem est ratio , eadem censetur esse juris dispositio. 6. In omnibus causis habenda est ratio æquitatis. 7. Non censetur plus in priore lege mutarum , quam est expressum in posteriore. 8. Quantum fieri potest , explicetur ac tenetur concordia legum. 9. Odiosa sunt strictæ interpretationis , neque extendenda ad casus aut personas non expressas. 10. Leges favorabiles regulariter benigna & ampliore interpretatione sunt donandæ. 11. Quandoque *epikia* locum habere potest , cujus notio passim figitur in eo , quòd sit *benigna legum interpretatio secundum æquum & bonum* , *declans casum aliquem particularem ex mente legislatoris ob suas circumstantias planè singulares sub lege universaliter lata non esse comprehensum*. Denique 12. pensanda est in interpretatione legum observatio , quam exhibet Heineccius Lib. 1. j. n. & g. §. CII. sequentibus verbis : “ Quandoquidem verò interpretatio pres mentem legislatoris ex ejus verbis , aliisque signis distinctè repræsentat ; consequens est , ut & ad propriam , & translatam verborum significationem , & ad eorundem nexum cum iis , quæ antecedunt , vel consequuntur , & ad ipsius rei naturam atque indolem & denique vel
 “ maxi-

"maximè ad legislatoris finem & rationem,
 "quæ illum ad ferendam legem impulit,
 "adattendendum sit, adeoque illi & sapiant
 "omnino, & mecum faciant, & jove ju-
 "dicent æquo, qui rationem legis ejusdem
 "animam esse profitentur. . . Exemplum
 "insigne, quo incredibilis hujus regulæ
 "utilitas ostendi potest, ipse servator noster
 "dedit, dum reprehensus à judæorum ma-
 "gistris, quòd die Sabbathi opera charita-
 "tis necessitatisque non intermittenda pu-
 "taret, verum ostendit fontem interpre-
 "tandi legem de Sabbatho, & hinc dixit:
 "Sabbatum hominis causâ factum; non homo
 "Sabbathi causâ. Marc. II. 27. »

§. VIII.

De Cessatione Legis.

Lex cessare potest. per duo capita princi-
 palia; nempe per cessationem finis & rationis
 adæquatæ, ob quam ipsa est lata; deinde per
 voluntatem legislatoris: ad hæc quippe duo
 capita reliquæ causæ, quæ pro cessatione legis
 adduci solent, reducuntur.

Cessat igitur lex per sublationem ratio-
 nis adæquatæ sive totalis, ob quam legislator
 eam tulit; cùm enim legis ratio sit ejusdem
 anima, cùmque lex nulla sine ratione condi
 possit, consequitur, quòd & lex expirante
 ejus plenâ ratione & sine subsistere amplius
 ne-

nequeat. — Cessare autem dicitur lex cessante ejus causâ *adequata*; enimverò leges quandoque feruntur non ex uno solo motivo, verùm ob rationes varias, eâsque distinctas: unde si una vel altera particularis duntaxat ratio cesset, maneatque salvæ adhuc aliæ, non corrui lex, sed pergit obligare. Imperans etiam omnigenos ultra fines præmemoratos obligare velle non censetur.

Utrum verò cesset legis ratio, æstimandum non venit ex solo judicio populi; sed id vel maxime dependet à cognitione eorum, qui leges tulerunt; his namque vel maximè perspicuæ sunt rationes, ob quas ad ferendum leges fuere commoti. Et aliunde irregulare est, à judicio populi legum rationem & justitiam dimetiri; per quod legum etiam justissimarum everasio parari potest, non sine legislatorum, bonique communis summo præjudicio.

Cessat insuper lex per voluntatem legislatoris; sicut enim is ratione suffragante leges modificare & mutare, aut ipsis ex parte derogare potest; ita etiam legem concernentem tollere potest, sive abrogare. Lex per legislatoris potestatem & voluntatem nata est, ergo & per eam dissolvi potest.

Cùm verò legislator leges condendo sufficiente debeat motivo duci, nimirum communi reipublicæ bono; hinc etiam in
legi-

legibus abrogandis sufficientem sectari tenetur rationem. — Leges, quæ per longam experientiam compertæ sunt adtemperatæ, perutiles, ac salutare bono communi, utique sine ratione sufficiente abrogarentur.

Adferitur etiam passim, quod *consuetudo* legitima possit abrogare legem, quodque legitime introducta vim legis obtineat. — Verum, si adfertio isthæc genuinum hunc sensum habeat, quod ipsa hæc consuetudo suis spectata in visceribus vim abrogandi, & introducendi legem non contineat in se se; sed quod potius vis illa abrogativa & introductiva legis immediatè refundenda sit in potestatem & voluntatem imperantis, qui consuetudinem ob rationes competentes approbat & adoptat saltem tacitè; & nos eidem adfertioni subscribimus.

De cætero author libri *de l'authorité des deux puissances Tome premier maxime VII.* differit in modum sequentem de utilitate & necessitate legum in genere: “Necessum est, ut homini frænum imponatur, in ordine ad ipsius felicitatem procurandam. Si homo sibi ipsi relictus est, brevi vix alias amplius leges agnosceret, quam propensiones suas & desideria. Passiones, & interesse proprium armabunt cives contra cives; cupiditas, vindicta, cupido dominandi, terræ faciem criminibus cooperient; fortuna, honor, tranquillitas, libertas, &

ipsa hominum vita exponentur ac relin-
 quentur perviciacæ sibi æqualium homi-
 num, tradenturque imperio passionum.
 Medium defensionis sive contra concives,
 sive contra extraneos nullum aliud erit
 superstes, quam vim vi repellere. Tacet
 justitia, ubi & quamdiu cessat subordina-
 tio. Dominabitur ille, qui virium habet
 præpòtentiam; bella intestina, confusio,
 & barbaries virtutes, artes, atque scien-
 tias sub ruderibus humanitatis sepeliunt,
 & antiquum chaos in tota sua imagine
 renovant atque reproducunt.

“Mundus itaque moralis in suo ordi-
 ne se se manutenere nequit, nisi per auc-
 toritatem, quæ leges vivere facit, quæ
 tribunalium animat jurisdictionem, quæ
 inspirat virtutes, quæ passionibus injicit
 frænum, aut easdem bono publico sub-
 jicit. Per hanc quilibet civis suo impe-
 ranti subjectus, eum in societate locum
 obtinet, qui ipsi proprius est ac consen-
 taneus; ibi per justum æquilibrium liber-
 tatis, & subjectionis rationabilis confer-
 vantur omnes prærogativæ societatis
 civilis. Tenebræ dissipantur; artes, sci-
 entia & commercia à felice ista harmo-
 nia generantur; activitas & industria,
 ceu fontes abundantia, ita adsecuratæ de-
 colligendis laborum suorum fructibus,
 proprias suas divitias in nationem effun-
 dunt, providentque sub imperio legitime

" ordinato cunctis de necessitatibus requisi-
 " tis ; omnia societatis membra sibi invicem
 " quasi porrigunt manus ; singuli utrunque
 " etiam distantes se se invicem adjuvant ,
 " sibi que mutuò succurrunt , quin idipsum
 " animadvertant , imbecilles , indigentes ,
 " pupilli , infans ipse in incunabulis sentiunt
 " efficaciam publicæ potestatis in manibus
 " imperantium existentis , & pro communi
 " eorum bono armatæ . Suprema potestas ,
 " quæ per fulgorem suum circumdat thro-
 " num , carenis ligat violentiam , & inju-
 " stitiam , & sine interruptione pro univer-
 " forum vigilat bono ; & leges , quæ pro-
 " tegunt ipsos , solis impiis , leges subter-
 " fugere & infringere molientibus , terro-
 " rem incutiunt . »

O. S. C. S. M. E.

I N D E X

Rerum in Parte II. & III. contentarum.

*Numerus Romanus partem, Arabicus
paginam designat.*

A.

- Aktor.* Ejus notio. III. 101. obligatio. III. 102.
Adfinitas. Ejus notio. II. 26. Quid de ejus gradibus in vim juris naturæ statuendum. II. 27. & seq.
Advocatus. Ejus munus. III. 103.
Anarchicus status quis sit. III. 5.
Aristocratia. Ejus notio. III. 22. *Commoda & incommoda* III. 28.

B.

- Bigamia.* Ejus notio. II. 21.

C.

- Calculus Minervæ* quando obtineat. II. 12.
Civitas. Ejus origo, III. 5. notio. III. 8. *Membra* ibid. Hæc in tres classes dividuntur. III. 9. *Horum* obligationes. III. 9. *Civitatis finis & effectus.* III. 11. *Securitas in & externa.* III. 67.
Collegium v. Societas.
Concurfus. Quid sit. III. 85. *Quomodo per eum* conferenda officia. ibid.
Consanguinitas. Ejus notio. II. 26. *Linea quotuplex.* ibid. Quid de ejus gradibus in vim J. N. statuendum? II. 27. & seq.
Consensus. Qualis ad valorem matrimonii necessarius? II. 24.
Contributiones. Quare a subditis præstandæ. III. 71.

D.

- Democratia.* Ejus notio, III. 22. *Commoda & incommoda.* III. 26. *Dis*

Dispensatio. Ejus notio. III. 137. *Dispensare* quis possit in lege III. 138.

Domus v. familia.

Dyarchia. Ejus notio. III. 29.

E.

Electio. In nonnullis requiruntur duæ tertiæ partes. II 13.

Emigratio. An subditis fit licita. III. 64. Ea differt a transmigracione. III. 66.

Epikia. Ejus notio. III. 144.

Familia. Ejus societatis natura & finis II. 53. Officia. II. 54.

Famuli. Eorum officia. II. 50. & seq.

G.

Gravamen. Quid sit. II. 50.

H.

Heri. Horum officia. II. 49. & seq. Herilis societatis notio & origo. II. 47. & seq.

I.

Imperans. Ad ejus electionem duo requiruntur. III. 35. Potest constitui cum vel sine limitatione jurium

majestaticorum III. 36. Quid, si is in statum incideret, in quo usu rationis esset privatus.

III. 45. Legitimi ejectio per injustum invasorem quid operatur? III. 46. & seq. Imperantium obligations.

III. 49. & seq. *Imperium* aliud est plenum, aliud minus plenum. II. 14. despoticum, quid, & an societatis felicitatem

promovet. *ibid.* Temperatum, eminens, sive altum, *ibid.* Civile diversis modis obtinetur. III. 34.

& 35. varia ratione amittitur. III. 40. & seq. *Interpretatio legis.* Ejus notio. III. 140. Divisio. *ibid.* & seq. Interpretationis doctrinalis regulæ. III. 143. & seq.

Inter-

Interregnum. Quid sit. III. 37. - *Interrex* quomodo constituitur, & quid ei competit? *ibid.*

Judex qualis esse, & quæ devitare debeat. III. 97. & seq. condemnare nequit in foro externo probatum reum, quem privata certaue scientia noscit innocentem. III. 95.

Judicium. Ejus notio & divisio III. 94. In eo tres prodeunt personæ. *ibid.* Judiciarius ordo dividitur in naturalem & civilem. III. 95.

Jurisdictio suprema civilis residet apud imperantem. III. 91. Jurisdictione criminali uti debent imperantes in bonum Reip. III. 106.

L.

Lex. Ejus notio. III. 112. Præscribitur a potestate publica. *ibid.* Differt a consilio. III. 113. Ejus promulgatio an ad essentiam legis pertineat. III. 117 & seq. An ab acceptance populi dependeat. III. 120. & seq. Legis divisio III. 125. & seq. Legum ordo respectivus. III. 131. & seq. Lex poæctalis quotuplex, & an admittenda. III. 133. & seq. Legis cessatio III. 145. & seq. utilitas & necessitas. III. 147.

Liberi. Horum officia erga parentes. II. 43.

M.

Majestas. Ejus notio. III. 13. Istius læsæ crimen varie committitur. III. 56.

Matrimonium. Ejus notio. II. 15. Finis. *ibid.* Istius ineundi præceptum singulos adiciens non datur. II. 17. Ejus divisio II. 18. Consummatum quoad vinculum non solvitur, nisi morte compartis. II. 19. Ad validitatem ejus tria potissimum jure naturæ requiruntur. II. 24. Ejus officia communia utique conjugii, peculiaria cujusvis. II. 31. & seq.

Monarchia. Ejus notio. III. 22. Commoda & incommoda III. 30.

Monogamia. Ejus Notio II. 21.

Officia Reipublicæ alia sunt realia, alia honoraria. III. 84. Quibus conferenda? III. 82. obtinentur variis modis. Ibid. Qui ad ea indigni, digni, aut digniores dicendi. III. 83. In dimissione ab iis quid attendendum? III. 88.

P.

Parentes. Eorum officia. II. 40. & seq.
Pæna. Ejus notio III. 106. & 107. Divisio. ibid. & seq. Quibus infligenda. III. 108. & seq.
Polyandria. Quid sit II. 21. Ea juri naturali absoluto contraria est. II. 22. — *Polygamix* notio & divisio. II. 21. — *Polygynia* quid sit. II. 21. Hæc opponitur juri naturæ hypothetico & positivo divino. II. 22. & seq.
Politix notio. III. 68.
Potestas socialis quid sit. II. 9. Rectoria societatis aut independens aut dependens esse potest. II. 10. Ejus in societate inæquali tres potissimum vigere debent species. Ibid. — Potestatis civilis notio. III. 12. origo. III. 16. divisio. III. 22. Potestatis parentalis origo. II. 37. & seq. Hæc non semper expirat cum morte parentum. II. 46. Ejus determinantur limites. II. 44. & seq.
Procurator. Cur constituatur, & quod ejus officium. III. 103. & 104.
Pupilli. Quinam dicantur. II. 47.

R.

Regimen. Ejus in societate inæquali distinctio varia. II. 13. & seq. Regiminis civilis formæ tres. III. 22. Hæ possunt esse puræ aut mixtæ. III. 32.
Regnum. Hereditarium distinguitur a successivo. III. 38. Successivum dividitur. III. 39.
Reus. Ejus notio. III. 101. Obligatio III. 102.

S.

Servitutis species variæ, II. 49.

Societas. Ejus notio. II. 4. In ea quatuor confide-
rantur. II. 6. Ejus divisio. II. 7. & seq. duplex
ejus forma. II. 9. In societate æquali, five colle-
gio rati directionis locum obtinet. II. 10. & seq.
Societas conjugalis v. matrimonium. Societatis
parentalis notio & indoles. II. 34. & seq. Societa-
tis majoris occasio. III. 4. & seq.

Sponsalia. Horum notio II. 32. Obligatio II. 33.
Quomodo dissolvantur. *ibid.* Metu gravi & injusto
extorta nulla sunt, II. 34.

Subditi. Eorum obligationes erga imperantem. III.
55. & seq. Erga communitatem, III. 59. Unius
erga alium, III. 60. & seq. Eorum bona quando
alienari & destrui possunt ab imperante, III. 80.
& seq.

Subjectio civilis quomodo oriatur & desinat, III. 62.

Successio ab intestato quid sit. II. 62. Succedentes ab in-
testato personæ, earumque ordo II. 63.

Suffragia v. *vota.*

T.

Testamentum quid sit. II. 56. quo jure transferat hæ-
reditatis dominium. II. 57. & seq.

Tributa alia sunt ordinaria, alia extraordinaria. III.
74. Jus ea exigendi. *ibid.* In ærarium referri, &
recte administrari debent. III. 77. & seq.

Tutores quomodo injura parentum succedant. II. 47.

V.

Vota. Horum notio & divisio. II. 11. Per ea fiunt
conclusa in societate æquali. *ibid.* Ex eorum col-
latione quando & quomodo recte concludendum
dantur regulæ. II. 11. & seq. Canonica quænam
sunt, & quando requirantur, II. 13.

P. II.	pag.	lin.	Errata.	Correcta.
	15.	penult.	suppetitando	suppeditando
	16.	3.	destinati	destinatae
	24.	7.	consenssi.	consensus
	30.	27.	earum	eorum
	34.	penult.	femetipfos	femetipsas.
	35.	26.	libros	liberos
	39.	9.	libros	liberos
	42.	13.	loqui-	loquitur
	48.	27.	protestate	potestate
	49.	5.	intemporariam	in temporariam
P. III.	9.	II.	perfe	per se
	15.	24.	legislstori	legislatori
	16.	23.	ordinatae	ordinata
	19.	25.	V	ŷ
	22.	16.	inviduum	individuum
	23.	5.	adjecta	adjecto
	23.	7.	propriae	proprie
	27.	penult.	democratici	aristocratici
	28.	30.	inficientia	inficientes
	31.	I.	aeternam	alteram
	31.	15.	depotismum	despotismum
	34.	16.	dirivativos	derivativos
	36.	18.	CCCVIII.	CCVIII.
	37.	10.	distitutæ	destitutæ
	41.	20.	intelligum	intelligendum
	.	.	facucultate	facultate
	68.	5.	republicam	rempublicam
	68.	13.	Aristotolem	Aristotelem
	68.	15.	Aristotolis	Aristotelis.
	71.	20.	republicam	rempublicam
	71.	25.	perfruuntur	a perfruuntur
	74.	16.	a	ab
	84.	ult.	partialitis	partialitatis.
	96.	ult.	induuns	induunt
	102.	3.	quosi	quodsi
	105.	22.	anixe	anxie
	110.	19.	judiciis	judicis
	110.	28.	22	2. 2.